د طنز لیکلو هنر

لیکوال: عبدالنافع همت

۱۳۹۵ ش کال

Ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحیم

د طنز لیکلو هنر

لیکوال: **عبدالنافع همت**

برېښنالیک: **an_himmat@yahoo.com**

د موبایل شمېره: **۰۷۹۵۲۵۲٦۵۲**

خپرندوی: **اکسوس کتابپلورنځی**

کمپوز او ډیزاین: **حسیب الرحمن**

تصحیح: **خلیل احمد ثارن**

د چاپ کال: **۱۳۹۵ ش**

چاپځی: **وایگل چاپ**

Aksos

اکسوس کتابپلورنځی

دهبوریو پارک جنوبي دروازې ته مخامخ

۰۷۹۸۹۸۹٦۹٦ - ۰۲۰۲۵۰٤٦۵۲

aksosbookstore@gmail.com

aksosbookstore.af

aksos book store

aksosbookstore

ددغه کتاب د چاپ او هر ډول خپرولو حق له خپرندوی سره خوندي دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډالۍ:

دا کتاب هغه چاته ډالۍ کوم چې په هنري وسله پر
اجتماعي فساد برید کوي.

(عبدالنافع همت)

(c) ketabton.com: The Digital Library

لړلیک

د طنز لیکلو هنر ۵
د ښاغلي سر محقق زلمي هېوادمل یادابنت: ۵
زه څه وایم؟.. ۷
د پوهاند پښتون آقا شېرزاد یادابنت: ۷
د خندا زرین کانې ۱۰
دڅېړنوال عبدالغفور لېوال یادابنت:... ۱۰
د طنز لیکلو هنر ولې او د څه لپاره؟ ۱۵
د لیکوال خپل یادابنت: ۱۵
په پښتو ژبه کې د طنز لیکلو لنډ تاریخ ۲۰
د طنز پېژندگلوي.. ۲۷
بلکې په ټولو ژبو کې یو پېچلی هنر بلل کېږي. ۲۸
د طنز هدف.. ۳۸
د طنز ارزښت... ٤٥
طنز ادبي ژانر که ادبي سبک؟ ۵۳
د طنز سبکونه... ٦٤
د طنز بنسټونه ٦۸
د خندا لاملونه ۷٦
د خندا په اړه بېلابېلې تیورۍ ۷۹
په ټولنه کې ځانگړی تناسب او انساني تصور ۸٤
د انسان په ذهن کې د جوړ شوي تناسب ړولونه ۸٦
طنز ته ورته خېلونه ۹٦
د طنز بڼې... ۱۰۸
د طنز قالبونه.. ۱۱۷
د طنز لیکلو تخنیکونه... ۱۳٤
د طنز ژبه.. ۱٦۱
د طنز لیکلو عملي پړاوونه ۱٦٦
ماخذونه: ۱۷۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

د طنز لیکلو هنر

د ښاغلي سر محقق زلمي هېوادمل یاداښت:

کله چې د شلمې پېړۍ په دوران کې پښتنو ادبي مطالعات پیل کړل، نو د پښتو ادبیاتو د ژانر شناسۍ په مباحثو کې یو و نیم ځای د طنز و مزاح په باب خبرې شوي او ورسره یې د معاصر دوران د طنز لیکونکیو یادونې هم کړې دي. مرحوم اجمل خټک، مرحوم ایوب صابر، محقق حبیب الله رفیع، سر محقق دوکتور سید محی الدین هاشمي او ځینې نور لیکوال دي ، چې موږ د دوی په ځینو آثارو کې د طنز پر اهمیت، ضرورت او جوړښت په باب یادونې مومو، خو د طنز لیکنې د هنر، تاریخچې، هدف، اهمیت ،جوړښتونو او ارزښتونو د ښوولو په باب تر اوسه په پښتو کې زما تر نظر بل اثر نه دی تېر شوی .
د خوښۍ ځای دی چې دا تشه ښاغلي عبدالنافع همت ډکه کړه او (د طنز لیکلو هنر) تر سرلیک لاندې یې دا مستقل اثر ولیکه او تر کومه ځایه چې ورته ممکنه وه د موضوع پر بېلابېلو اړخونو یې بحثونه کړي

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي. د طنز ليکنــې د تـاريخ تـر څنـګ يـې د طنـز پـه پېژندنـه، هـدف، ارزښت او د طنز ليکنې پر اصولو او سبک ښه بحثونه کړي دي. د دې اثر له ليکلو سره زموږ په ادبي مطالعاتو کې يوه ښه اضافه وشـوه او د پښتو د ادبي مطالعاتو د پرمختګ په لاره کې يو مفيد ګام اوچت شو. په کار ده چې زموږ هغه ځوانان او نور ښاغلې چې له پښتو مطالعاتو سره شوق لري، په مطالعاتو کې دي هغو موضوعاتو ته توجه وکړي ، چې تر اوسه هيڅ نه دي څېړل شوي، لږ څېړل شوي او يا زيات تحقيق ته يې ضرورت ليدل کېږي، لکه ښاغلي همت چې دا کار کـړی دی. زه همـت صاحب ته د دې کار له امله مبارکي وايم او د دې ليکنــې لـه لارې لـه خپلـو نـورو ښـاغليو څخـه هـم غـواړم چـې د پښـتو د ادبي مطالعـاتو د پرمختګ لپاره د ډېرو موضوعاتو مطالعې ته متوجـه شي او پـر تکـراري، زړو او ژووليو مضامينو باندې له شـخوند وهلـو ځانونـه وژغـوري. مـوږ د مضامينو او موضوعاتو له فقر سره نه يو مخامخ، بلکې د خپلـو مطالعـاتو لپاره وسيع ميدان لرو، يوازې زموږ کار، شوق، ذوق او له سهل انګاری نه پرهېز موږ خپل هدف ته نژدې کوي او په دې توګه بـه مـوږ د خپلـو ځوانو څېړونکيو په همت، د خپلو مطالعاتو نويو کولـو او بشـپړتيا خواتـه پرمخ ولاړشو او ورو ورو به هغه هدف ته نژدې شو، چې زموږ هېوادوال د پښتو آثارو د مطالعې ضرورت احساس کړي.

همت دې زموږ د ځوانانو مل وي.

په درناوي

سر محقق زلمی هېوادمل

(c) ketabton.com: The Digital Library

زه څه وایم؟

د پوهاند پښتون آقا شېرزاد یادابښت:

پخوا به پښتنو د مړو قدر کاوه، مړه به یې یادول، مړه به یې لمانځل، د مړو پاتې اثار به یې چاپول چې دا هم ښه کار و او که اوس هم څوک دا کار کوي، ښه کار کوي، خو له نېکه مرغه اوس د مړو تر څنګ ژوندي هم لمانځل کېږي، د هڅو او مثبتو کارونو قدرداني یې کېږي چې له دې قدرمنو نه یو هم تکړه ژورنالیست، شاعر او لیکوال عبدالنافع همت دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

همت صاحب ډېر کمالونه لری، خو زما يې طنزونه تر ټولو ډېر خوښېږي. زما په اند چې د شعر، لنډو کيسو او نورو هنري اثارو په پرتله د طنز ليکل ستونزمن کار دی، ځکه که چېري طنز ليکل اسانه کار وای، نو موږ به په پښتو ژبه کې د ګوتو په شمېر طنز ليکوال نه درلودای. طنز ليکوال عبدالنافع همت پنځه کاله زما محصل و، زه يې په ټوله مانا پېژنم، د درنو خصوصياتو لرونکی انسان و، برده بار و، تر ټولو ټولګيوالو په ادبي مسايلو ښه پوهېده، خو کله چې به په ټولګي کې د طنز خبره رايادده شوه، نو همت به همت وکړ، د طنز په اړه به يې دومره دقيق معلومات ورکول تا به ويل چې د طنز په اړه يې ځانګړې فاکولته لوستې ده.

همت صاحب د ټولګي د هڅاندو ټولګيوالو له ډلې څخه و، زما هم هغه محصل تر نورو ډېر خوښېږي چې خوځښت ولري، په ټولګي کې غلی ناست وي، پر ځای پوښتنې وکړي او استادان پر خوځښت او حرکت راولي چې دغه کمال همت صاحب درلود او تل به يې له استادانو څخه د اړوندو درسي موضوعاتو په اړه پوښتنې کولې او خپله هم په ډېرو مسايلو پوهېده، ځيرک او با استعداده شخص و.

ما چې کله دا اثر ولوست، نو راته څرګنده شوه چې همت صاحب په رښتيا د طنز د تيورۍ په اړه ډېر ښه مواد ترتيب کړي او په دې اړه يې ډېر زيار ګاللی دی. د طنز په اړه يې جامع او هر اړخيزه څېړنه کړې، د طنز په مختلفو اړخونه يې بحث کړی او په ځينو ځايونو کې يې له اړتيا سره سم د طنز نثري او منظومي بېلګې هم راوړي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زما په اند دا يو غنيمت اثر دی او فکر کوم چې تر اوسه به په پښتو ژبه کې بل چا د طنز د تيورۍ په اړه تر همت صاحب پورته کار نه وي کړی. زه په پای کې همت صاحب ته د دې گټور اثر د چاپ مبارکي وايم او هيله لرم چې نور اثار هم وپنځوي او د پښتو ژبې مينه والو ته يې وړاندې کړي.

د عبدالنافع همت د برياوو په هيله

پوهاند پښتون آقا شېرزاد
ښوونې او روزنې پوهنتون، ادبياتو پوهنځي د پښتو څانگې مشر

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خندا زرین کاڼي

دڅېړنوال عبدالغفور لېوال یاداښت:

یو ولس چې ځلوېښت کاله د غم په بټۍ کې نینې شوی، اوښکې یې وچې شوي او سپېرو شونډو یې خندا هېره کړې وي، د هغه ولس رواني حالت به څنګه څېړل کېږي؟ اوس دې نو اوتریشي زېګموند فروید او د هغه شاګردان کارل ګوستاو یونګ یا الفرد ادلر، اریک برن یا کوم بل یو د نوي زمانې ارواپوه راشي چې د دې مخلوق په سوځېدلو ارواوو کې څه موندلای شي؟

ارواپوهان له یوه اړخه د خوبونو پربنسټ اروا څېړنه کوي، هغه ملت چې ځلوېښت کاله کېږي، خوبونه نه شي لیدلای څنګه یې ارزوئ؟ هغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ملت چې ښايي دیوې موسکا لپار ه هـم نـړۍ تـه د سـوال لاسـونه لپـه کوي او خوبونه په خیرات کې غواړي.

ما با ید د ښاغلی عبدالنافع همـت پـر جالـب او خـورا ابتکـاري کتـاب خپله لیکنه له جدي مسایلو راپیل کړې وای، ښايي کره کتونکي به راته ووايي چې تا خو له پیله په غمجنو او شاعرانه څګېرویو او سـاندو خـبره راپیل کړه، د دې ساندو له طنز او (د طنز لیکلو هنر) سره څه کار؟ رښتیا به وي، خو ما ولوستل چـې تنـاقض (Incongruity) ، تضـاد (Ambiguity) د طنز ځانګړنې دي او که یو څه ستاسو د تمې پرخلاف راپیل شول او تاسو ته یې د سرچپه پیل و پای پوښتنه پیدا نـه کـړه، پـه دې کې د طنز جوهر مه لټوئ. زه پوهېږم چې طنز نه لیکم، بلکې د طنز پوهنې پر یو داسې څېړنیز کتاب د څه لیکلو تکل لرم چـې مـا پـه خپله هم ډېر څه ورڅخه زده کړل.

طنز او د طنزي پېښو له امله د خندا جـوهر زمـوږ پـه اروا کـې نغښـتی دی او کوم بهرنی عیني وجود نه لري. په طبیعت کې اشیا او پـه ټولنـه کې انسانان زموږ له تصوراتو بهـر او خپلـواک دي، طنـز زمـوږ پـه اروا کې د واقعیتونو انعکاس دی، هر کله چې دا انعکـاس د منطقـي تمـې پر خلاف د تضاد، تناقض یا هم سرچپه هِرم په توګه راڅرګنـد شي، مـوږ خاندو او طنز زېږي.

بېرته ورګرځم د خپلې لیکنې د پیل کرښـو تـه. افغانـانو د تـاریخ پـه تـر ټولو ترخو شپو ورځو کې طنزونه تولید کړل. زما یادېږي چې د کابـل کوڅه کوڅه ، یوه له بلې سره جنګېـده او د یـوه کـور بـام د بـل کـور پـر وړاندې سنګر ګرځېدلی و، کابلیانو به سـیاسي طنزونـه پـه کوڅـو کـې

(c) ketabton.com: The Digital Library

تولیدول، طنزي نظمونه، طنزي پېښې، ټوکې ، هزل، هجو او آن د ماشومانو طنزي سندرې :

قوقو قو برگ چنار

رهبرا شیشته قطار ....

او دا هماغه ورځې وې چې د کابل وچ لښتي په وینو لانده و او کوڅه ډېو سپیو یوازي د مړو شویوکابلیانو غوښې خوړلې او بس. دا په دې مانا چې طنز و، طنز شته او طنز به وي. په هغو شپو او ورځو کې چې طنز ورک نه شو، هېڅکله به هم ورک نه شي.

څو ورځې مخکې مې د استاد شاعر واصف باختري شهکار شعر (بیان نامه وارثان زمین) یوځل بیا ولوست. استاد ورته بل نوم هم ایښی دی: (شکرخند درمتن یک گریهٔ تلخ) :

((گوش فرا دارید

ای عوام کاالانعام!

مارا زبانی خاص است ...))

له کلونو کلونو مې په خپلو افغاني ادبیاتو کې د طنز برخلیک ته سودا وه، ما ویل دا ادبي ځېل لکه چې هېر شو؟ خو د استاد په دې شهکار منظوم طنز کې د دري ادبیاتو له اړخه او د ښاغلي همت په څېر د ګڼو پښتنو طنز لیکونکیو د طنزونو په لوستلو سره چې ګڼ یې د فیسبو ک په مجازي دنیا کې خپرېږي ، بېرته ډاډه شوم چې طنز په خپل ټول قوت سره لا ژوندی دی.

تر دې لا بل ښه زېری دا وګڼئ چې نه یوازي طنز، بلکې طنزخېړنه هم ژوندۍ او ګړندۍ ده، بیا هم په دري کې زما د مشر- دوست ښاغلی

(c) ketabton.com: The Digital Library

جلال نوراني (هنرطنزپردازی) او په پښتو کې د محمود نظري (طنز څه شی دی؟) او دا دی تر ټولو نوی يې همدغه ستاسو په لاس کې کتاب (د طنز ليکلو هنر) زيری راکوي چې په تيوريک او څېړنيز ډګر کې هم طنز تر نورو ادبي ځېلونو وروسته نه دی پاتې.

د ښاغلي همت کار، زما لپاره څو داسې ځانګړنې لري چې تر نورو يې توپيرونه او نوښتونه را په ګوته کولای شي. ښاغلي همت په خپل کتاب کې د طنز اړيکه له خندا سره او په انساني اورګانيزم کې د خندا عوامل هم څېړلي دي. دا کټ مټ د شعر په اړه څېړنې ته ورته دی چې شعر له کوم ځايه راهستېږی او چېرته زغمل کېږي (جذبيږي) ؟ د طنز په اړه له دې ليدلوري، بحث ما ته په مخه نه و راغلی.

مور ولې خاندو؟ که د دې ځواب مو ومونده، نو د طنز هغه ځانګړنې چې په انساني اروا کې ښه ترا زغمل کېدلای شي، په اسانی سره موندلای شو. د هنر په اړه انتزاعـي بحثونه د اوسنيو انسانانو لپا ره قناعت ببښونکي نه دي. تجربي (Empirical) ميتود دلته هم د تطبيق وړ دی، اوس بايد په دې پسې وګرځو چې د انساني اروا کومې ځانګړنې هنر را جذبوي، دا څه ډول اړيکه ده؟

د ښاغلي همت کار له دې اړخه په زړه پورې دی چې طنز يې له ادبياتو څخه ور پورته د هنر په پراخه زمينه کې څېړلی دی، ځکه د ده په نظر طنز يوازي يو ادبي ځېل (ژانر Genre) نه، بلکې داسې يوه هنري تومنه ده چې په ګڼو ځېلونو او خېلونو کې ځان راڅرګندوي. که يوازي ادبي ليکنې طنز وبولو، نو په تمثيلي، تصويري، غږيزو او ترسيمي هنرونو کې طنز څه وبولو ؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

زموږ څېړونکی په خپله استقرایي (Inductive) شېوه دې پوښتنې ته ځواب وایي، له همدې کبله موږ ګورو چې د هنر او ادبیاتو ترمنځ د طنز لپاره یو نوی ځای پرانیستل کېږي. د دې کتاب لیکوال پخپله یو پیاوړی طنز لیکونکی دی، له همدې کبله په دې کتاب کې هره نظریه د خپلو تجربو په زرینو کاڼو تلي او که کومه نظریه یې له تجربو سره جوړه نه وي، خپل نظر وایي. په څېړنه کې پر تجربو اتکا د دې ترڅنګ چې د څېړونکي ځانباوري ښيي، څېړنه د متعددو نظرونو ترمنځ د سرګردانۍ له ابهام څخه ژغوري او که بله لاره نه وي، څېړونکی د خپلې تجربې له لیدلوري، څخه پایلې ته نږدې کېږي.
که یو مهال د جګړې د اوږده دوران ادبیات روانکاوي کېږي، نو د تخلیقي - هنري اثارو تر څنګ د هماغې زمانې تحقیقي- تحلیلي اثار هم ورسره کتل کېږي، زه باور لرم چې زموږ د غمجنې زمانې د طنز لیکنې د تحلیل پرمهال به د ښاغلي همت دغه غنیمت کتاب هم د یوه په زړه پورې لاسوند په توګه د پښتو طنزلیکنې په برخه کې له مهمو سرچینو څخه وګڼل شي. د ټولو هېواد والو پرشوندو د یوې تلپاتې موسکا په دعا او ښاغلي عبدالنافع همت ته د تخلیق او تحقیق په برخه کې د نورو زړورو ګامونو د پورته کولو په هیله او تمه .

درنښت

څېړنوال عبدالغفور لېوال

د تلې لومړۍ نېټه، ۱۳۹۵ لمریز کال

کرغه، کابل

(c) ketabton.com: The Digital Library

د طنز لیکلو هنر ولې او د څه لپاره؟
د لیکوال خپل یاداښت:

ادبي اثار لومړی زېږي او بیا یې تیوري لیکل کېږي. د ادبي تیورۍ یوه برخه د ادبپوهانو، ادیبانو، کره کتونکو او ټولنیزو علومو کارپوهانو نظریات په خپله لمنه کې رانغاړي او بله برخه یې خپله له ادبي اثارو څخه را ایستل کېږي. په پښتو ژبه کې که څه هم د ادبي تیورۍ په اړه کتابونه لیکل شوي، خو د هر ادبي ژانر، سبک او هر اړخ په اړه لیکل شویو کتابونه شمېر خورا لږ دی.

د ادبي اثارو په لړ کې یو هم طنز دی چې پښتو ژبې ته نوی راغلی دی. طنز که څه هم ډېر مینه وال لري او ډېری لیکوال غواړي طنز ولیکي، خو څرنګه چې د طنز په اړه تیوریک اثار لږ لرو، نو له همدې امله په

(c) ketabton.com: The Digital Library

تول پوره طنزونو شمېر هم لږ دی. هغه څه چې دا مهال په لاس کې لرو، ډېری یې ژباړې او یا دبهرنیو تیوریو په رڼا کې لیکل شوي دي. په دې اثارو کې د افغاني ټولنې ټولنیز او فرهنګي جوړښت له پامه غورځول شوی او یوازې د بهرنیو پوهانو پر نظریاتو تکیه شوې ده. بله نیمګړتیا یې دا ده چې پښتو طنز د تیورۍ په کاڼي تلل شوی، خو د طنز تیوري د طنزي اثارو په تله نه ده تلل شوې، همدا لامل دی چې په پښتو ژبه لیکل شوي تیوریک اثار له طنز سره منطقي تړاو نه لري او ځوانو لیکوالو ته په عملي ډګر کې لاره نه شي ورښوولای. ډېری ځوان لیکوال نه یوازې دا چې غواړي طنز ولیکي، بلکې له دې سره هم مینه لري چې د طنز په تیورۍ ځانونه پوه کړي.

لکه څنګه چې طنزي سبک په پښتو ادبیاتو کې نوی دود شوی، دغسې د طنز تیوري هم نوی بحث دی او ډېری لیکوال څه چې آن ځینې طنزلیکوال هم د طنز د تیورۍ په اړه کره معلومات نه لري. ځینې ځوان لیکوال د طنز په نوم یو څه لیکي او بیا یې په یوه ادبي غونډه کې لولي او یا یې په ټولنیزو رسنیو کې خپروي چې خورا تود هرکلی یې کېږي، خو وروسته خبرېږي چې لیکنه یې طنز نه، بلکې کومیډي، هزل یا هجوه ده، آن دا چې داسې کتابونه هم چاپ شوي چې پر پښتۍ یې طنز لیکلی، خو که د طنز په تله یې وتلو، نو طنز نه شو ورته ویلای.

زه له شلو کالو راهیسې طنز لیکم، د کره کتنې ډېرو بانډارونو ته تللی یم، له ډېرو لیکوالو او کره کتونکو سره مې د طنز د تیورۍ په اړه بحثونه کړي، خو داسې څه مې نه دي موندلي چې د معاصر طنز لیکنې په

(c) ketabton.com: The Digital Library

برخه کې دي د ځوانو ليکوالو لاسنيوی وکړی، ځکه نو ما هوډ وکړ چې (د طنز ليکلو هنر) کتاب وليکم.

دا کار په لومړي سر کې اسانه راته ښکاره شو، خو کله چې مې عملي ځېړنه پيل کړه، نو پوه شوم چې يو ډېر گران کار ته مې لاس وراچولی دی، ځکه په نړيوالو ژبو زه نه پوهېدم او د افغانستان په ملي ژبو کې د طنز په اړه معلومات خورا لږ وو. د ماخذونو په پيدا کولو پسې مې ډېرې منډې وکړې او ډېرې ستړياوي مې وګاللې. په لومړي پړاو کې مې په دي برخه کې پښتو او بيا مې دري او اردو اثار ولوستل. بيا مې د ځينو دوستانو په مرسته له ځينو عربي او انګليسي کتابونو څخه معلومات تر لاسه کړل او په پای کې مې له طنز ليکوالو، کره کتونکو او ادبپوهانو سره مرکې وکړې.

ما په دې کتاب کې هڅه کړې چې پښتو طنز لومړی د افغاني ټولنې په دننه کې مطالعه کړم او بيا يې د تيورۍ په تله وتلم. د طنز هغه اړخونه مې هم څېړلي چې تر ما مخکې لږ څېړل شوي او يا خو بيخي پام نه دی ورته شوی. په دې لړ کې د طنز په اړه يو نسبتاً جامع تعريف يو اساسي اړتيا ده چې ما په دې اړه پوره هڅه کړې ده. طنز ته ورته خېلونه څېړل او هغه ډلبندي کول يو ډېر ضروري کار دی چې تر دې مهاله دومره پام نه و ورته شوی. د نوي ټيکنالوژۍ په راتلو سره د طنز په تصويري برخه کې د طنز کورته نوي مېلمانه راغلي او له دې تنې څخه نوي ځانګې هم رازرغونې شوي چې بايد وڅېړل شي. ډېری ليکوال اوس هم د پخوا په شان تصوري طنز يوازي کارټون او کاريکاټور بولي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

حال دا چې دا ساحه اوس ډېره پرخه شوې او بايد ټولي څانګې يې وڅېړل شي چې ما دې برخې ته ډېر پام کړی دی.

دغه ډول نژدې ټولو ليکوالو داسې انګېرله چې ګواکې طنز يو خپلواک ادبي ژانر دی، په داسې حال کې چې طنز ژانر نه، بلکې ادبي سبک دی. ما هڅه کړې چې په دې برخه کې ډېر دلايل وړاندې او دا موضوع پوره وڅېړم. د طنزي سبکونو په اړه هم تر دې مهاله چا څه نه وه ليکلي چې زما په اند يوه تشه بلل کېده. د طنز ليکلو تخنيکونه يوه ډېره مهمه موضوع ده، خو چا په تفصيل بحث نه و وربانـدې کړی. په طنز کې خندوونکی انځور يو مهم بحث دی چې د طنز له دوو بنسټونو څخه بلل کېږي، خو دومره نه و څېړل شوی. دغه ډول د طنز قالبونه هم يوه اساسي موضوع ده چې تر دې مهاله پوره پام نه و ورته شوی. دغه ډول د طنز ژبه هم يو ضروري بحث دی، خو له پامه غورځېدلې و. د طنز ليکلو عملي پړاوونه هم يوه ارزښتاکه موضوع ده، څکه ځوان ليکوال غواړي پوه شي چې طنز ليکل څنګه پيل او څنګه يې پای ته ورسوي؟ دا ټول هغه موضوعات دي چې ما په دې څېړنه کې پوره پام ورته کړی دی.

څرنګه چې ما د خپل ادبي ژوند ډېره برخه طنز ته ځانګړې کړې، نو په دې څېړنه کې مې خپلو تجربو ته هم پوره ځای ورکړی دی. زه دا ادعا نه کوم چې په دې څېړنه کې ټولې خبرې نوي دي، خو د نويو خبرو تر څنګ هرې موضوع ته لږ تر لږه له نوي زاويې کتل شوي دي، هيله ده چې زما کتاب به د طنز په تيوري کې يو نوی رنګ وځلوي، د نورو

(c) ketabton.com: The Digital Library

لیکوالو به دې موضوع ته پام شي او په دې برخه کې به نور اثار هم ولیکي.

په پای کې لازمه ګڼم چې له ځینو دوستانو او استادانو څخه د زړه له کومي مننه وکړم. په دې لړ کې د دري ژبې تکړه طنز لیکوال ښاغلي استاد جلال نوراني د احسان خورا ډېر پوروړی یم. د دې کتاب په لیکلو کې مې هم د ده له کتابونو او هم مشورو څخه پوره ګټه اخیستې ده.

دغه ډول د استاد سرمحقق زلمي هېوادمل، پوهاند پښتون آقا شېرزاد او څېړنوال عبدالغفور لېوال یې هم ډېر ډېر کور ودان چې پر دې کتاب یې یاداښتونه ولیکل او له دې لارې یې خپل نظریات هم زما او هم د دې کتاب له لوستونکو سره شریک کړل.

ورپسې یې د تکړه ډیزاینر او مخلص دوست رضا پارسا هم کور ودان چې زما د نورو کتابونو په شان یې د دې کتاب پښتۍ هم راته ډیزاین کړه او په دې برخه کې یې ډېر زیار وکیښ. دغه ډول خپل بل اندېوال لیکوال او شاعر خلیل احمد څارن ته هم کوروداني وایم چې د دې کتاب پروف یې وکتل او د کتاب په ډیزاین او ترتیب کې یې مرسته راسره وکړه. هیله لرم چې زما او دې دوستانو زیار به نتیجه ورکړي او دا کتاب به لوستونکیو ته ګټور تمام شي.

په درنښت

عبدالنافع همت

د جدي دوهمه، ۱۳۹۵ش کال

خوشال خان مېنه، کابل

(c) ketabton.com: The Digital Library

په پښتو ژبه کې د طنز لیکلو لنډ تاریخ

د طنز تر ټولو پخوانۍ بېلګې د ژویو کیسې بلل شوي چې تر میلاد شپږ پېړۍ مخکې په یونان کې ایزوپ (Aesop) لیکلي دي. تر هغه راوروسته د نامتو ډرامه لیکوال (اریستوفان) آثار د یادولو وړ دي چې له (۲۴) ډرامو څخه یې یوازې (۱۱) ډرامې تر موږ پورې رارسېدلي دي. دا ډرامې که څه هم هغه مهال کومیډي بلل کېدې او اوس یې ځینې ادبپوهان طنزي کومیډي بولي، خو د نوي وېش له مخې کومیډي جلا او طنز جلا سبکونه دي. د نوي نوېش او تعریف له مخې طنزي کومیډي هغه طنز ته ویل کېږي چې انتقاد یې لږ او د خندا پله یې درنه وي. (۳۴: ۲۵مخ)

(c) ketabton.com: The Digital Library

که د معاصر طنز یا معاصر طنزته ورته سبک خبره کوو، نو لومړی مو د لرغوني روم دوه نومیالي طنزي شاعران (جووینال) او (هوراس) نومونه ذهن ته راځي. دې دوو شاعرانو تر نن پورې ګڼ شمېر لارویان درلودلي او اوس هم هر طنز لیکوال په یو ډول نه یو ډول د دوی د سبک لاروی بلل کېږي. د هوراس کتاب تر میلاد (۳۵) کاله مخکې لیکل شوی چې لومړني سیاسي طنزونه ورته ویلای شو. دا آثار که څه هم تر ډېره حده پورې هجوې ته ورته دي، خو هغه مهال ټولو طنزونو هجویه رنګ درلود او ورو ورو یې وده وکړه چې اوسنی طنز ځنې راوزېږېد. (۴٦: ۸ مخ)

ادبپوهان باور لري چې طنز له یوناني ژبې څخه عربي او له عربي څخه پښتو ته د ژباړې له لارې راغلی دی. د دې خبرې د وضاحت لپاره به د عربي ادبیاتو شپږ دورې یادې کړو:

۱: د جاهلیت دوره چې تر بعثت یونیم سل کاله مخکې کلونه بلل کېږي.

۲: د صدر اسلام دوره چې تر څلوېښتم هجري کال پورې دوام کوي.

۳: اموي دوره چې تر (۱۳۲ه ق) پورې کلونه بلل شوي دي.

۴: عباسي دوره چې (٦٥٦ه ق) پورې کلونه ورته ویلای شو.

۵: فترت یا ترکي دوره چې تر (۱۲۱۳ ه ق) کال پورې دوام کوي.

٦: نهضت یا معاصره دوره چې تر اوسه پورې ادامه لري.

عرب ادبپوهان باور لري چې تر عباسي دورې مخکې په عربي ادب کې له ځینو ټوکو، هجویه او هزلیه اثارو پرته د طنز څرک نه لیدل کېږي، خو په عباسي دوره کې وینو چې طنز ته څه ناځه پاملرنه شوې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ده. څرنگه چې په عباسي دوره کې د یونان اکثره ادبي اثار عـربي ژبـې ته ژباړل شوي ، نو اټکل کولای شو چې طنز به هم لـه یونـاني څخـه عربي ژبې ته د ژباړې له لارې راغلـی وي. پـه دې دوره کـې د نومیـالي شاعر (ابن خلاد) یا (ابوالعیناء) نوم د یادونې وړ دی چې په بغداد کې اوسېده او په ظرافت کې یې ډېر شهرت درلود. (۱۱: ۴۵۳ مخ)

په دریمه هجري پېړۍ کې نامتو افغان عالم ابومحمد هاشم سرواني د خپل استاد (ابن خلاد) یو طنزي ډوله نظم پښتو تـه راوژبـاړه. اروابښـاد سرواني په (۲۲۳ه ق) کال د هلمند په سروان سیمه کې زېږېدلی او بیا د دیني زده کړو لپاره بغداد ته تللی دی. هلته یې له ابن خـلاد څخـه د عربي ژبې د فصاحت او بلاغـت پـه برخـه کـې زده کـړې کـړې او بیرتـه خپل وطن ته راستون شوی دی. (۴۹: ۵۸ مخ)

دا چې د اروابښاد سرواني یا بل لیکوال او شاعر لیکلې طنزي بېلگـه پـه لاس کې نه لرو، نو همدا ژباړه په پښتو کې لومړنی طنز گڼلای شـو. دا ژباړه که څه هـم د معـاصر طنـز ټـول خصوصـیات نـه لـري، هـنري او خندوونکی اړخ یې کمزوری دی، خو که د خپل وخت په تول یې وتلو، نو د طنز ابتدایي بڼه ورته ویلای شو.

د پښتو ادبیاتو لرغونې دوره له دوهمې هجري پېړۍ څخه پیل او بیا تر یوولسمې هجري پېړۍ، یـاني روښـانیانو پـورې دوام کـوي. د دې دورې موضوعات لمانځنې، قومي ویاړنې، ویرنـې، مینـه، بېلتـون او اخلاقـي تعلیمات دي چې چندان لـوړ تخیـل او ادبي صـنعتونه نـه لـری. د دې دورې اثار که څه هم ښکلا لري، خو اکثره یې تش نظمونه او پـه وچـو الفاظو سره هدف بیان شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(۸۲:۵۰ - ۸۳ مخونه)

د دې دورې ځينې شاعران او ليکوال په دربارونو کې اوسېدلي دي. د هغه مهال درباري شاعرانو معمولاً د پاچاهانو په ستاينه کې قصيدې ويلې او درباري امتيازات به يې تر لاسه کول، خو کوم شاعر چې به تش لاس پاته شو، نو په هجوه او بدو ويلو به يې خوله پورې کړه، نو له دې امله درباري اديبانو طنز ته پام نه دی کړی. که له دربارونو څخه دباندې نورو پښتنو شاعرانو او ليکوالو ته راشو، نو اکثره يې صوفيان او عارفان تېر شوي دي. څرنګه چې صوفيان اکثره بشري ټولنې ته دومره پام نه کوي، له خلکو ګوښه اوسېږي او په خپل رياضت او عبادت بوخت وي، نو له دې امله يې طنزونه نه دي ليکلي.

بله خبره دا ده چې د هرې ژبې ادبيات د خپلو ګاونډيو ژبو سره يو ځای پر مخ ځي. هغه مهال د پښتو په ګاونډيو ژبو کې طنز دومره چا نه پېژانده او هزليه اثارو ډېر رواج درلود. په اتمه هجري پېړۍ کې د ايران مشهور ليکوال او شاعر عبيد زاکاني څو منظوم او منثور هزليه اثار وليکل چې د فارسي ژبې ادبپوهان يې د اوسني طنز معادل ګڼي او زاکاني ته د طنز پلار وايي، نو ويلای شو چې په لرغونې دوره کې تر ښاغلي سرواني راوروسته په پښتو ژبه کې د طنز څرک نه ليدل کېږي او دا بهير په ټپه ولاړ ښکاري.

د پښتو ادبياتو منځنۍ دوره له شپاړسمې ميلادي پېړۍ څخه پيل او تر شلمې پېړۍ پورې دوام کوي چې په روښاني ادبياتو پيل کېږي. د دې دورې ادبيات په عمده ډول تبليغ ته ځانګړي شوي او عرفاني ادبيات د وسيلې په توګه کارول شوي دي. په دې دوره کې د هنريت پر ځای پر

(c) ketabton.com: The Digital Library

پیغام ټینګار شوی او پیغام هم په عرفاني رنګ کې وړاندې شوی چې اصلي هدف یې د خلکو یو موټی کېدل و.

په منځنۍ دوره کې تر روښانیانو وروسته د خوشال بابا ادبي عصر راځي. په دې عصر کې پښتو ادبیات د مضمون او شکل له پلوه تر پخوا ډېر غني شول. د فارسي ژبې ټول قالبونه او ادبي صنعتونه په پښتو ادب کې تجربه شول. د نظامي مبارزې تاکتیک هم بدلون ومونډ. د پښتنو د راویښولو او یو موټی کېدلو لپاره د تصوف پر ځای قومي ارزښتونو ته پام وشو. د پښتنو اجتماعي نیمګړتیاوو ته ګوته ونیول شوه، انتقادي تفکر وده وکړه او د پخوا په پرتله هنریت ته ډېره پاملرنه وشوه. څرنګه چې انتقادي تفکر، ظرافت او اصلاح غوښتنه د طنز رغنده توکي بلل کېږي او خوشال بابا په دې دریو واړو ډګرونو کې مخکښ و، نو هغه دی چې په اثارو کې یې طنز هم تېغونه ووهل.

که د خوشال بابا په اثارو کې طنزونه ولولو، ځینې یې د معاصر طنز په تول پوره خېژي، نو ویلای شو چې د طنز بنسټ د خوشال با با په وخت کې ایښودل شوی دی. څرنګه چې هغه مهال د پښتو ژبې په ټولو ګاونډیو ژبو کې طنز له هجوې او هزل څخه پوره لاره نه وه جلا کړې، نو د خوشال بابا اکثره طنزي شعرونه هم هجویه او هزلیه رنګ لري. له خوشال بابا څخه رانیولې بیا د شلمې پېړۍ تر وروستۍ نیمایي پورې د بېلابېلو لیکوالو او شاعرانو په اثارو کې طنزي څرک لیدل کېږي، خو د نوي طنز په تول پوره او مستقل طنزي اثار نه دي لیکل شوي او که لیکل شوي هم وي، نو زموږ لاس ته نه دي راغلي. کله چې د شلمې میلادي پېړۍ په وروستۍ نیمایي کې د پښتو ادبیاتو نوې دوره پیل

(c) ketabton.com: The Digital Library

کېږي، نـور ورسره سـم طنـز هـم بیرتـه نـوې سـا اخـلي او د اجتماعـي رسالت لپاره د یوې موثرې وسلې په توګه غوره کېږي.

د معاصرې دورې په ادبیاتو کې نوي فکري او سیاسي تمایلات رامنځ ته شول لکه بشري ارزښتونه، وطنپالنـه، ملتپالنـه، ولسـواکي، خپلـواکي او داسې نور. په دې دوره کې له لویدیځ ادب څخه پښتو ژبې ته نوي ادبي ژانرونه، میتودونه او سبکونه هم راغلل چې په دې بهیر کـې پښـتو طنـز هم بلوغ ته ورسېد. (۱٦: ۳۸ - ۴۲ مخونه)

پخواني طنزونه اکثره د نظم په بڼه لیکل شوي، خو په دې دوره کې یـې نثر ته هم لاره موندله. په لسګونو شاعرانو او لیکوالو په تول پوره طنزونه ولیکـل او یـا یـې وژبـاړل لکـه اسـتاد الفـت، اسـتاد بېنـوا، غنـي خـان، عبدالاحد وحید، ډاکټر اسرار، سعدالله جان برق، منـان ملګـری، کاتـب پاخون، عبدالباري جهاني او داسې نور یادولای شو. په دې وختونو کې نه یوازې دا چې پښتنو لیکوالو او شـاعرانو د خپـل وخـت پـه تـول پـوره طنزي اثار ولیکل، بلکې نړیوال شاهکار طنزونه یې هم پښتو ته راوژباړل چې یوه بېلګه یې د ترکي شـاعر او لیکـوال عزیـز نسـین اثـار دي.د دې دورې طنزونه نه یوازې دا چې د تخیل، هنریـت او اجتماعـي پیغـام لـه پلوه ډېـر پیـاوړي دي، بلکـې پـه ډېـره زړه ورتیـا سره د ټـولنې لویـو بـې عدالتیو ته د انتقاد ګوته پکې نیول شوې ده.

د دې دورې طنزونـو یـوه نیمګړتیـا هـم درلـوده چـې هغـه د متعهـدو او ګوندي لیکوالو سیاسي تمـایلات وو. ګونـدي لیکوالـو طنـز د سـیاسي مفکورې لپاره د آلې په توګه کارولی دی. اجتماعـي نـاخوالي یـې یـوې خوا ته پرې ایښې او یوازې یې خپل سـیاسي مخـالفین د طنـز پـه ژبـه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځپلي دي، خو کله چې د ډاکټر نجيب الله حکومت ونړېد او ورسره سم په افغانستان کې د جهادي تنظيمونو تر منځ جګړې پيل شوې، نو د آيډيالوژيکي سيالۍ ميدان هم تش پاته شو او ټولو ليکوالو په ګډه ملي ارزښتونو ته پام وکړ. بې له دې چې د خپل ګوندي سيال د ځپلو په فکر کې شي، هر هغه څوک او هر هغه عمل يې په نښه کړ چې د ملي ګټو په لار کې خنډ و. اوس پښتو ژبه نه يوازې دا چې په لسګونو طنزي اثار لري، بلکې د طنز د تيورۍ اړخ هم پوره بډای شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د طنز پېژندګلوي

په دې بحث کې غواړو طنز تعریف کړو، خو دا کار خورا ګران دی، ځکه چې طنز هنر او د هنر تعریف او اندازه کول اسانه کار نـه دی او ځینــې ادبپوهان خو باور لري چې هنر ګردسره تعریف کېـدای نـه شي. د دوی اسـتدلال دا دی چــې هـنري کیفیـت درک کېـدای شي، خـو تعریـف کېدای نه شي.

د هنرمند کار د ساینسپوه له کار سره توپیر لري. یو ساینس پـوه کـولای شي چې د یوې تابلو مساحت معلوم او هغه په ارقـامو او شـمېرو واړوي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

خو د ښکلا معلوملو لپاره داسي دقيق مقياسي واحد نه لرو. (۱۷: ۱۰مخ)

په هر صورت د طنز پېژندګلوۍ ته راځو. طنز د عربي ژبې کلمه ده چې لغوي مانا يې ناز، نخره، پېغور، مسخره کول او ترټل دي. په پښتو کې عام او مناسب نوم نه ورته لرو او په همدې نوم يې يادوو. په فارسي کې هم طنز ورته وايي. په نوې عربي ژبه کې يې (الأدب الساخر)، اردو ژبه کې (طنز و مزاح) او په انګلېسي ژبه کې يې (Satire) بولي. په پښتو ژبه کې لکه څنګه چې طنز لږ ليکل شوی دغه ډول يې په اړه معلومات هم لږ دي. که يو څوک په کوڅه، بازار او ولسي- بانډار کې يو خندوونکی حرکت وکړي يا يوه خندوونکې جمله ووايي، نو خلک يې هڅوي او وايي چې واه واه! ډېر ښکلی طنز و. د دې غير علمي قضاوتونو اصلي لامل دا دی چې ډېری اديبان، آن دا چې ځيني طنز ليکوال هم د طنز په اړه کافي معلومات نه لري. طنز يوازې په پښتو کې نه، بلکې په ټولو ژبو کې يو پېچلی هنر بلل کېږي.

طنز پوه (لينارډفين برګ) په خپل کتاب (طنز پېژندنه) کې وايي چې طنز يو داسي ظريف او بدلېدونکی هنر دی چې د دوو پوهانو تعريفونه هم په سلو کې سل سره ورته نه دي. د ايټاليا وتلی ليکوال (ليوناردو شاشا) وايي چې په طنز باندې پوهېدل تر ټولو ګران کار دی. دی وايي چې طنز يوازينی هنر دی چې تر اوسه پوره نه دی کشف شوی او نورو څېړنو ته هم اړتيا لري.(۴۷: ٦٦- ۷۰ مخونه)

دلته به د طنز څو تعريفونه وړاندې کړو او بيا به هر تعريف په لنډ ډول وڅېړو، وروسته به وګورو چې د تعريفونو تر منځ کوم مشترک ټکي ليدل

(c) ketabton.com: The Digital Library

کېږي؟ بیا د همدې مشترکو ټکیو په رڼا کې کولای شو چې یو نسبتاً جامع او د قناعت وړ تعریف وړاندې کړو. (۴:۲۱ مخ)

۱: طنز په واقعیت کې له کرکې او نفرت څخه ډکه خندا ده، دا خندا که له یوې خوا مقابل لوری

(لیدونکی، لوستونکی، اورېدونکی) خندوي، نو په عین وخت کې د بدو او ناوړو کارونو په مقابل کې د هغه قهر او کرکه هم راپاروي. (۵۲: ۱۰۰ مخ)

۲: روسی لیکوال نیکلای ګوګول: طنز د نامریي اوښکو په منځ کې خندا ده.

۳: انګرېز ادبپوه جانسن: طنز هغه وینا ده چې پر اجتماعي فساد او نادودو باندې نیوکه کوي. (۱۹: ۱۵۷- ۱۵۸ مخونه)

۴: سیمون کریچلي: د طنز وظیفه یوازې د خلکو مسخره کول او شخصي عقدې پالل نه، بلکې په ټولنه کې له عمومي فساد سره کرکه ښوول دي. (۳۵: ۲۵ مخ)

۵: دیان جک: طنز د انتقاد محصول دی، هغه انتقاد چې په هنر بدل شوی دی.

٦: ډاکټر علي شریعتي: طنز یو واقعي هنر دی. که څه هم موږ بل ډول هم خندېدلای شو، خو دا ډول خندا د انساني معنویت محصول ده. طنز د خندوونکو شیانو بیان نه کوي، بلکې په خندا کې غمجنې خبرې کوي.

۷: ایرانی لیکوال او شاعر ډاکټر شفیع کدکنی: طنز د ټولنې د نیمګړتیاوو هنري انځور دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۸: ایرانی عالم فریدون تنکابنی د طنز پر هنریت او ښکلا ټینګار کوي او وايي: طنز د هنري اړخ په پام کې نیولو سره په رمز او کنایه سره پر اجتماعي نیمګړتیاوو انتقاد کوي.

۹: طنز په خپل ذات کې یو اجتماعي فعالیت دی چې په ځان کې د اعتراض او بغاوت تومنه لري

۱۰: نومیالی رومي طنز لیکوال او شاعر هوراس: غواړم چې حقیقت په خندا ووایم.

۱۱: میشل ریګن: طنز ځانګړي روشنفکرانه مسخرې دي.

۱۲: آرتورډ پولارډ: طنز اخلاقي او اجتماعي رسالت ادا کوي، ځکه خو نړیوال اعتبار لري.

(۹: ۷ مخ)

۱۳: چارلي چاپلین: طنز په ټولنه کې د ویرې او نفرت له منځه وړلو لپاره تر ټولو غوره زهر دي.

۱۴: پاکستانی طنزپوه ډاکټر ظفر عالم ظفري: طنز باید خامخا څه ناڅه د ملنډو او تریخوالي عنصر ولري. (۲۷: ۲۱ مخ)

۱۵: یوری، ب، بوریف: طنز ډیموکراټیک خوی لري، ځکه د خندا برخه یې له ټولنې څخه سرچینه اخلي.

۱۶: د. ایچ، لارنس: طنز هغه خواخوږي ده چې زموږ په ذهن کې ګرځي راګرځي او باالاخره د طنز په بڼه بیانیږي.

۱۷: جانتن سویفټ: طنز هغه هینداره ده چې هر څوک له ځانه پرته د هر چا څېره پکې لیدای شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۸: الکساندړ پوپ: طنز د اعتراض له غریزې څخه زېږېدلی او په هنر تبدیل شوی دی.

۱۹: هوګارټ: په څمکه کې د انسان ژوند له خورا ډېرو خوښیو، غمونو او کړکېچونو څخه ډک دی. دې ژوند ته له ډول ډول زاویو کتلای او په بېلا بېلو لارو یې بیانولای شو. په دې لړ کې تر ټولو مهم او په زړه پورې لاره دا ده چې انسان ته د طنزي عینکو له لارې وګورو. که د انسان کړه وړه په ځیر سره وګورو، نو خامخا د خندا وړ دي.

۲۰: جورج تست: طنز هغه ادبي اثر دی چې د ټولنې بداخلاقي، بد کړه وړه او اشتباهات په غیر مستقیم ډول مسخره کوي.

۲۱: طنز هغه اثر دی چې په هغه کې د آیروني یا پېغور له تخنیک څخه کار اخیستل شوی او د خلکو پر ځینو کړنو برید شوی وي.

۲۲: افغان طنز پوه استاد جلال نوراني د طنز لپاره دوه اساسي ارکان په ګوته کوي چې یو خندا او بل انتقاد دی.

۲۳: سرمحقق دوست شینواری: طنز هغه هنري اثر دی چې په هغه کې د ژوند ناوړه او منفي اړخونه انځور شوي او د لوستونکو د کرکې وړ ګرځېدلی وي. (۲۲: ۲۱۱ مخ)

۲۴: د انګلستان رومان لیکوال دانیال دفو وایي چې د طنز هدف اصلاح ده. (۴۲: ۴۹- ۹۳ مخونه)

۲۵: ډاکټر سیروس شمیسا وايي چې طنز اجتماعي او اصلاح طلبانه هدفونه لري. (۲۳: ۲۳۸ مخ)

په لومړي تعریف کې له قهره ډکه خندا وینو چې په ټولنه کې د ناخوالو له امله راپیدا شوې ده. د نیکولای ګوګول په تعریف کې د قهر تر څنګ

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوښکو ته هم اشاره شوې ده، خو دا اوښکې نه ليدل کېږي، بلکې يوازې يې حالت احساس کېږي. د جانسن په تعريف کې لـه فسـاد سره کرکـه کول اساسي توکی بلل شوی دی، هغه فساد چې خلک يې پـر وړانـدې خپله کرکه د ژړا پر ځای د خندا په بڼه څرګنـدوي. ګوګـول خنـدا او ژړا سره تړلې ګڼي. رښتيا هم ليدلي به مو وي چې يو څـوک لـه ډېـر درد او قهر څخه خاندې او موږ يې ترخه خندا بولو. سيمون کريچلي هم د طنز وظيفه پر فساد نيوکه ګڼي، خو ټينګار کوي چې بايد په دې نيوکـه کـې شخصي عقدې و نه پالل شي او عمومي فساد په نښه شي. که پـه طنـز کې شخصي عقدو ته ځای ورکړو، نو طنز بـې لارې کېـږي او پـه هجـوه اوړي.

ديان جک هم ښه په تول پور ه خبره کوي او وايـي چـې انتقـاد بايـد پـه هنري بڼه وي، ځکه چې طنز له ادبياتو سره اړه لـري او ادب هـنر دی. ډاکټر علي شريعتي په طنز کې خندا يو مهم عنصر ګڼي او طنزي خندا د انسان لـه معنـوي نـړۍ سره تړلـې بـولي. ډاکتـر شـفيع کـدکني هـم جانسن ته ورته نظر لـري او د طنـز موضـوع پـه ټولنـه کـې پـر فسـاد او ناخوالو باندې انتقاد کول ګڼي.

فريدون تنکابنی هم د ديان جک غوندې د طنز پر هنريت ټينګار کـوي او په انتقاد کې د رمز او کنايې خـبره مطـرح کـوي. پـه دې نظـر کـې د هنري اثر يوه مهمه ځانګړتيا وينو، ځکه د هنري اثر يوه نښـه دا ده چـې خبره په رمز او اشاره کوي.

د ښاغلي تنکابنی تر تعريف وروسـته پـه بـل تعريـف کـې انقـلابي رنـګ وينو. دی وايي چې په طنز کې بايد د اجتماعي ناخوالو او اسـتبداد پـر

(c) ketabton.com: The Digital Library

وړانـدې اعـتراض او بغـاوت نغښـتی وي. نومیـالی رومـي طنـز لیکـوال هوراس هم په طنز کې خنـدا تـه تـرجیح ورکـوي، خـو هغـه خنـدا چـې حقیقتونه بیانوي.

میشل ریګن هم په طنز کې انتقاد تـه اشـاره کـوي، خـو د انتقـاد لپـاره اخلاقي، مسئولانه او روښنفکرانه حدود وضع کـوي. د ریګـن نظـر هغـه اساس دی چې طنز له شخصي عقدو او کرکې څخـه جـلا او لـه ټـولنې سره یې تړي. که په طنز کې اخلاق او اجتماعي مسـئولیت نـه وي، نـو طنز له هجوې سره ګډېږي. چارلي چـاپلین هـم پـه طنـز کـې د انتقـاد خبره کوي، خو د برید او سزا خبره هم ورسره غوټه کوي. دی بـاور لـري چې باید زهر په خوږو کې ونغښتل شي او بیا په ټولنه کې پـه مفسـدینو باندې وخوړل شي. ډاکټر ظفـري هـم پـه طنـز کـې د تریخـوالي عنصر-ضروري ګڼي، خو د زهرو غوندې وژونکو ترخو توکو خبره نه کوي.

یوری، ب، بوریف هم پر خندا ټینګار کوي، خو له نورو سره یې تـوپیر دا دی چې خندا ډیموکراټیک ارزښت بولي. دی وایي چې د ډیموکراسـۍ بنسټ پر اکثریت ولاړ دی، څرنګه چې په ټولنه کې هر څـوک خانـدي، نو دا یو هنري اکثریت دی او بایـد چـې هـر طنـز خنـدا ولـري. د. ایـچ، لارنس بیا په طنز کې د کرکې تر څنګ د خواخوږۍ خبره هم کوي چې دا خبره ډېره پر ځای ده. یو خو دا چې پـه طنـز کـې د هجـوې غونـدې شخصي عقده ځای نه لـري او بـل دا چـې مـوږ پـه ټولنـه کـې هـره بـې عدالتۍ له دې امله غندو چې د یو چا حق تر پښو لاندې شوی دی. پـه ټولنـه کـې د نـاخوالو غنـدل پـه دې مانـا دی چـې لـه هغـو خلکـو سره خواخوږي ښیو چې د بې عدالتۍ قرباني شوي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

جانتن سویفټ هم د انتقاد خبره کوي، خو یوه نوې خبره هم ورسره غوټه کوي. دی وایي چې په طنز کې پر ځان انتقاد نه شي کېدای، ځکه چې طنز انفرادي نه، بلکې اجتماعي ناخوالو ته نغوته کول دي. الکساندر پوپ هم په طنز کې هغه انتقاد او اعتراض ته اشاره کوي چې په هنري انداز کې وړاندې شوی وي. هوګارټ په طنز کې خورا مهمه موضوع مطرح کوي چې هغه ظرافت دی. ظرافت ځکه مهم دی چې په وینا او لیکنه کې اکثره وخت د خندا لامل ګرځي. د هوګارټ په اند طنز لیکوال په انتقادي بڼه د انسان کړه وړه خورا په دقت څاري او ولس ته هغه څه ورښیي چې عادي خلک یې نهویني.

جورج تست هم د نورو طنزپوهانو غوندې باور لري چې باید د ټولنې ناخوالي په غیر مستقیم ډول مسخره شي. په غیر مستقیم ډول یو شي ته اشاره کول په لیکنه کې هنري رنګ پیدا کوي چې دا ډول تخنیک یوه مهمه ادبي ځانګړنه بلل کېږي. تر جورتست وروسته نظر کې د انتقاد یوه خاصه بڼه یاده شوې چې هغه پېغور دی. پیغور د انتقاد تر ټولو زیږه او ترخه بڼه ده. د پېغور له لارې یو څوک ډېر ژر غبرګون ښیي او ځان ته متوجه کېږي. استاد جلال نوراني بیا په دې باور دی چې طنز له دوو اساسي توکو څخه جوړ دی چې یو ظرافت یا خندا او بل انتقاد دی. سرمحقق دوست شینواری په طنز کې د منفي اړخونو د ځلولو هدف دا ښیي چې خلک کرکه ځنې وکړي. د انګلستان رومان لیکوال (دانیال دفو) بیا د طنز لیکلو هدف د ټولنې اصلاح ګڼي. ډاکټر سیروس شمیسا هم د طنز هدف عمومي اصلاح ګڼي. د ډاکټر شمیسا

(c) ketabton.com: The Digital Library

او دفـو غونـدې لسـګونه لیکـوال او طنزپوهـان د طنـز هـدف د ټـولنې اصلاح بولي.

په پورتني بحث کې مو د طنز بېلابېل تعریفونه ولوستل او وموليدل چې په هر تعریف کې د طنز يو اساسي يا فرعي رکن ياد شـوی دی، خـو پـه دې تعریفونو کې لس ټکي خورا مهـم دي او لـه مـوږ سره مرسـته کـوي چې يو نسبتاً جامع تعريـف ولـرو، هغـه ټکـي دا دي: ((کرکـه، انتقـاد، فساد، ظرافت، خندا، قهر، ټولنه، هنري ډول، اجتماعي اخلاق يـا مـلي فرهنګ او اصلاح)). په دې لړ کې لومړی تـوکی کرکـه ده چـې انسـاني هيجان بلل کېږي او له هنر سره ډېـرې نـژدې اړيکـې لـري. د علمـي او ادبي ژبې تر منځ يو عمده توپير دا دی چې علمي ژبـه تعليمـي او ادبي ژبه پاروونکې وي. د علمي ژبې په مرسته له يـو شي خبرېـږو، خـو ادبي ژبه اغېز راباندې کوي او عواطف مو راپاروي، نو ويلای شو چـې ادبي او هنري اثار تر ډېره بريـده د عقـل پـر ځـای د انسـان لـه عواطفـو سره اړه لري.

انساني عواطف د هنر بنسټ بلل کېږي او د ادبياتو ستره وظيفه هـم د عواطفو انتقال دی، همدا عواطف دي چې انسـان هڅـو او کوښـښ تـه چمتو کوي. د انساني عواطفوپه لړ کې کرکه، مينه، خوشالي، خندا، ژړا او داسې نور يادولای شو. کله چې انسان خوشـاله يـا خفـه شي، نـو دا حالت په بېلابېلو بڼو او شکلونو سره څرګنـدېږي چـې عـاطفي غبرګـون بلل کېږي. عاطفي عکس العملونـه درې عمـده ځانګړتيـاوې لـري لکـه ذهني او ضميري فعاليت، په جسمي حرکاتو کې بـدلون او د وجـود پـه ځينو برخو کې تغيرات. د بېلګـې پـه ډول خوشـالي پـه بېلابېلـو نښـو او

(c) ketabton.com: The Digital Library

علايمو سره ښوول کېږي چې يوه يې هم خندا ده. دغسې- خفگان هم په رنگارنگ علايمو سره څرگندېږي چې يوه نښه يې ژړا ده، خو کله بيا د خوښۍ او خواشينۍ علايم سره گډېږي، مثلا يو څوک د خوښۍ پر مهال ژاړي او د خواشينۍ يا قهر پر مهال خاندي چې موږ يې ترخه خندا بولو.

هغه توکي چې موږ له بېلابېلو تعريفونو راوايستل لومړی عنصر يې کرکه ده چې انساني هيجان بلل کېږي او د انتقاد په بڼه څرگندېږي. د طنز دوهم عنصر خندا ده. خندا هم ځان ته عوامل لري. اساسي عامل يې دا دی چې موږ په ټولنه کې د هر موجود په اړه په خپل ذهن کې يو تصوير لرو، دا تصوير د وخت په تېرېدو سره په يو تناسب اوړي او موږ ورسره عادت کېږو. کله چې موږ د دې تناسب خلاف يو څه وينو، نو خندا راځي، خو دا چې د دې ناانډولۍ يا عدم تناسب شا ته فساد وينو، نو خندا مو له قهر سره گډه او د فساد پر ضد مو کرکه راپارېږي.

په طنز کې بل مهم توکی ظرافت دی چې د خندا سبب کېږي. طنز ليکوال موږ ته په ټولنه کې يو فوق العاده او زموږ د تصور خلاف حالت راښيي چې په نتيجه کې موږ ته خندا راځي. که د دې حالت شاته فساد نه وي، نو خندا تر پايه يوازې خندا پاته کېږي او که يې شاته بې عدالتي او د هغه عامل وينو، نو خندا مو په قهرجن او ژړغوني حالت بدلېږي. د کرکې او قهر تر منځ توپير دا دی چې قهر د کرکې غبرگون او نښه بلل کېږي. په کوميډي کې هم خندا لرو، خو هلته خندا هدف او په طنز کې وسيله ده. بل توپير يې دا دی چې په طنز کې د خندا هدف خندول او خوشالي کول نه، بلکې د فساد مسخره کول دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

طنزي خبره په کنایه، رمز او غیر مستقیم ډول وي. دغه ډول سېمبولیک او خیـالي کرکټرونـه هغـه څـه دي چـې طنـز تـه هـنري او ادبي رنـګ ورکوي. څرنګه چې طنز له هنر او ادبیـاتو سره اړه لـري، نـو بایـد انتقـاد هنري بڼه ولري.

د انتقاد وړ لوری هم ډېر مهم دی. باید د انتقاد ګوته ځـانګړي شـخص ته نه، بلکې د ټولنې عمومي فساد تـه ونیـول شي، ځکـه چـې د واقعـي شخص تورنول قضایي او عدلي بڼه غوره کوي. که موږ پر واقعي شـخص باندې تور پورې کوو، نو باید د خپل تور د اثبـات لپـاره واقعـي اسـناد او شواهد پیدا کړو. کله چې مو په طنز کې نومونه، ځایونه، نېټې، پېښـې، اسناد او د موضوع ټول اړخونه په واقعي بڼه بیان کـړل لیکنـه هـنري او ادبي ارزښت له لاسه ورکوي او ژورنالستیکه بڼه غوره کوي.

بل مهم توکی اجتماعي اخلاق یا د ټولنې اصیل ارزښتونه دي. کله چې په ټولنه کې فسـاد او بـې عـدالتي غنـدو، نـو بایـد د ټـولنې اخلاقـي او فرهنګي ارزښتونه په تېره بیا د ژبې عفت مراعت کړو. د طنز وروسـتی او اساسي توکی هدف دی. کله چې فساد غندو او عدالت غواړو، نو ښکاره خبره ده چې د ټولنې اصلاح غواړو او یا مو نیت دا وي چې په ټولنه کې د خلکو پام فساد او بې عدالتۍ ته راوګرځوو.

تر دې ځایه مو په بېلابېلو تعریفونو کې د طنز اساسي تـوکي وپېژنـدل، اوس کولای شو چې دا توکي سره یو ځای او د طنز لپـاره داسي تعریـف وړاندې کړو: طنز هغه ادبي سبک دی چې په هغه کې د اصـلاح لپـاره په هنري، ظریفانه او خندوونکي ډول د ټـولنې د اخلاقـي معیـارونو پـه پام کې نیولو سره پر اجتماعي فساد انتقاد شوی وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د طنز هدف

طنز له ادب او ادب له هنر سره اړه لري. د طنز تر هدف مخکې ضروري ده چې د هنر هدف هم څه ناڅه وپېژنو. کله چې په هنر کې د هدف خبره کوو، نو دوې مشهورې تيورۍ مو مخ ته راځي. يو دا چې
(هنر د ژوند لپاره) او بل (هنر د هنر لپاره). اپلاتون به شاعران له دې امله محکومول چې اجتماعي مکلفيتونو او اخلاقي ارزښتونو تـه پـام نـه کوي، خو د اپلاتون شاګرد ارستو بيا په هنر کې پر ښکلا ټينګار کوي او التزام له پامه غورځوي. تر ارستو وروسته په دې اړه ډېرو پوهـانو بحثونـه کړي، خو الماني عالم (ايمانويل کانت) لومړنی فيلسوف دی چې د نګه يا سوچه هنر لپاره يې تيوريکي بنسټ کښېښود. دی وايي چې هـنر پـه خپلـه هـدف دی، بايـد د هـيڅ ډول هـدف لپـاره د وسـيلې پـه توګـه استخدام نـه شي. دا شـعار تـر ډېـره حـده د نـامتو فرانسـوي ليکـوال (ويکټور هوګو) له خوا دود شو. تـر هوګـو وروسـته بـل فرانسـوي عـالم (تيوفيل ګوتيه) هم په هنر کې د التزام او مکلفيت موضـوع رد کـړه. دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

وایي مهمه نه ده چې هنر دي ګټه ولري. ایا دا کفایت نه کوي چې یو ادبي اثر ښکلی دی؟ د ګلانو، عطرونو، مرغیو او ټولو هغو شیانو په ډول ښکلی هنر چې انسان له خپلې خوښې سره سم بدلون نه شي ورکولای. (۱۷: ۳۳ - ۸۱ مخونه)

(هنر د ژوند لپاره) پلویان بیا د ګټور هنر او ریالیزم موضوع مطرح کوي. د دې نظریې سرلاری فرانسوي نامتو لیکوال (بالزاک) او د انګلستان مشهور لیکوال (چارلس ډیکنز) دی. دوی وایي چې د ژوند پېښې په مجرد ډول نه مطالعه کېږي، باید ټول هغه عوامل وڅېړل شي چې د پېښو پر کمیت او کیفیت اغېز لري. د دې تیورۍ تر ټولو مشهور پلوی سن سیمون (Saint Simon) دی.

دی وایي چې د هنري اثارو هدف د ټولنې د افرادو تر منځ د همکارۍ او خواخوږۍ د احساس پیدا کول دي، نو باید هنر د ټولنې خدمت ته وقف شي. نامتو ارواپوه (زیګمونډ فروید) هم د هنر لپاره هدف ټاکي. دی وایي چې انساني غریزې باید صیقل شي چې هنر په دې برخه کې ښه خدمت کولای شي. (۲۲: ۳۹ مخ)

تر دې ځایه مو د هنر پر هدفونو خبرې وکړې اوس د طنز هدف ته راځو. طنز یو داسې هنر دی چې د دواړو تیوریو پلویان ورسره موافق دي، ځکه چې طنز هم خوند او تفریح لري او هم په هنري بڼه اجتماعي پیغام رسوي. البته دا د لوستونکو په اړتیا او سلیقه پورې اړه لري چې کوم اړخ یې خوښوي یا کوم اړخ ته یې ډېره اړتیا لري، لکه د غره په لمنه کې یوه ښکلې او مېوه لرونکې ونه چې یو سیلاني یې ښکلا ستایي، یو ستړی شپونکی یې په ټکنده غرمه کې سیوري ته دمه کوي

(c) ketabton.com: The Digital Library

او یو وړی لاروی یې خوږه مېوه خوري. موږ په دې بحث کې د طنز د هدف په اړه د بېلابېلو طنز لیکوالو او ادبپوهانو نظریات راوړو او بیا د دوی تر منځ مشترک ټکي راباسو، وروسته به څرگنده شي چې د طنز هدف څه دی؟

په طنز کې معمولاً اصلاح غوښتونکی هدف نغښتی وي. په پیل کې داسې برېښي چې طنز یوازې د خندا او شوخۍ لپاره دی، خو وروسته څرگندېږي چې لیکوال د ټولنې له نادودو او بدمرغیو څخه ځورېږي او د دې پر ځای چې خپل دغه درد د گیلې یا نصیحت په ژبه ووایي د خندا په قالب کې یې وړاندې کوي او په دې ډول ظالمان او مفسدین د ریشخند په نښې وهي. (۱۵: ۱۳ مخ)

انگرېز شاعر درایدن وایي: د طنز اصلي هدف دا دی چې رذالتونه اصلاح او ترمیم شي. (۴۷: ٦٧ مخ)

د انگلستان رومان لیکوال دانیال دفو وایي: د طنز هدف اصلاح ده. ښاغلی دفو بل ځای وایي چې د طنز هدف له حق څخه دفاع او ناولتیا اصطلاح ده. نومیالی رومي طنز لیکوال (هوراس) د طنز لپاره دوه عمده هدفونه ټاکي چې یو تعلیم او بل تفریح ده. (۹:۷۸- ۷۹ مخونه)

د طنز هدف شخص نه، بلکې پر عمومي فساد او عیبونو برید کول او اصلاح کول دي. (۳۵: ۲۵مخ)

د طنز هدف د ملنډو له لارې د ټولنې اصلاح کول دي. (۲۷: ۲۰ مخ)

جانتن سویفټ وایي: څرنگه چې زما هدف د بشري ټولنې اصلاح ده، نو باید لږ تر لږه ډاډه واوسم چې زما کار د عدلي او قضایي ادارو په گټه دی او باید زما د انتقادونو درناوی وشي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډاکټر خسرو فرشيد وايي: طنز هغه لطيف او زهر لرونکی اعتراض دی چې هدف يې د ټولنې اصلاح ده.

د. ايچ، لارنس وايي: طنز د سياسي او اجتماعي وضعيت د اصلاح کولو وسيله ده.

يوري، ب، بوريف وايي: طنز يو اجتماعي نقد دی چې هدف يې د عمومي افکارو تنظيمول او ښکلا پېژندل دي. ميخائيل سالتيکوف شيدرين وايي: د طنز هدف د عيبونو له منځه وړل دي. (۴۲: ۴۶۸- ۴۸۱ مخونه)

د طنز هدف اجتماعي ناخوالو ته د خلکو پام واړول دي. (۴: ۲۵ مخ)

په پورتنيو نظرياتو کې د طنز لس هدفونه ياد شول چې په دې ډول دي:

- د اجتماعي ناخوالو اصلاح کول.
- له حق څخه دفاع کول.
- تعليم ورکول
- د فساد او اجتماعي ناخوالو مشخص کول
- د مفسدينو او رياکارو خلکو رسوا کول
- د عامه افکارو تنظيمول
- ښکلا پېژندل او له بدرنګۍ څخه جلا کول
- د فساد مسخره کول
- اجتماعي ناخوالو ته د خلکو پام ور اړول
- تفريح.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اجتماعي ناخوالو او مفسدینو مشخص کول، مسخره کول او رسوا کول، اجتماعي ناخوالو ته د خلکو پام ور اړول، د عامه افکارو تنظیمول، خلکو ته تعلیم ورکول او له حق څخه دفاع کول، ټول اصلاح غوښتنه ده، په دې مانا چې د طنز لیکلو اساسي هدف د اجتماعي ناخوالو اصلاح ده، خو طنز د دې تر څنګ دوه نور فرعي هدفونه هم لري چې یو ښکلا او بل تفریح ده.

ښکلا نه یوازې دا چې په عمومي ډول د هنر روح بلل کېږي، بلکې په طنز کې هم خاص ځای لري. په دې مانا چې طنز معنوي او ظاهري بدرنګي غندي چې په نتیجه کې یې ښکلا سوچه او د خلکو پام ور اړوي. لکه یو باغوان چې د ګل له بوټي څخه وچې پاڼې او اضافي ځانګې پرې کوي، له شاوخوا څخه یې هم اضافي بوټي او هغه څه لیرې کوي چې پر ګل سیوري غوړوي او تاوان ورته رسوي. د دې کار په نتیجه کې ګل وده کوي او ښکلا یې سوچه کېږي.

د ښکلا په اړه خورا ډېر تعریفونه وړاندې شوي، خو هغه تعریف چې له طنز سره نژدې اړیکې لري په دې ډول دی: په کایناتو کې هماهنګي، ترتیب او تنظیم ته ښکلا وایي. ښکلا زماني، مکاني او فرهنګي پولې لري. یو شی نن بدرنګه، خو پرون ښکلی بلل کېده، یو شی یو ځای ښکلی او بل ځای بدرنګه بلل کېږي، په یوه فرهنګ کې ښکلی او بل کې بدرنګه ګڼل کېږي. هغه ښکلا چې د یوې ځانګړې ټولنې د قضاوتونو محصول وي، اجتماعي ښکلا بلل کېږي. دا ښکلا د یوې ټولنې د ملي ارزښتونو، ملي فرهنګ، اخلاقو او عقایدو په تله تلل

(c) ketabton.com: The Digital Library

کېږي. کله چې په یوه ټولنه کې دغه تناسب او نظم ګډوډ شي، نو د نوموړي ټولنې له نظره بدرنګي بلل. (۲۵: ۷۸- ۷۹ مخونه)

په بشري ټولنه کې ظلم، بې عدالتي او فساد هغه تیارې دي چې پر انساني ارزښتونو یې سیوری غوړولی دی. د طنز هدف له همدغو تیارو او ناخوالو سره مبارزه ده. که اجتماعي ناخوالي ر سوا شي، خلک کرکه ځنې وکړي او په نتیجه کې کرکه محوه شي، نو بشري ارزښتونه سوچه او ځلېږي. کله چې انسان سوچه او ښکلي ارزښتونه خپل کړل، نو خپل معراج ته رسېږي. دا فطري خبره ده چې کله انسان خپل هدف ته ورسېږي، نو دا کار د تفریح او خوشالۍ سبب ګرځي.

په طنز کې دوه ډوله تفریح او خوشالي وي چې یو وسیله او بل یې هدف دی. یو دا چې کله انسان په ټولنه کې له طبیعي تناسب څخه وتلی شی یا وضعیت ویني، نو خندا ورځي. د وخت په تېرېدو سره انسان په خپل چاپېریال کې له دې تناسب سره عادت شوی وي چې انسان پر دوو او حیوان پر څلورو پښو ځي، که انسان په عام محضر کې پر څلورو پښو روان وي، نو دا حالت د خندا سبب ګرځي. دا خندا لنډ مهاله، بې هدفه او له هجوې او کومیډي سره مشترکه خندا ده. خو که یو انسان له کوم جسمي معلولیت پرته پر څلورو پښو روان وي او د دې کار شاته د هغه ناپوهي، بې پروایي او بشري ارزښتونو له پامه غورځېدل وښودل شي، نو تر خندا وروسته د لیدونکي قهر راپارېږي، خندا یې په ژېړغوني حالت اوړي، د انتقاد بڼه غوره کوي او په دې ډول پر اجتماعي ناخوالو برید کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کله کله په طنز کې خندوونکی حالت طبيعي نه وي، بلکې طنز ليکوال يې د معنوي او لفظي صنايعو په مرسته انځوروي. دا حالت لوستونکی خندوي او د تفريح سبب هم گرځي، خو د طنز اصلي تفريح تر کسات اخيستلو وروسته راځي. هر انسان خامخا په ټولنه کې له يو ډول ظلم او بې عدالتۍ ځخه ځورېږي. کله چې په کوم طنز کې هماغه ډول بې عدالتي غندل شوې وي، نو لوستونکی طنز ليکوال د ځان ملگری او خواخوږی گڼي، ډېر خوشاله کېږي چې يو څوک ده ته ورته خبره کوي يا د ده پر دښمن بريد کوي.

په طنز کې تفريح پر دوه ډوله ده: يو لنډ مهاله تفريح ده چې د انسان په ظاهري بڼه کې ځرگندېږي او بله هم اوږدمهاله او پټه تفريح ده چې د انسان وجدان او روح ارامويي. هغه لوستونکی چې ارام ژوند لري، د ظلم قرباني شوی نه وي، په طنز کې ظرافتونه او هنري پوښونو کې پټ پيغامونه نه شي ليدای يا يوازې د تفريح په لټه کې وي، په طنز کې گډوډ حالت ته خاندي او د تفريح له لارې د لنډ وخت لپاره ذهني سکون پيدا کوي. دوهم هغه حساس او خوږمن لوستونکي دي چې د خندا په بهير کې ډېر ژر په نښه شوي بشري ناخواليويني. دلته وينو چې دواړه ډلې لوستونکي خوشاله کېږي. لومړی لوستونکی په ټولنه کې د خپل انتظار خلاف حالت ويني او خوشاله کېږي، خو دوهم لوستونکی ځکه خوشاله دی چې ليکوال ده ته ورته دريځ لري، نو د دې بحث په نتيجه کې ويلای شو چې طنز يو اساسي او دوه فرعي هدفونه لري: اساسي هدف يې د ټولنې اصلاح او فرعي هدفونه يې ښکلا ځلول او د لوستونکو تفريح ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د طنز ارزښت

له کومې ورځې راهیسې چې انسان د ځمکې پر مخ پل ایښی، نو ورسره سم د بېلابېلو ناخوالو او ظلمونو لړۍ هم پیل شوې، خو د دغو ناخوالو او فساد پر وړاندې د مبارزې ډګر هم تش نه دی پاتې شوی. چا یې پر وړاندې توره چلولې، چا مال ښندلی، چا قلم پورته کړی او چا بیا په ژبه مبارزه کړې ده، خو طنزي مبارزه تر ټولو موثره او اوږده سابقه لري چې له بابا آدمه تر دې دمه دوام لري. په بشري تاریخ کې به داسي دیکتاتور، فاسد او ظالم نه وي تېر شوی چې د طنز په ژبه دي نه وي ټکول شوی. (۴۲: ٦٥ مخ)

فاسدو او ظالمو کړیو تل هڅه کړې چې توریالیان تر ستوني ونیسي-، خو د طنز مخه هیڅا هم نه ده نیولې. که لیکوال ډېر تنګ شوی، قلم او

(c) ketabton.com: The Digital Library

کاغذ ځنې اخیستل شوی او یا په مرگ تهدید شوی، نو بیا هم لاس تـر زنه نه دی کښېناستلی، خپل انتقاد یې د خندا په پوښ کـې نغښـتی او په ولسي باندارونو کې یې ویلی چې په دې ډول یـې فسـاد تـه د خلکـو پام ور اړولی، ملنډې یې په وهلي او په نهایت کې یې خپله کرکه ورسره ښوولې ده، په نتیجه کې همدا طنز په شفاهي ډول په ولسي- بانـدارونو کې لاس پر لاس شوی، د طنزي ټوکې بڼه یـې غـوره کـړې، د ظالمـانو غوړونو او دربارونو ته رسېدلی او هغوی یې ناارامه کـړي دي، نـو ویـلای شو چې د طنز بهیر د فساد پر وړاندې له مبارزې سره پر یوه وخت پیل شوی، اوږد واټن یې وهلی او تر موږ پورې رارسېدلی دی.

د طنز بل ارزښت تلوسه ده. پـه هـره ادبي لیکنـه کـې لـومړی لیکـې او پاراگراف خورا مهـم وي. کـه پـه لومړیـو کرښـو کـې د لوسـتونکي ذهـن ښکار نه شي او پـام یـې لیکنـې تـه ور وا نـه وړي، نـو سـتړی کېـږي او کېـدای شي چـې لیکنـه بـې ارزښـته ورتـه ښـکاره شي او لوسـتل یـې پرېږدي، ځکه نو اکثره لیکوال هڅه کوي چـې لیکنـه یـې تلوسـه ولـري چې لوستونکی تر پایه له ځان سره وساتي. د لیکنې په پیل کـې داسـي پوښتنې پیدا کړي چې لوستونکی یې پـه ځوابونـو پسـې تـر پایـه پـورې لیکنه ولولي. طنزي لیکنې هم تلوسه لري او هم د خنـدا خـواږه. طنـز لیکوال په همدې لومړیو کرښو کې د لوستونکو خوله ورخـوږوي او هغـه مجبوروي چې لیکنه په نیمایي کې پـرې نـه ږدي او تـر پایـه پـورې یـې ولولي.

طنز د اروایي سکون یوه ښه وسیله گڼل کېږي. په هغه ټولنه کـې چـې جگړه تېره شوې یا اوس هم روانه وي، د بې کارۍ او بې وزلۍ کچه لوړه

(c) ketabton.com: The Digital Library

وي، هلته خلک په ډول ډول اروايي ناروغيو اخته وي. اکثره وخت اروا‌پوهان دوی ته مشوره ورکوي چې وخاندي او ځان خوشاله وساتي. د دې هېوادونو خلک د ځان خوشاله ساتلو لپاره مېلو ته مخه کوي، کوميډي فلمونه او ډرامې ګوري، خو څرنګه چې انسان اجتماعي موجود دی او د اکثره ناروغيو لاملونه يې هم اجتماعي ريښې لري، نو يوازي خندا د هغوی درملنه نه شي کولای او ضروري ده چې د خندا تر څنګ د ټولنې لوړې ژورې هم ووينې. طنز د خفګان يو ډېر ښه درمل ګڼل کېږي، ځکه طنز د ځان په وژلو سره يو داسي درمل جوړوي چې ناروغ په خپل وجود کې ناروغۍ ته متوجه کوي، نو له همدې کبله طنزي فلمونه، ډرامې او ليکنې د هغوی لپاره ډېر ښه درمل دي. (۳۵: ۱۲۱ مخ)

هغه هيوادونه چې هلته خلک ډېر کار کوي، تفريح ته لږ وخت لري، څوک د اونۍ په اخير کې او څوک بيا خپله کلنۍ رخصتۍ داسې تنظيموي چې يوه برخه يې تفريح ته ځانګړې شوې وي. دغه ډول خلک چې له يوې خوا له ذهني پلوه ستړي او له بلې خوا مطالعې ته اړتيا لري د دوی لپاره طنزي ليکنې لوستل ګټوره لاره ده، ځکه چې طنزي ليکنې په خپله لمن کې هم تفريح او هم د ټولنې د لوړو ژورو انځورونه لري. هغه خلک چې د تفريح لپاره هيڅ وخت نه لري کولای شي چې په خپل دفتر او کار کې طنزي فضا جوړه کړي، څرنګه چې طنز انسان کار ته چمتو کوي، نو بايد طنز له ځان سره خپل دفتر او کارځای ته يووړل شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د طنز بل ارزښت په تفریحي بڼه زده کړه ده. طنزي لیکنې تر ډېره حده اصلاحي او تعلیمي پیغامونه لري. په نوې پیداګوژۍ کې د زده کوونکي یا لوستونکي خپلواکي یو مهم اصل ګڼل کېږي. د زده کړې په بهیر کې خپلواکې بېلابېل ډولونه لري چې یو ډول یې هم تفریح ده چې معمولا خندا ورسره مل وي. د ښوونې او روزنې کارپوهان هڅه کوي چې تعلیم او تربیه د وچ نصیحت او خبرو پر ځای د تفریح بڼه ولري. څرنګه چې له تفریح سره تل خندا مل وي، نو ویلای شو چې خندا نه یوازې دا چې په خپلواک ډول انساني اړتیا ده، بلکې د زده کړې بهیر هم ګړندی کوي.

ارواپوه (زیګمونډ فروید) په دې اند دی چې د خندا له لارې د انسان له وجود څخه ګڼ شمېر اندېښنې او ګرومونه (غمونه) وزي چې په نتیجه کې یې د انسان ذهن سپک او فعالیت ته چمتو کېږي. ددې عملیې فزیکي دلیل دا دی چې انسان د خندا پر مهال ډېر اکسیجن جذبوي او په نتیجه کې ډېره انرژي اخلي، نو په همدې اساس نن تعلیمي اروپوهان تفریح او خندا د زده کړې لپاره یوه ښه وسیله ګڼي.

طنز د دیکتاتورۍ او تشدد په وخت کې د ځان خوندیتوب یوه غوره لاره ده. په هغو ټولنو کې چې د بیان ازادي نه وي او د لیکوال ژوند ته خطر متوجه وي یا نه شي کولای چې په مستقیمه توګه اجتماعي ناخوالو په تېره بیا لوړپوړو فاسدو چارواکو او زورواکانو ته ګوته ونیسي، نو په دې ډول وضعیت کې طنز یوه ډېره موثره وسله ده، ځکه چې طنز د صراحت پر ځای د رمزونو، کنایو، اشارو او سمبولونو په بڼه خبرې

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوي، په دې ډول طنز لیکوال هم خپل لوستونکی پوهوي، هم فاسد ته درد رسوي او هم ځان له خطر څخه ژغوري.

د طنز بله ښېګڼه دا ده چې پر مقابل لوری ژر اغېز کوي. ځینې انسانان به مو لیدلي وي چې څوک زر نصیحتونه هم ورته وکړي، نو سر نه خلاصوي او ځان ته هیڅ نه متوجه کېږي، خو که تربور یا بل سیال پیغور ورکړي، نو ډېر ژر خپلو نیمګړتیاوو ته پام کوي او په ځان کې د بدلون راوستلو پرېکړه کوي، نو د طنز له لارې هغه خلک ډېر ژر اصلاح کېږي چې دغه ډول خوی او خصلت لري.

طنزي لیکنې لیکوال خلاق او نوښتګر روزي. ځینې خلک یوازې په یوه قالب یا لوښي کې لیکنې کوي. د وخت په تېرېدو سره یې له همدې قالب څخه زړه تور شي او غواړي چې په بل قالب کې لیکنې وکړي. کله نا کله یوه موضوع په یوه قالب کې نه ځایېږي یا له هماغه قالب سره سمه نه لګېږي او ضروري برېښي چې باید د موضوع له ډول او حجم سره سم قالب غوره شي، خو دا چې لیکوال تر دې مهاله په یوه قالب کې تمرین کړی او یوازې په دې ډګر کې تجربه لري، نو ورته ګرانه وي چې د قالب له امله تر پایه پوري د هماغه یوې موضوع لمنه ونیسي.، پایله یې دا راووزي چې موضوعات یې سولېدلي کلیشه یي او سترې کوونکي ښکاري، خو طنزلیکوال په بېلابېلو قالبونو کې لیکنې کوي او په دې ډول نوښتګر روزل کېږي.

د طنز بل ارزښت دا دی چې مینه وال یې ډېر دي. لوستونکي بېلابېل ذوقونه لري، څوک شعر، څوک نثر، څوک لنډه کیسه، ناول، سفرنامه او څوک بیا ادبي ټوټې او نور فورمونه خوښوي. دغه ډول خلک د هنر

(c) ketabton.com: The Digital Library

وړاندې کولو د بڼې او شکل له مخې هم سره وېشل شوي دي. څوک چاپي، څوک تصویري او څوک بیا تمثیلي هنري اثار خوښوي. د طنز ښېګڼه دا ده چې هم لیکلې، هم شفاهي، هم تصویري او هم تمثیلي بڼه لري، په هر هنري فورم او شکل کې راتلای شي، نو په دې ډول ویلای شو چې د طنز لمن د نورو هنرونو په پرتله پراخه او ډېر مینه وال لري.

د طنز بله ګټه دا ده چې په ټولنه کې د اصلاح غوښتنې روحیه پیاوړې کوي. د طنز اساسي هدف د ټولنې اصلاح او روغتیا ده. طنز د اجتماعي طبیب حیثیت لري چې د ټولنې ډېرې کوچنۍ نیمګړتیاوې هم پېژني او درملنه یې کولای شي. د سیاست تر څنګ په ادبیاتو کې هم د محافظه کار، انقلابي او اصلاح غوښتنې مبارزې موضوع د بحث وړ ده او ټول ادبیات له همدې دریو رنګونو څخه خامخا یو رنګ لري. محافظه کار ادبیات هر څه پر خپل حال پرېږدي او نیمګړتیاوو ته ګوته نه نیسي. انقلابي ادبیات بیا د یوې شپېږې لپاره ټول پوستین اور ته اچوي، وچ او لانده ټول یو ځای سوځوي، لکه توپان د ټولنې ټول بنسټونه له بېخه باسي، خو دا تضمین نه شي ورکولای چې دا بنسټونه بېرته جوړولای شي او یا یې تر پخواني حالت ښه جوړوي. سمون پالان بیا معتدله لاره غوره کوي، نه د ټولنې پر ټولو ناخوالو سترګې پټوي او نه هم هر څه له سره جوړوي، د ټولنې جوړ ځایونه پر خپل پخواني حالت پرېږدي او یوازې یې نیمګړې او تخریب شوي برخې اصلاح کوي. څرنګه چې د طنز هدف د ټولنې اصلاح ده، نو ویلای شو چې طنز د اصلاحي ادبیاتو سرلارې ګڼل کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د طنز بل اهمیت په دې کې دی چې ښکلا له بدرنګیو راجلا او سوچه کوي. طنز ښکلا ته د لوستونکو پام ور اړوي، د دې لپاره چې ښکلا نوره هم وځلېږي، سوچه شي، نور هم ارزښت پیدا کړي، نو باید له بدرنګۍ څخه بېله شي. طنز له یوې خوا انتقاد په ښکلي او هنري انداز کې وړاندې کوي او له بلې خوا بدرنګي غندي او له ښکلا څخه یې جلا کوي، چې په نتیجه کې یې ښکلا سوچه او د خلکو پام ور اوړي.

د طنز له لارې په ټولنه کې انتقادي تفکر وده کوي او اجتماعي ناخوالي مشخص کېدای شي. طنزي انتقاد د درملو حیثیت لري. هغه درمل چې په لومړي سر کي درد لري، خو نتیجه یې روغتیا ده. که څه هم انتقاد کول او منفي لید لوری کوم درد نه شي دوا کولای، خو نیمګړتیاوې ښه ترا مشخص کولای شي. تر هغو چې په ټولنه کې نیمګړتیاوې مشخص نه شي، نو د اصلاح لپاره یې هیڅ ډول ستراتیژي او پلان نه شي جوړېدای. که انتقاد نه وي، نو ګڼ شمېر اجتماعي نیمګړتیاوې، ناخوالي او ظلمونه به پټ پاته وي، ظالم به څکه سرې سترګې ګرځي چې نه به ولس او نه به دولت خبر وي، خو په هره اندازه چې د ټولنې ډېرې نیمګړتیاوې رسوا او مشخص شي، نو په هماغه کچه یې د اصلاح لارې چارې اسانه کېږي. (۴: ۸۲ مخ)

د طنز بله ګټه دا ده چې لوستونکي خندوي او خندا د انسان اړتیا ده. په طنز کې د انتقاد تر څنګ ظرافت او خندوونکی انځور هم یو مهم عنصر ګڼل کېږي او دا هم یو حقیقت دی چې خندا تل له سولې سره تړلې وي. په کومه ټولنه کې چې د انتقاد کولو زړه ورتوب او انتقاد زغملو کلتور حاکم وي، هلته د اصلاح لپاره هڅې کېږي او چېرې چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

خلک خاندې هلته جگړه نه وي. د ترکیـې نومیـالی طنـز لیکـوال عزیـز نسین وایي چې طنز لږ تر لږه انسان خندوي او هغه څوک چې خاندې هیڅکله هم جگړه نه کوي، نو افغاني ټولنه چې خورا ډېرې ناخوالې یې گاللي او اوس هم له گڼ شمېر بدمرغیو سره لاس او گرېوان ده، دا اړتیا لیدل کېږي چې د اصلاح په نیت دې ناخوالو ته د انتقـاد گوتـه ونیـول شي، خو که دا انتقاد د خندا پـه بڼـه وي، نـو لا بـه ښـه وي، ځکـه چـې افغاني ټولنه هم اصلاح او هم خندا ته اړتیا لري. څېړنـو ښـوولې چـې د تراژیدي فیلم کتل یا لیکنې لوستل د طنزي او کومیډي اثـر پـه پرتلـه د وینې جریان چټک کوي او انسان خوشاله ساتي. (۹: ۵ مخ)

(c) ketabton.com: The Digital Library

طنز ادبي ژانر که ادبي سبک؟

ځينې ليکوال په دې اند دي چې طنز ځان ته ادبي فورم، صنف يا ژانر (Genre) دی او نور يې بيا سبک (Style) بولي. همدا گروهه او باور د دې لامل شوی چې اوس ډېری ادبپوهان د ادبي اثارو په ډلبندۍ او وېش کې د طنز ځای سم نه شي مشخص کولای. لومړۍ عقيده ډېره مشهوره ده ، ځکه نو ډېر پلويان هم لري. موږ په دې بحث کې لومړی ادبي ژانر او بيا سبک په لنډ ډول څېړو، تر دې وروسته به وگورو چې طنز له کومې ادعا سره سم لگېږي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ادبي ژانرونو د ډلبندۍ هدف د شکل او محتوا بېلول دي. که غواړو چې یو ادبي اثر وڅېړو، نو باید لومړی مشابه ادبي اثار په یوه ډله او کورنۍ پورې وتړو او بیا یې تحلیل کړو. د هر ادبي ژانر په اړه ځینې قراردادونه او معیارونه موجود دي. که ادبي اثار ډلبندي نه کړو، نو په هغه تله او کاڼي یې نه شو تللای چې په ادبي تیورۍ کې د هغه لپاره وضع شوي وي. له بلې خوا د علم یوه مهمه ځانګړنه دا هم ده چې باید ډلبندي شي او دا وېش په ټولو علومو کې دود دی. (۵۳: ۱۸۳ مخ)

نومیالي فیلسوف ارستو د لومړي ځل لپاره ادبي اثار پر دریو عمده برخو ووېشل لکه حماسي یا داستاني، تغزلي یا سندریز او ډراماټیک یا تمثیلي ادبیات. د وخت په تېرېدو سره ادب وده وکړه، ادبپوهانو د ارستو پر وېش بحثونه وکړل او په نتیجه کې نوي ډلبندۍ جوړې شوې. دا وېش په لوېدیځه او ختیځه نړۍ کې سره جلا دی. په ختیځ او لوېدیځ کې هم هره ژبه داسې ولسي ژانرونه لري چې په هغه کې دا وېش نه مراعت کېږي او هر ژانر جلا قراردادونه او معیارونه لري او د هغه له مخې یو اثر ښه یا کمزوری ګڼل کېږي. د نوي وېش له مخې د ارستو ژانرونه لوی ګروپونه بلل کېږي چې هر ګروپ یې پر څو ژانرونو وېشل شوی او هر ژانر بیا په خپل ځان کې کوچنۍ څانګې لري چې کوچنی ژانر یا (Sub Genre) یې بولي. د بېلګې په ډول چاربیته د پښتو ولسي-ادب یو ډول دی چې په غنایي یا سندریز ګروپ پورې اړه لري، خو په دې کورنۍ کې ځنځیري چاربیته هم لرو چې کوچنۍ څانګه ورته ویلای شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

له ارستو رانیولې بیا تر اوسه پورې نه یوازې دا چې پر پخوانیو ډولونو نوي ژانرونه ورزیات شوي، بلکې له پخوانۍ زړې تنې څخه نوي څانګې هم راټوکېدلي او یا دوې څانګې سره یو ځای او نوی ژانر ځنې جوړ شوی دی، مثلا له قصیدې څخه غزل جوړه شوه، له پخوانیو جنایي رومانونو څخه د داستایوفسکي رومانونه وزېږېدل، روسي شاعر الیکساندر بلوک له لرغونو کلیوالي ترانو څخه الهام واخیست او په خپلو شعرونو کې یې پخوانۍ محتوا په نوې بڼه وړاندې کړه.

پخوا په لویدیځ کې کومیډي او تراژیدي جلا محتوا بلل کېده، خو اوس په یوه قالب کې هم راتلای شي او کومیډي - تراژیدي یې بولي. دغه ډول په پښتو کې ځوان فورم ټپییزه درواخله چې د پښتو تر ټولو قوي او مشهور شعري فورم (لنډۍ یا ټپې) پر بنسټ روغه شوه.

که څه هم د ارستو وېش او د هغه وخت له زړې تنې څخه رازرغونې شوي څانګې اوس هم ګڼ شمېر لارویان او پلویان لري، خو ځینې ادبپوهان په تېره بیا ښکلا پېژندونکي وایي چې دا ډلبندي اوس زړه او تر وخت تېره ده. دوی وایي چې دې طبقه بندۍ د ادبیاتو د نوي تاریخ فضا مسمومه کړې او د ښکلا پېژندنې په برخه کې یې له موږ څخه ګڼ شمېر حقایق پټ کړي دي. دوی استدلال کوي چې ډېر ځله یو نابغه هنرمند له دې امله د کره کتونکو له نیوکو سره مخ او شاهکار اثر یې له پامه غورځول کېږي چې ولې یې د ادبي ډولونو وېش نه دی مراعت کړی. (۲۳: ۲۹- ۳۰ مخونه)

د ادبي ډولونو تر وېش وروسته د ادبي ژانر د شکل او محتوا موضوع ته راځو. د هر ادبي اثر شکل او محتوا تر خپل منځ نه بېلېدونکي اړیکې

(c) ketabton.com: The Digital Library

لري. یو ادبي ژانر چې شکل یې له محتوا سره سمون و نه لري یا یو شکل خپله محتوا تشریح نه کړای شي، ګردسره هنري ارزښت نه لري.
د هند د نیمې وچې نابغه لیکوال او شاعر رابند ناټ ټاګور په خپله مقاله (د ادب مضمون) کې په دې اړه داسې وایي: ((بهرنۍ نړۍ زموږ په احساساتو او خیالاتو کې بله نړۍ جوړوي. دغه نړۍ نه یوازې له هغو رنګونو، کرکټرونو، غږونو او هغو شیانو څخه ډکه ده چې له دباندې نړۍ څخه ورته راځي، بلکې د ښو او بدو په اړه زموږ ډار، زړه ورتوب، تعجب، خوښۍ او خواشینۍ سره هم ژورې اړیکې لري)).
د هرې موضوع د بیان لپاره ځانګړی قالب موجود دی، مثلا د تغزلي یا سندریز ادب لپاره قصیده، غزل، څلوریزه، لنډۍ، چاربیته او داسې نور شعري قالبونه مناسب دي. دغه ډول د داستاني موضوعاتو لپاره مثنوي، لنډه کیسه، ناول او رومان مناسب قالبونه دي. دلته ګورو چې محتوا او شکل تر خپل منځ یو تناسب لري، یوه اوږده کیسه د لنډۍ یا غزل په فورم کې نه شو ورانګدې کولای، خو مثنوي بیا د اوږدو کیسو لپاره ډېر ښه قالب دی. که غواړو چې همدا اوږده کیسه په نثر کې ولیکو، نو لنډه کیسه، ناول او رومان غوره قالبونه دي.
کله کله خو مضمون او شکل داسې سره غوټه شوي وي چې ګردسره نه سره بېلېږي. د تخلیقي اثر قالب باید داسې و نه ګڼل شي لکه لوښی او اوبه. اوبه د لوښي له جنس څخه نه دي، ځکه نو کولای شو چې د یوه لوښي اوبه په بل لوښي کې واچوو، خو که له یوه مضمون څخه د هغه د افادې شکل لیرې کړو امکان لري چې بل شی ځنې جوړ شي. مثلا غواړو یوه محتوا د رومان په قالب کې ورانګدې کړو. که وغواړو همدا

(c) ketabton.com: The Digital Library

محتوا د ژورناليستکي مقالې يا ډرامې په بڼه وړاندې کړو، نو نه يوازې دا چې د تخليقي مضمون د افادې فورم مو بدل کړ، بلکې يو نوی مضمون مو په نوي شکل کې ځای کړ او آن دا چې د هنر له ډګره ووتو. (۲۲: ۸۳ - ۸۵ مخونه)

زموږ فرهنګي دود داسې دی چې ټول ادبي اثار په لومړي سر کې د بڼې له مخې پر دوو برخو وېشل کېږي چې يو يې نظم او بل يې نثر دی. په دې وېش کې هم نظم او هم نثر خپل تخنيکي جوړښت او قراردادونه لري، مثلا د پښتو ژبې لنډۍ بايد دوې مسرې وي، د څپو شمېر يې بايد (۲۲) وي چې لومړۍ مسره يې نهه او دوهمه يې ديارلس څپې وي. بايد قافيه و نه لري او دوهمه مسره يې په
(نه) يا (مه) پای ته رسېدلې وي. که دا خصوصيات و نه لري، نو لنډۍ نه شو ورته ويلای. (۳: ۱۰۷ مخ)

ګورو چې طنز نه د ارسطو په دريو لويو ګروپونو کې ياد شوی او نه هم په هغه لړ کې د خپلواک ادبي ژانر په توګه راتلای شي چې دې لويو ډلو ته منسوب شوی دی، خو که ورته ځير شو، نو له هر ګروپ سره اړه لري او په ټولو هغو ادبي ژانرونو کې راتلای شي چې له دې لويو ګروپونو سره اړه لري. لنډه دا چې طنز په هره بڼه راتلای شي لکه د وينا، ليکنې، رسم، تياتر، راډيويي او ټلويزيوني ډرامو په بڼه.

ځينې ادبپوهان ادبي ژانرونه د موضوع او محتوا په نوم هم يادوي، لکه انتقادي ادبيات، عرفاني ادبيات، تعليمي ادبيات او داسې نور. مونږ مخکې وويل چې د ادبي ژانرونو هدف د شکل او محتوا بېلول دي، خو په موضوعي وېش کې نه يوازې دا چې د شکلونو او قالبونو وېش له پامه

(c) ketabton.com: The Digital Library

غورځول کېږي، بلکې محتوا هم په روښانه ډول نه سره جلا کوي. د بېلګې په توګه انتقادي ادبیات به راواخلو چې له طنز سره نژدې خپلوي لري. د انتقاد ساحه تر ادبي ژانر لویه ده، انتقاد هم په ادبي او هم ژورنالستیکو ژانرونو کې راتلای شي، آن دا چې د ادبیاتو تر پولو هم اوړي، انتقاد کېدای شي چې د کارټون په بڼه وي چې کارټون ته بیا ادبیات نه شو ویلای.

ځینې لیکوال طنز له انتقادي ادبیاتو سره تړي. که دا فرضیه ومنو، نو په ډېرو ادبي او ژورنالستیکو لیکنو کې به د ټولنې ناخوالو ته د انتقاد ګوته نیول شوې وي، خو هر انتقاد ته طنز نه شو ویلای. طنز د انتقاد او ظرافت هغه مخلوط دی چې هنري ځلا او ښکلا لري، دا ځلا او رڼا په هر ادبي قالب کې لوېدای شي او دې قالب ته د هغې هینداري بڼه ورکوي چې په هغه کې د ټولنې نیمګړتیاوې خورا واضح ښکاري. په پورتنۍ فرضیه کې وینو چې په انتقادي ادبیاتو کې د طنز له دوو اساسي ارکانو څخه یوازې یو رکن یاني انتقاد لیدل کېږي، خو د طنز بل رکن چې ظرافت دی له پامه غورځول شوی دی، نو په دې اساس ویلای شو چې د ادبي اثارو موضوعي وېش یوازې ادبي موضوعات اوډلای شي، خو د ادبي ژانرونو د شکل او محتوا په وېش کې مرسته نه شي کولای.

مخکې مو وویل چې ادبیات د بڼې له مخې پر دوو عمده برخو وېشل کېږي چې یو نظم او بل یې نثر دی. ګورو چې طنز هم په نظم او هم نثري بڼه لیکل کېدای شي. دغه ډول مو د هر ادبي ژانر لپاره د بهرني موجودیت یاني قالب خبره وکړه. څرنګه چې طنز د هر ژانر په قالب کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

راتلای شي، نو ویلای شو چې طنز بهرنی وجود او قالب نه لري او یوازې محتوا ده.

د طنزساحه تر ادبي ژانر لویه ده، ځکه چې ادبي اثار یوازې د خپل قالب په بڼه وړاندې کېږي، خو طنزي اثار پر شفاهي او لیکلې بڼه سربېره په تصویري او تمثیلي بڼه هم وړاندې کېدای شي. مثلا کارټون طنز دی، خو ادبیات نه شو ورته ویلای. طنزي رومان ادبي اثر دی، خو د ټلویزیوني سریال تمثیل شوې بڼه یې ادبیات نه شو ګڼلای. دلته وینو چې رومان تمثیل شوی او د الفاظو پر ځای یې د تصویر بڼه غوره کړې او د ادب له دایرې وتلی، خو په نوې بڼه کې بیا هم طنز بلل کېږي. اوس که همدا طنزي رومان کارټوني بڼې ته واړوو، نو له ادبیاتو څخه وزي، خو له طنز سره خپلوي نه پرې کوي او په نوې بڼه بیا هم طنز یادېږي.

د ادبي ژانر یوه ځانګړنه دا ده چې کله یې یو ملت له بل څخه په پور اخلي او تقلید یې کوي، نو په شکل یا محتوا کې یې خامخا څه ناڅه بدلون راځي. د بېلګې په ډول جاپانی هایکو به راواخلو چې نوې پښتو شاعرۍ ته راغلې ده. هایکو په جاپانۍ شاعرۍ کې درې مسرې لري چې لومړۍ او دوهمه مسره یې پنځه او دوهمه یې اووه څپې لري، خو په پښتو شاعرۍ کې یې د مسریو تر منځ د څپو شمېر مهم نه دی، بس یوازې یې باید د مسریو شمېر درې وي . هایکو د تخنیکي اړخ تر څنګ د محتوا له مخې هم خوراډېرې باریکۍ او نزاکتونه لري. په جاپانۍ شاعرۍ کې تر ډېره بریده د طبیعت ښکلا انځوروي، خو په پښتو کې چې تر دې مهاله څومره هایکوګاني لیکل شوي، نو هر ډول محتوا پکې

(c) ketabton.com: The Digital Library

لیدل کېږي.د هایکو غونډې طنز هم له نورو ژبو څخه پښتو ته راغلی دی، نو که چېري طنز ادبي ژانر وای او یا یې بهرنی وجود درلودای، خامخا یې څه ناڅه بدلون کاوه، خو ګورو چې د طنز دوه اساسي رکنونه یاني انتقاد او خندوونکی انځور پر ځای پاته او په هره ټولنه کې یې همدا رنګ ساتلی دی. که څه هم په ځینو بهرنیو طنزونو کې داسې خبرې راغلي وي چې زموږ له فرهنګ سره سمون نه لري، خو د هغه اصلي علت د طنز جوړښت نه، بلکې اجتماعي ارزښتونه دي، طبعاً چې د یوې ټولنې ارزښتونه له بلې سره توپیر لري. په ژانر کې شکل اساسي عنصر دی، آن دا چې ادبي ژانر له شکل پرته بیخي زېږېدلای نه شي، خو په طنز کې قالب د طنز برخه نه ګڼل کېږي.

په ادبي ژانر کې وینو چې قالب د موضوع او محتوا د کمیت دواړو له مخې مهم دی، خو طنز په هر ژانر کې راتلای شي، آن دا چې پر ادب سربېره په ژورنالیستیکو ژانرونو کې هم وړاندې کېدای شي او قالب یې یوازې د محتوا د کمیت له مخې غوره کېږي. مثلا د شپاړسمې مېلادي پېړۍ د نومیالي اسپانوي طنز لیکوال سروانتیس (دون کیشوت) رومان به یاد کړو. دا اثر هم رومان او هم طنز دی. سروانتیس غوښتل چې د شپاړسمې پېړۍ پر رومانتیکو ادبیاتو، نکلونو، افسانوي پهلوانانو، درواغجنو کیسو او خرافاتي عقایدو باندې په ادبي بڼه انتقاد وکړي. څرنګه چې هدف یې د ادبیاتو او تاریخ یوه لویه برخه نقد کول او محتوا یې ډېره لویه وه، نو سروانتیس لازمه وګڼله چې د دې محتوا لپاره لوی لوښی یاني د رومان ژانر غوره کړي. دون کیشوت رومان په دوه ټوکه کې لیکل شوی چې هر ټوک یې تقریبا شپږ سوه مخه لري. د دې لپاره

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې د کتاب ژبه وچه او ستړې کوونکې نه شي لیکوال غوره ګڼلې چې خپل فکر په طنزي ډول بیان کړي. دلته ګورو چې اثر د ادبي ژانر له مخې رومان دی، خو سبک یې طنزي دی. دغه ډول د چارلس ډیکنز اثار د ژانر له مخې رومانونه، خو د محتوا او سبک له مخې طنزونه دي. (۲: ۴۰ مخ)

د طنز په اړه وروستۍ خبره د سبک ده. سبک په لغت کې سره یا سپین زر ویلي کول او په قالب کې اچول دي او په ادبي اصطلاح د بیان خاص طرز ته وایي. سبک د ادبي نقد او ادبي تیورۍ لپاره بنسټونه ګڼل کیږي، ځکه یو خود ادبیاتو د ماهیت په پېژندلو کې مرسته راسره کوي او بل د یوه شاعر یا لیکوال کمزورۍ هم رابښیي.په سبک کې د لغتونو د انتخاب طرز، د جملو د جوړښت ډول، خیال انځورول، وزن، د بدیعي صنایعو راوړلو طریقه او نورو ژبني خصوصیاتو تکرار او یا یوه اړخ ته ډېر ارزښت ورکول یې عمده ځانګړتیاوي دي. (۱: ۵۲ مخ)

څرنګه چې په سبک کې د ژبنیو توکو تکرار د ملاتیر ګڼل کیږي، نو په طنز کې هم تل انتقاد او خندا په خپل ځانګړي تناسب او هنرمندانه انداز غاړه په غاړه او بېلابېلو بڼو تکرارېږي. هر لیکوال د خپلې عقیدې له مخې یو شی رد او یا تائیدوي. د یوې ستونزې د حل لپاره یوه ځانګړې لاره غوره کوي او بیاهمدا مفکوره د لیکوال په اثارو کې په یوه او بله بڼه تکرارېږي، نو د هغو خصوصیاتو مجموعه چې له یوې خوا د یوه لیکوال اثار له نورو څخه جلا او له بلې خوا د ده په اثارو کې تکرارېږي، سبک بلل کیږي. که څه هم ټول سبکي خصوصیات په طنز

(c) ketabton.com: The Digital Library

پورې اړه نه لري، خو ځینې سبکي ځانګړنې شته چې ادبي لیکنه طنزي کولای شي. (۳۱: ۲۲-۵۴ مخونه)

سبک اووه ډولونه لري چې يو ډول يې د هدف او مقصد په نوم يادېږي. په احساساتي سبک کې لیکوال غواړي چې د لوستونکو احساسات او هیجانات راوپاروي چې طنز هم په دې ډول سبک پورې اړه لري. طنز لیکوال غواړي چې د لوستونکي احساسات راوپاروي، هغوی وخندوي، خو په دې خندا کې هغوی ته دټولنې ځینې ناخوالي او نیمګړتیاوې هم وروښيي. سبک د کمي او کیفي اړخونو له پلوه هم د بحث وړ دی چې طنز يې په کیفي ځانګړتیاوو کې راځي. (۱۷: ۹۹ مخ)

ځینې ادبي سبکونه د لويو لیکوالو او شاعرانو په نوم هم يادېږي او نور يې تقلید کوي لکه د خوشال بابا سبک، د روښانيانو سبک او داسې نور. دغسي په طنز کې هم دوه مشهور سبکونه شته چې يو (هوراسي) او بل (جووينالي) سبک نومېږي. هوراس او جووينال د لرغوني روم دوه مشهور شاعران ول چې هر يوه يې ځان ته طنزي سبک درلود. جووينالي سبک ته تور يا تریخ سبک هم وايي. په دې سبک کې ظرافت يا خندا لږ او انتقاد ډېر وي، خو برعکس په هوراسي طنزونو کې بیا خندا ډېره او انتقاد لږ وي، ځکه يې سپین يا خواږه طنزونه هم بولي. (۲٦: ۵۱ مخ)

د طنز لیکوالو تر منځ هم د سبک موضوع د بحث وړ ده چې انفرادي سبک بلل کېږي. د بېلګې په توګه يو شاعر يا لیکوال د طنز لپاره سیاسي او بل يو فرهنګي موضوع غوره کوي. يو لیکوال د ټولنې لوړپوړي چارواکې په نښه کوي او بل بیا ټیټ رتبه مامورینو ته ګوته

(c) ketabton.com: The Digital Library

نيسي. يو ليکوال د خپلي ليکنې لپاره د لنډې کيسې او بل بيا د راپـور فورم غوره کوي. يو ليکوال د الفاظو په مرسته طنز جوړوي، خـو بـل بيـا معنوي صنعتونو ته ترجيح ورکوي. يو ليکوال اوږدې او بل لنډې جملې ليکي. يو ليکوال يو ډول قضاوت کوي او د بل ليکوال قضـاوت بيـا بېـل وي، نو تر دې بحث وروسته دې نتيجـې تـه رسـېږو چـې طنـز خپلـواک ادبي ژانر نه، بلکې ادبي سبک دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د طنز سبکونه

سبک (Style) عربي کلمه ده چې په لغت کې د سرو او سپینو زرو ویلي کولو او قالب کې اچولو ته وایي، خو په ادبي اصطلاح د یوه فکر بیانولو طرز ته سبک ویل کېږي چې بنسټ یې تکرار دی لکه د موضوع، قالب، جملو جوړښت، خیال انځورول،لفظي او معنوي صنایعو او نورو ژبنیو خصوصیاتو تکرار یا یوه اړخ ته ډېر ارزښت ورکول د سبک عمده ځانګړتیاوې بلل کېږي. یو لیکوال که هر ثومره د یو چا د سبک تر اغېز لاندې راشي یا په شعوري ډول وغواړي چې د بل لیکوال پر سبک برابره لیکنه وکړي، په نتیجه کې به یې یو سبک بل ته ورته شي، خو کټ مټ یو سبک نه بلل کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

سبک د لیکوال له فکر سره نه بېلېدونکي اړیکې لري او هر لیکوال جلا فکر لري مثلا یو لیکوال انتقادي تفکر (Critical thinking) لري، خو بل بیا محافظه کار وي، یو لیکوال باغي او بل محتاط وي. که فرض کړو چې دوه لیکوالان یو ډول فکر کوي، نو د موضوعاتو انتخاب یې توپیر سره کوي. په افغانستان کې پخوانیو طنز لیکوالو ډېر عادي موضوعات مطرح کول، د ټولنې ډېرو کوچنیو نیمګړتیاوو ته یې ګوته نیول، د نظام یا واکمن پوړ ډېر کوچني چارواکي یې په نښه کول، مثلا پر ټرافیکي پولیس، کاتب، میرزا، چوکیدار او داسې نورو په اړه به یې طنزونه لیکل، حال دا چې که د ټولنې دا پوړ اصلاح شوی هم وای، د خلکو پر ژوند یې چندان اغېز نه درلود، خو نن اکثره طنز لیکوال له رئیسانو او وزیرانو نیولې بیا تر ولسمشر پورې کرکټرونه په نښه کوي او په خپلو طنزونو کې د ټولنې ډېر اساسي موضوعات رانغاړي.

که فرض کړو دوه لیکوالان هم یو ډول فکر کوي او هم زړه ور دي، دواړه غواړي چې په ټولنه کې پر اداري فساد طنز ولیکي او دواړه غواړي چې یو فاسد وزیر په نښه کړي. ایا دواړه به وکولای شي چې د خپل طنز لپاره یو ډول قالب غوره کړي؟ که فرض کړو چې دواړه طنز لیکونکي پر لنډه کیسه لاسبري دي او دا قالب یې غوره کړ، دوی به په دې قالب کې فکر یو ډول ځای پر ځای کړي؟ ایا دوی به وکولای شي چې یو ډول الفاظ غوره کړي؟ د دوی د جملو سکښت او جوړښت به یو ډول وي؟ ایا یو ډول طنزي تخنیکونه به وکاروي؟ طنز د انتقاد او خندوونکي وضعیت یا ظرافت څخه جوړ دی، د ځینو لیکوالو په طنز کې د انتقاد او د ځینو لیکوالو په طنز کې بیا د ظرافت پله درنه وي، ایا

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوه لیکوالان به وکولای شي چې خپل طنز ته د انتقاد زهرجنه دوا او ظرافت خواږه په یوه اندازه ورگډ کړي؟ ښکاره خبره ده چې دا کار ناممکن دی،نو ویلای شو چې سبک فردي ځانگړنه ده. لکه څنگه چې د انسانانو فکرونه او رنگونه سره جلا دي، دغه ډول د دوو لیکوالو سبکونه هم یو ډول نه دي.

که څه هم هر لیکوال ځان ته جلا سبک لري، خو د ځینو لیکوالو سبکونه ډېر پاخه، جالب او ډېر لوستونکي لري، څکه نور لیکوال هم د دوی تر اغېز لاندې راغلي او د دوی تقلید کوي چې په دې ډول ځینو سبکونو پېړۍ پېړۍ دوام کړی دی لکه د هومر سبک، د شکسپېر سبک، د خوشال بابا سبک، د حمید بابا سبک او داسې نور.

لومړی خو طنز خپله یو ادبي سبک دی چې مخکې مو په دې اړه په تفصیل بحث کړی دی، په دې سبک کې بیا دننه هر لیکوال خپل ځانگړی سبک لري، نو ویلای شو چې طنز ډېر سبکونه لري، خو تور او سپین سبکونه یې ډېر مشهور او هر طنز لیکوال په یو ډول نه یو ډول د دې دوو سبکونو لاروی بلل کېږي. دا سبکونه د طنز د دوو اساسي توکیو په تناسب پورې اړه لري چې یو انتقاد او بل خندوونکی وضعیت یا ظرافت دی. تور طنز ته تریخ یا جووینالي طنز هم وایي. جووینال د لرغوني یونان طنزي شاعر و. د ده په طنزونو کې به انتقاد ډېر او ظرافت لږ و، څکه خو د ده طنزونو ته تور یا تریخ طنز هم وایي. سپین سبک د لرغوني یونان له یو بل شاعر هوراس له نوم سره تړلی دی. د هوراس په طنز کې بیا د جووینال بر عکس انتقاد لږ او خندا یې ډېره ده، څکه نو پر دې سبک برابر لیکل شویو لیکنو ته خوږ طنز هم وایي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پخوا په ډول اوسني طنزونه هم پر تور او سپین سره وېشل شوي دي، ځینې طنزونه دومره خواږه او لوستونکي دومره خندوي چې خلک د چاکلېټو په سترګه ورته ګوري، ځکه په دې چاکلېټو کې اغښل شوي درمل دومره لږ دي چې هر لوستونکی یې خوند نه شي احساس کولای، خو ځینې طنزونه بیا دومره ترخه دي چې خندا یې د هیڅ برابره ده.

په طنز کې د انتقاد او ظرافت تر منځ تناسب ساتل خورا ضروري کار دی. که یو طنز لوستونکی و نه خندوي او د خندا پر ځای یې وژړوي، طنز نه شو ورته ویلای، خو که یو طنز یوازې لوستونکی وخندوي او انتقاد و نه لري بیا هم طنز نه ګڼل کېږي. که د انتقاد او ظرافت تر منځ تناسب ته پام و نه شي، د طنز بنسټونه نړېږي. مور او تاسې هره ورځ انتقادي لیکنې لولو، خو ادبیات یې نه ګڼو، ځکه چې هنریت نه لري، دغه ډول داسې لیکنې هم لولو چې خندوي مو، خو د اجتماعي ناخوالو یوه ګوښه مو سترګو ته نه دروي. تر ټولو بریالی طنز لیکوال هغه دی چې د دې دوو توکیو تر منځ تناسب وپېژني او په مناسب ډول د دې دوو توکو یو ځای کول یې زده وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د طنز بنسټونه

کله چې غواړوطنز وپېژنو، نو لومړی مو دا پوښتنه په ذهن کې راګرځي چې طنز له څه شي څخه جوړ شوی دی؟ ډېر ځله به مو د کره کتنې په باندارونو کې اورېدلي او کتابونو کې به مو هم لوستي وي چې ادبپوهان ځینې ادبي لیکنې په طنز کې نه شاملوي، خو لیکوال یې طنز بولي، ان دا چې ځینې لیکوالو پر خپلو کتابونو پـه غټـو تـورو طنـزي شـعرونه، طنزي لنډې کیسې یا دې ته ورته نومونه لیکلي وي، خو ادبپوهان یـې په طنز کې نه شمېري.

اوس پوښتنه دا ده چې له ادبپوهانو سره کوم معیار شته چې یوه لیکنـه طنز ګڼي او بله د طنز له دایرې څخه باسي؟ مخکې تر دې چـې د دې پوښتنې ځواب ته راشو یو مثال راوړو. (H2O) د اوبو کېمیـاوي ترکیـب دی. په دې ترکیب کې هایدروجن او اکسیجن د یو خـاص تناسـب لـه

(c) ketabton.com: The Digital Library

مخې سره یو ځای شوي او اوبه ځنې جوړې شوي دي. اوس که له دې مرکباتو څخه یو یې هم کم یا ډېر شي اوبه نه شو ورته ویلای. دغه ډول طنز هم پر دوو پښو یا دوو بنسټونو باندې ولاړ دی چې یو انتقاد(Criticism)او بل یې هم ظرافت (Elegance) یا خلاف العادت (Abnormal) حالت دی. که یوه لیکنه یوازې لوستونکی وخندوي، خو انتقاد و نه لري طنز نه بلل کېږي، دغه ډول که یوازې انتقاد ولري او خندوونکی وضعیت نه وي پکې انځور شوی بیا هم طنز نه شو ورته ویلای، نو ویلای شو چې طنز له دې دوو توکیو څخه جوړ دی او په دې دوو معیارونو او کانو یې تللای شو.

په طنز کې د انتقاد او ظرافت ارزښت په دې کې دی چې ظرافت د انسان عواطف او انتقاد یې عقل را پاروي. کله چې لوستونکی په طنز کې ظریف انځور ویني، نو د خندا په بڼه غبرگون ښیي. کله چې یې په انځور کې د ټولنې ناخوالو ته پام شو، نو عقل یې راپارېږي او په انځور کې د اجتماعي ناخوالو او بدمرغیو په اړه قضاوت کوي چې وروسته دا قضاوت د قهرجن غبرگون بڼه نیسي، ځکه خو د طنز خندا د کومیډې، هزل او هجوې په پرتله ډېر دوام نه کوي او ډېر ژر په ژړغوني او قهرجن حالت اوړي.امریکایي طنز لیکوال مارک ټوین (Mark Twain) وایي چې د ظرافت او خندا اصلي شکل خوشاله کوونکی نه، بلکې ځوروونکی دی.(۴۲: ۱۷۲ مخ)

د لوستونکي عقلي غبرگون دوه پړاوه لري چې لومړی قضاوت او دوهم قهر او نفرت دی. په طنز کې ظرافت او د لوستونکي خندول هدف نه، بلکې وسیله بلل کېږي. د ظرافت په مرسته په ټولنه کې بې عدالتي او

(c) ketabton.com: The Digital Library

شاته پټ عاملین د لوستونکو سترګو ته دریږي چې په نتیجه کې لوستونکی د هغه په اړه معقول او منطقي قضاوت کوي. په دې بحث کې پر انتقاد، خندوونکي وضعیت، خندا او خندا پر لاملونو باندې خبرې کوو.

۱: انتقاد(Criticism):

انتقاد د ظلم او بې عدالتیو پر وړاندې د انسان عقلي او وجداني عکس العمل دی. طنز له انتقاد او انتقاد په ټولنه کې له ناخوالو او نادودو سره تړلی دی. انتقاد په حقیقت کې له بشري ناورین سره د خلکو کرکه ښیي. کله چې په یوه ټولنه کې بشري ارزښتونه تر پښو لاندې کېږي او خلک خپله کرکه د انتقاد په بڼه ښیي، دا مانا لري چې خلک له بشري ارزښتونو څخه دفاع کوي او اصلاح غواړي.

طنزي انتقاد لکه میکروب ضد درمل (Antibiotics) چې د خوند له مخې زهرجن او ترخه دي، خو هدف یې د میکروبونو له منځه وړل او بشري روغتیا ده. د انتقاد ساحه ډېره پراخه ده، خو طنزي انتقاد له نورو انتقادونو څخه جلا او خپلې ځانګړتیاوې لري چې په دې ډول دي. په طنز کې د مشخص فرد پر ځای پر ناخوالو برید کېږي، ځکه چې پر مشخص فرد، کورنۍ او ادرس انتقاد کول حقوقي بڼه پیدا کوي او په حقوقي برخه کې باید کره شواهد او اسناد وړاندې شي. په ادبي لیکنه کې چې په هره اندازه کرکټرونه، پېښې، نومونه، ادرسونه، نېټې، مکان او زمان په واقعي توګه معرفي کېږي، په هماغه اندازه د لیکنې هنریت او تخیل ته زیان رسېږي. که په یوه لیکنه کې هر څه واقعي او بربنډ

(c) ketabton.com: The Digital Library

ویل شوي وي، هغه هنري لیکنه نه، بلکې ژورنالیستیک راپور ګڼلای شو، ځکه چې د ژورنالیستیکو لیکنو بنسټ واقعیت او ادبي لیکنو بنسټ تخیل دی. ځینې داسې طنزونه هم شته چې په هغه کې د سټالین، هیټلر او موسولوني نومونه یاد شوي او غندل شوي دي، خو دا کرکټرونه د خپلو شخصیتونو له مخې نه، بلکې د خپلو فکرونو له مخې غندل شوي یا په بله مانا دا کرکټرونه سیمبولونه بلل کېږي چې هدف یې د انسان وژنې، تراهګرۍ، دیکتاتورۍ، نژادپالنې او فاشیزم غندنه ده. (۲۷: ۳۴ مخ)

په ټولنه کې ناخوالې هر چا ته ښکاره او قربانیان یې هم له هیچا څخه پټ نه دي، خو د ظالمانو، مفسدینو او انسانیت دښمنان هر څوک نه پېژني، ان دا چې کېدای شي د یوه بشري ناورین شاته پټ لاسونه هیچا ته هم معلوم نه وي، مثلا په یوه ښار کې درنه چاودنه کېږي چې په پایله کې یې په سلګونو ملکي خلک مړه کېږي، خو هیڅوک نه پوهېږي چې په دې چاودنه کې د چا لاس و؟ نو که موږ د معلومو اشخاصو پر ځای پر بې عدالتیو باندې انتقاد وکړو د ټول ملت، آن دا چې د ټول بشریت خواخوږي به راسره وي، ځکه چې له جنایتونو سره هیڅوک هم خواخوږي نه لري، خو کېدای شي چې له جنایتکارانو سره د هغوی خپلوان، قوم، قبیله او ملګري خواخوږي ولري او کېدای شي د توجیه کولو لپاره یې بېلابېل دلایل ولري. د طنز موضوع انتقاد او هدف یې د ټولنې اصلاح ده. که د برید هدف معلوم شخص وي، نو دا لیکنه طنز نه، بلکې هجوه ده، ځکه چې په هجوه کې هر څه بربنډ ویل کېږي او کرکټرونه یې هم واقعي وي. (۴:۴۳ مخ)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د شخصي عقدې لـه مخـې پـر یـو چـا برید کـول او د هغـه سـپکاوی د هجوې عمده ځانګړنه ده، خو څرنګه چې په طنز کې پر معلومـو افـرادو تېری نه کېږي، نو د طنز مینه وال ورځ په ورځ ډېرېږي، خو هجویه اثـار ورو ورو له صحنې وزي، لیکوال او شاعر یې په چاپولو شرمېږي او آن دا چې اکثره معاصر کره کتونکي یې په ادبیاتو کې هم نه شاملوي.

کله چې په ټولنه کې ناخوالو ته اشاره کوو، نو سمدلاسـه لـه ځـان سره قضاوت کوو او په نتیجه کې یې انتقاد هم کوو چې د دې انتقاد پایله له یوه عمل یا فکر څخه کرکـه ده، خـو ښـه او معقـول قضـاوت هغـه وخـت کېدای شي چې په هغه کې قضاوت د عدالت له مخې شـوی وي. کلـه چې د قضاوت لپاره د عدالت معیار منو، نو عدالت دا ایجابوي چې په خپل انتقاد کې انساني کرامت او بشري ارزښتونو ته درناوی وکړو او لـه شخصي عقدې او سپکاوي څخه ځانونه وساتو.

۲: خلاف العادت وضعیت (Abnormal Situation):

کله چـې طنـز لیکـوال پـه خپلـه لیکنـه کـې د هـنري قـوت پـه مـټ د اجتماعي ناخوالو داسې ظریف اړخونه انځور کړي چـې خلکـو تـر اوسـه پورې نه وي لیدلي او خلاف العادت ورته ښکاره شي، نو تعجب کـوي او خپل تعجب د خندا په بڼه څرګندوي. په کومیډي، هـزل او هجـوه کـې هم د خلاف العادت انځور په لیدلو سره خلکو ته خندا ورځـي، خـو پـه طنزي ظرافت کې د ټولنې ناخوالې هم لیدل کېږي.

ځینې ادیبوهان د ظرافت پر ځای خندا د طنز رکن یا بنسټ بولې، خو زه فکر کوم چې خندا د طنز داخلي توکی نه، بلکې د طنز پر وړانـدې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

لوستونکو عاطفي غبرگون دی. طنز په خپل داخلي جوړښت کې خندا نه، بلکې ظرافت لري چې د خندا سبب گرځي، مثلا کله چې د انسان پزې ته د نسوارو بوی ورسېږي، نو غبرگون ښيي او پرنجېږي. دلته نسوار د انسان د شامي سيستم برخه نه ده، بلکې د نسوارو بـوی د دې لامـل کېږي چې د انسان شامي سيستم عکس العمل وښيي، نو خندا هم لـه طنز څخه دباندې د لوستونکي عاطفي غبرگون دی چې لامـل يـې پـه طنـز کـې نغښـتی ظرافـت دی، نـو راشـئ چـې لـومړی خنـدا او بيـا خندوونکی وضعيت وپېژنو.

خندا:

خنداپېژندنه يا جيلاټولوجي (Gelatology) هغه په زړه پورې برخـه ده چې خندا څېړي اوپـه دې وروسـتيو وختونـو کـې يـې د ډېـرو پوهـانو او ليکوالو پام ځان ته رااړولی دی، خو تر اوسـه پـورې هيچـا هـم د خنـدا اصلي او اساسي علت نه دی موندلی او پـه دې اړه څېړنـې رواني دي. (۱۲: ۱۵ مخ)

خندا د ځينو پېښو پر وړاندې د انسان فيزيولوژيکي غبرگون دی چې د حرکاتو او غږونو په بڼه ښکاره کېږي. په سترگو کې خوښي ښکاره کېدل، مسکی کېدل، تندی غوړېدل يا وريـن کېدل، د شونډو حرکات، غاښـونه ښکاره کېدل، قهقهـه يـا لـه خوشـاليه تـر خولـه لـوړ اوازونـه ايسـتل، د پښتورگو درد، د سترگو اوښکي او ځينـې وختونـه ادرار د خنـدا عمـده نښې نښانې گڼل کېږي، خو يوازې هغه مسکا له طنز سره اړه لري چـې په پای کې په ژړغونی او قهرجن حالت پای ته ورسېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

خندا دوه ډوله ده چې یوه واقعي او بل مصنوعي خندا ده. واقعي خندا د یوې پېښې پر وړاندې د انسان عاطفي غبرګون دی، خو مصنوعي خندا یوازې د خندا تمثیل دی لکه په کومیډي فیلمونو، ډرامو او تیاتر کې چې ممثلین د خلکو د خوشاله کولو لپاره په مصنوعي ډول خاندي، څرنګه چې خندا ساري خوی لري، نو نندارچیانو ته هم سرایت کوي او هغوی هم خاندي.

دا چې خندا ساري ده، په دې اړه نامتو ارواپوه رابرټ پرووان (Robert Provine) د خندا ساینس په نوم یوه په زړه پورې مقاله لیکلې چې په نننی اروپوهنه ویب پاڼه کې خپره شوې ده. دی د خپلې خبرې د ثبوت لپاره د تانزانیا د نجونو د ښوونځي یوه کیسه را اخلي او وایي: ((د (۱۹۶۲ م) کال د جنوري پر دېرشمه نېټه د ښوونځي په یوه لیلیه کې دریو نجونو غوښتل چې ښوونځی د لنډ مهال لپاره رخصت شي. هغوی تر خپل منځ پر دې خبره وخندل. د دوی خندا ورو ورو پسې ډېرېده او اخیر دومره ډېره شوه چې هر وار به یې یو بل ته کتل، نو له خندا به رنګې شوې او پر پښتورګو به یې لاسونه ونیول. دې خندا په څو شېبو کې د لیلیې (۹۵) نورو نجونو ته هم سرایت وکړ او هغوی هم په خندا پیل وکړ. د نجونو دې حالت ته په کتو سره د ښوونځي اداره اړه شوه چې ښوونځی رخصت کړي. کله چې دا خبر د منځنۍ افریقا نورو ښوونځیو ته ورسېد، نو هلته هم زده کوونکو د ښوونځي د رخصت کېدو له امله خندا پیل کړه. دې خندا همداسې دوام وکړ او په نتیجه کې یې زرو تنو زده کوونکو په زوره زوره وخندل)). ډاکټر پرووان وایي چې انسان په دماغ کې د خندا لپاره

(c) ketabton.com: The Digital Library

یوه ځانګړې کځوړه لري چې خندا کشف کوونکی عصبي میکانیزم (Neurological mechanism of laugh detection) نومېږي. داکځوړه په خپل ځان کې یوه کشف کوونکې آله لري چې (Detector) نومېږي. کله چې څوک په خپل چاپېریال کې د خندا وړ څه ویني یا بل څوک خاندي، نو دا آله په اوتومات ډول کځوړې ته امر کوي چې خندا تولید کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خندا لاملونه

که غواړو چې په طنز کې ظریف انځورونه ولرو او د دې انځورونو په وسیله لوستونکي وخندوو، نو باید لومړی د خندا لاملونه وپېژنو. که یوه لوحه په څو رنګونو ښکلې شوې او بیا پر هغه باندې پیغام لیکل شوی وي، د لیدونکي پام ډېر ژر ځان ته رااړوي او د رنګونو له امله پیغام هم په ډېر شوق او لیوالتیا لولي، خو د دې لپاره چې خلک پیغام خوښ کړي باید لومړی د لوستونکو ذوق او شوق ځان ته معلوم کړو. په طنز کې هم باید لومړی پوه شو چې خلک ولې خاندي؟ که د خندا لاملونه مو وپېژندل، بیا کولای شو چې په طنز کې هغه څه ورګډ کړو چې خلک خندوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

خندا په عمومي توګه دا څلور ډولونه لري:

۱: فزیکي عوامل: د انسان جسم داسې حساس ځایونه لري چې که د بل چا لاس ورسره ولګېږي، نو پاربېږي او د خندا سبب کېږي، مثلا د ځینو خلکو تخرګونه، نس او پوندې د بل چا له لاس سره حساسیت لري، که لاس ورسره ولګېږي، نو تخنېږي او خندا ورځي.

۲: کېمیاوي عوامل: ځینې کیمیاوي مواد شته چې که چېرې د پزې له لارې د انسان وجود ته ننوزي، د خندا لامل ګرځي لکه ځینې ګازونه، نشه يي توکي، زعفران او داسې نور.

۳: عصبي ناروغی: ځینې خلک له دې پرته چې په خپل چاپېریال کې څه ووینې خاندي یا کله کله یو څه ووینې، نو عصبي سیستم یې ګډوډ شي او بې اختیاره خاندې. مثلا یو څوک د خپل زوی، لور، پلار، مور یا بل تېروني دوست د مړینې خبر واوري یا یې مړی ووینې، نو د ژړا پر ځای ناڅاپه خندا شروع کړي، کله کله خو دا خندا دومره دوامداره وي چې کنټرولول یې ګران کار وي.

د ډار تر څنګ هیله مندي هم د خندا یو عامل کېدای شي. مثلا یوه ماشوم اشتباه کړې ده، پلار یې په قهر دی او په ماشوم پسې منډې وهي، پلار غواړي ماشوم ونیسي او سزا ورکړي. په دې وخت کې ماشوم منډې وهي او خاندي، ماشوم ځکه خاندي چې ځان ازاد احساسوي او فکر کوي چې پلار یې نه شي نیولای، خو که ماشوم د پلار ګوتو ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورشي، نو د ماشوم خندا په ناهیلۍ اوړي او په ژړا پیل کـوي. دغـه ډول د ځینو عصبي ناروغانو خندا هم له چاپېریال او ټولنې سره اړه نه لـري، بلکې اصلي علت یې عصبي ناروغۍ دي.

۴: فکري عوامل: دا عوامل مستقیم یا غیر مستقیم د انسان پر ذهـن اغېز کوي او خنـدوي یـې. فکـري عوامـل خـورا مهـم دي، ځکـه چـې د انسان له عقل، فکر، عقایدو، منطقو، قضـاوت او ټـولنې سره اړه لـري او ساحه یې ډېره لویه ده. څرنګه چې طنز هم د انسـان لـه فکـر او ذهـن سره اړه لري، نو یوازې د خندا فکري عوامل له طنز سره اړه لري او مـوږ هم یوازې د خندا همدا عوامل څېړو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خندا په اړه بېلابېلې تیورۍ

ارواپوهان له ډېره وخته راهیسې هڅه کوي پوه شي چې یو عادي او روغ انسان ولي خاندي؟ په دې اړه ګڼ شمېر څېړنې شوي او د خندا ځینې عوامل هم مشخص شوي دي، خو لا تر اوسه پورې څېړونکي نه دي توانېدلي چې د خندا اصلي لامل پیدا کړي، ځکه نو په دې اړه نورې څېړنې هم رواني او په دې اړه نوي تیورۍ هم وړاندې کېږي. موږ په دې بحث کې د خندا د لاملونو په اړه د بېلابېلو پوهانو تیورۍ را اخیستي او غواړو چې د دې تیوریو تر منځ ګډ ټکي پیدا او د خندا یو نسبتاً اصلي عامل وپېژنو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱: د لوړوالي احساس (Superiority):

ارستو وايي چې کله عاقل انسان د ناپوهانو کړه وړه ويني يا خپل سيال مات کړي،نو خندا ورځي، مثلا کله چې يو لوستی سړی ويني چې يـوه نالوستي سـړي کتـاب سرچپـه نيـولی وي، نـو لوسـتي سـړي تـه خنـدا ورځي، ځکه چې ځان لوړ او هوښيار ورته ښکاره شي.

۲: تناقض (Incongruity):

کله چې د شکل او محتوا، ظرف او مظروف، ظاهر او باطن،پيل او پای، عمل او وينا تر منځ تناقض موجود وي د خندا سبب کيږي، مثلا کـه يـو بوډا سړی د موسيقۍ په محفل کې د ځوانانو غوندې نڅا کـوي، نـو پـه ليدو يې خلکو ته خندا ورځي، ځکه چې د بـوډا عمـر او نڅـا تـر خپـل منځ تناقض لري.

۳: ماشينـي تکرار (Mechanical repetition) :

فرانسوي فيلسوف (برګسن) وايي چې ((ماشيني تکرار د خندا اصلي لامل دی لکه تکيه کلام، يوه خبره ځو ځو واره تکرارول، د يو خاص نظم له مخې پزه کشـول يـا ژبـه ژر ژر رااېسـتل او ننـه ايسـتل او داسـې نـور حالتونه چې ماشيني تکـرار ولـري د خنـدا وړ ګرځي)).برګسـن زيـاتوي چې يوازې د انسان کړه وړه د خندا وړ دي. موږ پر حيوانـاتو او بـې سـا شيانو باندې يوازې هغه وخت خاندو چې انسان ته ورتـه کارونـه کـوي. کله چې يو ريبوټ د انسان په ډول کار کوي د خندا وړ ګرځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳: تضاد:

دا تیوري تناقض ته نږدې ده، توپیر یې دا دی چې په تناقض کې یو حالت له بل سره سم اړخ نه لګوي، خو په تضاد کې یو حالت مطلق د بل حالت ضد وي. مثلا که د ډاکټر د کلینیک لوحه د قصاب پر دوکان راځوړند کړو د خندا وړ ګرځي.

۴: حاضر ځوابي:

دا تیوري تناقض ته ورته ده. کله چې له یو چا څخه پوښتنه وکړو، خو هغه زموږ د توقع یا عادت خلاف ځواب راکړي موږ ته خندا راځي. په دې اړه به د انګلستان د مشهور سیاستوال چرچل مثال راوړو. ((وایي چې یوه ورځ چرچل په یوه نرۍ کوڅه کې تېرېده چې خپل یو سیاسي مخالف یې په مخه ورغئ، دواړو یو بل ته رډ رډ سره وکتل، د چرچل مخالف وویل: زه نه شم کولای چې پر یوه اړخ شم او یو احمق تېر شي. چرچل په داسې حال کې چې پر یوه اړخ کېده وویل: خو دا دی زه دا کار کوم)). په حاضر ځوابۍ کې زموږ ذهن د یو ډول ځواب وړاندوینه کړې وی. په حاضر ځوابۍ کې موږ ته ځکه خندا راځي چې د خپلې وړاندوینې خلاف ځواب ترلاسه کړو. (۴۷: ۲۹۳ مخ)

۵: سوء تفاهم یا ناسم پوهاوی:

دا تیوري هم تناقض ته ورته ده. د موضوع د ښه وضاحت لپاره به یو مثال راوړو. یو ځوان سینما ته تللی دی. شاته یې ښځه او مېړه ناست دي او تر خپل منځ په لوړ اواز خبرې سره کوي. ځوان د دوی د خبرو

(c) ketabton.com: The Digital Library

له لاسه د فیلم ډایلاګونه سم نه شي اورېدای. اخیر یې زړه تنګېږي، ښځې او مېړه ته وایي: ډېر وبخښئ تاسې ښې خبرې کوئ، خو زه په دې حالت کې سم نه شم اورېدای. ښځې فکر وکړ چې د ځوان هدف دا دی چې زموږ خبرې سمې نه شي اورېدای، هغه و چې له قهره سره او شنه واوښته او په لوړ اواز یې وویل: زما یې د بلا چې زموږ خبرې سمې نه شې اورېدای . موږ خو د خپل کور خبرې کوو، ته نه شرمېږې چې زموږ کورنۍ خبرې اورې؟

٦: د توقع خلاف حالت:

دا تیوري هم تناقض ته ورته ده. مثلا د پنځوس کلن سړي د زېږېدو کلیزه وي. په دې مناسبت یې په یوه شانداره هوټل کې مېلمستیا جوړه کړې او دوستانو یې ډول ډول سوغاتونه ورته راوړي وي. سړی د مېلمنو په مخ کې یوه یوه تحفه خلاصوي او هیله لري چې تحفه به د ده له ژوند او شخصیت سره برابره وي. په دې لړ کې د تحفې یو پاکټ خلاصوي، ګوري چې د توقع خلاف له پاکټ څخه د ښځو لب سیرین، سینه بند او ماشومانو چوشک او چوټه (پمپر) راوزي.

۷: اروایي سکون:

هربرټسپنسر (Herbert Spencer) باور لري چې کله د انسان ذهن له غم او اندېښنو څخه تش یا په یو کار کې بریالی شي، نو خندا ورځي، مثلا یو مجرم په شل کاله بند محکوم شوی او په زندان کې پروت دی. نابېره په ټلویزیون کې خبر راځي چې کودتا وشوه او نوی حکومت ټول

(c) ketabton.com: The Digital Library

بندیان خوشي کوي. په دې وخت کې زنداني خوشاله کېږي او پـه زوره زوره خاندي. دلته وینو چې زنـداني ځکـه خانـدې چـې د خپلـې توقـع خلاف خبر یې واورېد، خو که همدا زنداني په زندان کې شل کاله بند پوره کړي او اخیري ورځ له زندان څخه وزي، نه خاندي، ځکـه مخکـې لا خـبر دی چـې د بنـد مـوده یـې پـوره شـوې او خـوشي کېـږي. هغـه خوشالي چې له انسان سره په دوامداره توګه ملګرې وي د خنداپـه بڼـه نه څرګندېږي. مثلا یو ځوان له داسې نجلۍ سره واده کـوي چـې ډېـره یې خوښه ده. دا ځوان که څـه هـم ډېـر خوشـاله دی، خـو بیـا هـم نـه خاندي. کېدای شي یوازې هغه وخت له خوشـالیه وخانـدي چـې خـبر شي نجلۍ له ده سره واده کولو ته چمتو شوه، نو په لنډ ډول ویلای شو چې د پورتنیو تیوریو تر منځ ګډ ټکی خلاف العاده وضـعیت دی. کلـه چې انسان په خپل ژوند کې له خلاف العاده وضعیت سره مـخ شي، نـو خندا ورځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ټولنه کې ځانګړی تناسب او انساني تصور

موږ په نړۍ کې انسانان، حیوانات، نباتات، غرونه، سیندونه، ځنګلونه، ښارونه، کلي او نور موجودات وینو. د هغوی تر منځ اړیکې، د هر یوه ځانګړتیاوې، اغېزې، فزیکي جوړښت، حرکات، وظایف او نور اړخونه وینو او سوکه سوکه ورسره عادت کېږو. په شعوري او یا هم ارثي یا کلتوري ډول دا واقعیتونه منو، باالاخره د هر شي په اړه په خپل ذهن کې یو تناسب ټاکو او په همدې باور ژوند کوو. کله چې کوم وخت یو شی له همدې تناسب څخه وتلی راته ښکاره شي، نو موږ ته خندا راځي. کېدای شي دې ډول وضعیت ته خلاف العادت یا Abnormal) (Satuation ووایو. مثلاً پیشي تل پر بامونو ګرځي او هیچا ته د خندا وړ خبره نه ده، ځکه چې ټول خلک ورسره عادت شوي دي، خو که کوم

(c) ketabton.com: The Digital Library

وخت د یوې څو پوړیزې ودانۍ پر بام خر ولاړ وي، کېدای شي ډېر خلک تعجب وکړي او په خندایې نندارې ته راټول شي.

خلاف العادت وضعیت د تل لپاره انسان نه خندوي.مثلا که همدا خر د ډېر وخت لپاره پر بام پاته شي او یابیخي یې همدا بام د اوسېدو ځای وي، نو ورو ورو خلک ورسره عادت کېږي. لکه یوه ټوکه چې د لومړي ځل لپاره انسان ډېر خندوي، خو دوهم ځل یې لږ خندوي، دریم ځل یې بیخي لږ خندوي او څلورم ځل ښایي بیخي د خندا وړ نه وي.

خلاف العادت وضعیت جغرافیایي حدود هم لري. یوه صحنه به په یوه هیواد کې د خندا وړ، خو بل ځای کې به عادي کار وي. په اروپا کې په سپې باندي گاډۍ کشول معمولي خبره ده، خو په افغانستان کې د خندا وړ خبره بلل کېږي. دغه ډول زمان هم پر خندوونکي وضعیت اغېز لري. یو کار به یو وخت معمول و، خو اوس د خندا وړ خبره ده چې ښه مثال یې موډ او فیشن دی. که یو څوک خپل کالي د زر کاله پخواني موډ سره سم جوړ کړي، د خندا وړ خبره ده.

د طنز مخاطب انسان او خندا هم انساني ځانگړنه ده. انسان درې عمده اړخونه لري چې له دې لارې ښه څېړل کېدای شي، لکه جسمي، ذهني او اجتماعي اړخونه. موږ د انسان همدې دریو اړخونو ته پام کوو، د وخت په تېرېدو ورسره عادت کېږو او بیا یې په خپل ذهن کې یو تناسب انځوروو. کله چې په دې دریو برخو کې یوه برخه یې له تناسب څخه وتلې راته ښکاره شي، نو موږ ته خندا راځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د انسان په ذهن کې د جوړ شوي تناسب ډولونه

د بشري ټولنې تر ټولو اساسي واحد انسان دی چې په عمومي ډول یې درې اړخونه د څېړنې وړ دي لکه جسمي، ذهني او اجتماعي اړخ. کله چې غواړو د یو چا په اړه معلومات لاس ته راوړو، نو دا درې اساسي پوښتنې مو په ذهن کې راګرځي چې له جسمي پلوه څنګه دی؟ زوړ دی که ځوان؟ چاغ دی که ډنګر؟ په ونه جګ دی که ټیټ؟ د پوستکي رنګ یې سپین، تور، سور او که ژیړ دی؟ له ذهني پلوه لېونی دی که پر سد ؟ لوستی دی که نالوستی؟ هوښیار دی که کم عقل؟ لایق او که تنبل دی؟ چالاک دی که ساده؟ کله چې مو یې دا دوه اړخونه وپېژندل، دریمه پوښتنه د هغه د اجتماعي کرکټر په اړه ده. نوموړی څه وظیفه لري؟ معلم، متعلم، مامور، سوداګر، مجرد، متاهل،

(c) ketabton.com: The Digital Library

سياستوال، شتمن او که بېوزله دی؟ کله چې مو دا معلومات حافظې ته وسپارل د وخت په تېرېدو سره زموږ په ذهن کې يو تناسب جوړېږي. دا چې په دې تناسب کې گډوډي يا خلاف العاده وضعيت ځنگه د خندا لامل گرځي په دې بحث کې به د جسمي، ذهني او اجتماعي تناسب څو بېلگې وړاندې کړو.

۱: جسمي تناسب:

جسمي يا فزيکي تناسب څو ډولونه لري لکه د انسان د وجود د غړو تناسب، جنسي ځانگړتياوي، حرکات او سکنات، خبرې کول او داسې نور ډولونه لري چې دلته يې هر ډول په لنډ دول بيا نوو.

الف: د بدن غړي:

انساني حواس د انسان د بدن له غړو سره عادي شوي او زموږ په ذهن کې يې يو تناسب جوړ کړی دی. که هر غړی يې له تناسب څخه ووځي، نو د خندا وړ گرځي. که د يو چا پزه د کوتان د مښوکې غوندې اوږده وي، غوږونه يې د وزې غوندې اوږده او ځړېدلي وي، سر يې د غوبي غوندي غټ او ملا يې د مېږي په شان نری وي، نو د خندا وړ گرځي.

ب: جنسي ځانگړتياوي:

نر ځان ته خپل او ښځه خپل ځانگړي فزيکي خصوصيات لري. که يوه ښځه ږيره ولري، د نر کالي واغوندي يا نر د ښځې کالي واغوندي يا

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښځینه سینګار وکړي، نو خلک یې په لیدو خاندي، آن دا چې که د نر اواز د ښځي غونډي نری وي هم خلکو ته خندا ورځي. ښځې په بیولوژیکي لحاظ داسي جوړښت لري چې ماشوم زېږولای شي، خو نارینه داسي جوړښت نه لري، نو که په رسنیو کې یو داسې خبر خپور شي چې کوم نارینه امیدواره شوی یا یې ماشوم زېږولی، په رښتیا چې د خندا وړ خبره ده.

په بیولوژیکي لحاظ تر بلوغ وروسته د نارینه ږیره او بریتونه راشنه کېږي، خو ښځه ږیره او بریتونه نه لري، نو که کومه ښځه ږیره ولري د خندا سبب کېږي. که یو ځوک اوږده ږیره ولري او بیا یې وخریي نو په لومړي ځل لیدو سړي ته خندا ورځي. ښځې د سر وېښتان اوږده پرېږدي او خپل ځانګړی موډ لري، خو که کومه ښځه سر پاک وخریي یا نارینه له ږیرې څخه کوڅۍ جوړه کړي د خندا وړ ګرځي.

ج: حرکات او سکنات:

لوی، کوچنی، نر، ښځه، ځوان او زوړ انسان خپل ځانګړي حرکات او سکنات لري. که دا حرکات او سکنات تبدیل یا له خپل تناسب څخه ووځي د خندا وړ ګرځي. که د انسان حرکات او سکنات حیوان یا د حیوان دا انسان ته ورته شي بیا هم د خندا وړ ګرځي، مثلا خرس لکه انسان پر دوو پښو روان شي، انسان لکه آس پر څلورو پښو حرکت وکړي او شیشنی شروع کړي، شامپانزي بیزو لکه انسان پیتاوي ته خنګ وهلی او په هینداره کي خپل مخ ګوري،دا ټول خلاف العادت حالتونه دي چې د خندا وړ ګرځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د: د خبرو ډول:

هر انسان د خپل ذهن، عقيدې، عقـل او اجتماعـي موقـف سره برابـرې خبرې کوي. پر لېوني باندې خلک راټول وي او ورباندې خاندي او کله کله لېونی هم پر خلکو باندې خاندي، ځکه لېوني ته د خلکو او خلکـو ته د لېوني خبرې خلاف العادت ښکارېږي. که ولسمشر پوهړي غوندي خبرې وکړي يا يو عالم د نالوستو خلکو غوندي د کلماتو تلفظ ناسـم ادا کړي يا د يوې کلمې پر ځای بله کلمـه راوړي د خنـدا وړ ګرځـي. مـثلا که يو باسـواده سـړی پاکسـتان، فاکسـتان، اسـاسي قـانون ، هساسـی کانون او عشق، (هشک) تلفظ کړي د خندا وړ ګرځي.

۲: ذهنـي او عاطفي تناسب

لکه څنګه چې د انسان له جسمي تناسب سره اشنا شوي يو، دغسې د هر پوړ انسانانو له ذهني او عاطفي وضعيت په اړه هم په خپل ذهن کې يو تصوير لرو. هر عادي او جوړ انسان عقل لري او زموږ توقع هم دغه ده چې بايد هر عاقل او بالغ انسان معقول او معمول کړه وړه ولري، خو که موږ په خپل دې تصوير کې لږ بدلون هم احساس کړو، نو خندا راځي. مثلا يو سياستوال معمـولاً سـياسي مفکـوره او تګـلاره لـري، خـو کـه يـو ګوندي سړی په ګونـدي دفـتر کـې ووايـي چـې: د خـدای پـر پـار دلتـه سياست مه کوئ، نو خلکو ته پر دې خبره خندا ورځي. کـه يـو څـوک د دې پر ځای چې د وزې غولانځه ولوشي دلوشلو په نيامت وزه تـر لکـۍ کشوي د خندا سبب کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

انسانان چې څنګه په ظاهره ښکاري، نو د خلکو په ذهن کې د هغه د فکر په اړه هم یو انځور جوړېږي او له ظاهر څخه یې هماغسې- هیله لري. مثلا له روحاني شخص څخه د تقوا، له نظامي افسر- څخه د زړه ورتوب، له ملنګ څخه د عاجزۍ، له باسواده څخه د سواد او له ډاکټر څخه د طبي پوهې هیله کېږي، خو که دا خلک د خپل ظاهري شکل او مسلک خلاف کوم عمل وکړي د خندا وړ ګرځي.

عواطف د انساني جوړښت یو بل مهم اړخ دی. خندا، ژړا، مینه، کرکه، ډار او زړه ورتیا انساني عواطف ګڼل کېږي چې هر یو یې پر خپل وخت او ځای راڅرګندېږي. که یو جنرال د جګړې پر مهال په غوږو کې ګوتي نیولي او د مرګ له ویري ژاړي، خلکو ته خندا ورځي، خو که په هماغه جګړه کې یو ملکي سړی د مرګ له ویري ژاړي، د خندا خبره نه ده. دغه ډول که یو څوک د خندا پر ځای ژړا او د ژړا پر ځای خندا شروع کړي هم د خندا وړ ګرځي.

۳: اجتماعي تناسب

انسان یو اجتماعي موجود دی، په ټولنه کې ژوند کوي او له ټولنې سره ګڼ شمېر اړیکې لري. اجتماعي جوړښت د یو لړ اخلاقي، فرهنګي، عقیدوي، فکري، سیاسي او اقتصادي تمایلاتو محصول دی. دا اړیکې د وخت په تېرېدو سره د خلکو په ذهن کې تناسب جوړوي او خلک ورسره عادت کېږي. که دا اړیکي لړ بدلون ومومي، نو په لومړي وار لیدو یې سړي ته خندا ورځي. د یادوني وړ ده چې اجتماعي تناسب اخلاقي او جغرافیایي پولې لري، مثلا که په افغاني ټولنه کې د جنازې

(c) ketabton.com: The Digital Library

په مراسمو کې موسیقي او نڅا ولیدل شي، د خندا وړ خبره ده، خو په چین کې د یوویشتمې پېړۍ تر لومړۍ لسیزې پورې په یوه سیمه کې دا دود و چې لوڅو نجونو به د مړي د ښخولو پر مهال نڅا کوله. د اجتماعي ژوند تناسب خورا ډېر اړخونه لري چې یو څو یې په دې ډول دي:

الف: اخلاق:

اخلاق فردي ځانګړتیا بلل کېږي، خو کله چې د څو افرادو اخلاق سره ورته او پر دې مشترکو اخلاقو ډېر وخت تېر شي، د فرد پر ځای ټولنې ته منسوب او ټولنیز اخلاق بلل کېږي. ټولنیز اخلاق د ټولنې هر وګړی پېژني او ورسره عادت شوی وي. که د ټولنې په اخلاقي تناسب کې لږ بدلون راشي د خندا وړ ګرځي. مثلا که په ځینو عربي او غربي هیوادونو کي له یو چا څخه په مجلس کي باد پرې شي د خندا وړ خبره نه ده، خو په افغانستان کي د خندا وړ څه چې لویه بد اخلاقي ګڼل کېږي.

ب: لباس:

ټول انسانان په یو ډول نه یو ډول جامه اغوندي. ښځه خپله او نارینه خپل ځانګړی ذوق او فیشن لري چې خلک ورسره عادت شوي دي. په هندوستان کې خلک له لونګ سره عادت دي او د نارینه وو ملي لباس ګڼل کېږي، خو که په افغانستان کې څوک د لومړي ځل لپاره په لونګ کې ولیدل شي د خندا وړ خبره ده. په افریقا کې یوه قبیله ژوند کوي چې ښځې او نارینه یې لڅ لغړ ژوند کوي او همداسي عادت شوي

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي، خو که په افغانستان کې څوک لڅ لغړ وګرځي د خندا وړ خبره ده. د افغانستان اکثره کلیوال خلک لنګوټه تړي، خو په امریکا کې لنګوټه تړل دود نه دی. که د افغانستان ولسمشر په کمیس پرتوګ او لنګوټه کې پارلمان ته وینا کوي ډېر درووند، ولسي او عادي ښکاري، خو که د امریکا ولسمشر لنګوټه وتړي او د کانګرس غونډې ته وینا وکړي، د خندا وړ خبره ده.

ځینې کارکوونکي او مامورین خپل ځانګړی یونیفارم لري لکه پولیس، د ښاروالۍ کارکوونکي، ډاکټر او نور یادولای شو. ځینې خلکو په خپله ځان ته یونیفارم خوښ کړی وي لکه ملنګ چې یو ځانګړی لباس او موډ لري. اوس که پولیس ته د ملنګ او ملنګ ته د پولیس یونیفارم ورواغوندو د خندا لامل ګرځي.

ج: سینګار:

ښځه، نر، لوی، کوچنی،کلیوال او ښاري خلک خپل ځانګړی، ذوق، سلیقه او د سینګار ډول لري. که نارینه د ښځو غاړګۍ په غاړه کړي، نوکان او شونډي سرې کړي، والي په غوږ کړي، رنګه او زرین کالي واغوندي یا ښځه د نارینه په ډول ځان جوړ کړي د خندا لامل ګرځي.

د: مهال:

انسان په ټولنه کې له یو ځانګړي زمان او عمر سره تړلی دی چې هره دوره یې د خلکو په ذهن کې یو تناسب جوړوي. ماشوم، ځوان او بوډا په ټولنه کې جلا دریځونه او کړه وړه لري. خلک د هر چا له عمر سره

(c) ketabton.com: The Digital Library

سم د هغه ذهني او جسمي تناسب خپل ذهن تـه سپاري او هغـه ډول هیله ځنې لري. که ماشوم د مور په غېږ کـې پـروت وي او مـور یـې تـی ورکوي طبیعي معلومېږي، خو که لوی سړی په داسې حالت کې ووینـو د خندا وړ خبره ده. د عمر تر ځنګ د کال فصـل، موسـم، شـپه، ورځ او ځانګړي وختونه هم خپل تناسب لري. که یو چا پـه دوبي کـې د سـاړه ژمې کالي اغوستي وي د خندا وړ خبره ده. کـه لمـر راختلـی او مـلا د سهار اذان کوي، خلکو ته خندا ورځي. که څوک په رڼا ورځ کې ځـراغ په لاس او پر لاره روان وي لیدونکو ته خندا ورځي. که یو بزګر په خپلـه ځمکه کې د یوه فصل پر ځـای د بـل فصـل تخـم کـري هـم د خنـدا وړ ګرځي.

هـ : چاپېریال:

هر انسان له ټولنې سره خپلې ځـانګړي اړیکـې لـري یـا هـر څـوک پـه ټولنه کې خپل ځای ځایګی لـري چـې خلـک ورسره عـادت شـوي دي. مامور له دفتر، بزګر له کروندې، ډاکټر له روغتون، دوکاندار لـه دوکـان او معلم له مکتب سره اړیکې لري او هر څوک په خپل چاپېریال او کـار کې طبیعي او مناسب برېښي. که په دوی کې هر یو یې له خپل ځای ځخه لیري او بل ځای ته یووړل شي د خندا وړ ګرځـي، مـثلا یـو بزګـر چې پایڅې یې رابډوهلي، پـه ختـو لـړلي پښـې، پـه دوړو سـپېره او پـه کلینیک کې د ډاکټر پر ځای ناست وي ښکاره خبره ده چې د خنـدا وړ ګرځي. دغه ډول که یو ډاکټر د نانوای کالي اغوسـتي، پـه اوړو سـپېره، شاوخوا یـې د ډوډۍ پخولـو سـامانونه پراتـه او ناروغـان ګـوري، هـم د

(c) ketabton.com: The Digital Library

خندا وړ خبره ده. دغه ډول حیوانات هم ځانګړي چاپېریال ته منسوب دي. که په دښت کې د یوې کېږدۍ مخ ته اوښ ولاړ وي ډېر طبیعي ښکاري، خو که خلک په یوه تالار کې د یوه سیاسي مشر وینا اورېدو ته راټول شوي او ناڅاپه یو اوښ ستېج ته ودرېږي او بړ بړ شروع کړي خامخا به خلک خاندي.

و: طبیعي چاپېریال:

طبیعي چاپېریال لکه ځنګلونه، غرونه، دښتونه، سیندونه او ونې خپل ځانګړی جوړښت لري چې د انسانانو په ذهن کې یې ځانګړی تناسب انځور شوی دی. که کوم وخت یو غر یا ونه سرچپه ووینو د خندا وړ ګرځي یا که کوم سیند ووینو چې اوبه یې مخ پر لوړه بهېږي، نو هم د تعجب وړ خبره ده.

ز: مصنوعي چاپېریال:

انسانانو د خپلې خوښې سره سم ځان ته مصنوعي چاپېریال هم جوړ کړی دی، لکه ښارونه، کلي، بازارونه، واټونه، کورونه او داسې نور. په کور کې دننه هم هر څه خپل ځای او تناسب لري. مثلا ځپلۍ، کالي او خواړه خپل ځایونه لري. که ځپلۍ په یخچال کې، بالاپوښ په دېګ کې او غوړي د کالیو په ماشین کې ووینو، خندا راځي.

تر دې ځایه مو د خندا لاملونه وپېژندل، اوس کولای شو چې د خندا لپاره داسې یو انځور وړاندې کړو چې طنزي خندا وزېږوي. طنزي خندا دا ده چې په پای کې په ژړغوني حالت پای ته رسېږي. په طنز کې خندا د خندا لپاره نه، بلکې د انتقاد څلولو لپاره وسیله وي. طنزي

(c) ketabton.com: The Digital Library

خندا بايد يوازې د ټولنې هغه نيمګړتياوي روښانه کړي چې په هغه کې انسان ملامت وي، نه دا چې هغه څوک په نښه کړي چې د طبيعي پېښو او اجتماعي ناخوالو قرباني شوي وي لکه معلولين، ناروغان، بېوزلان، مظلومان او داسې نور. دا ډول خلک که څه هم په جسمي، ذهني او اجتماعي لحاظ له تناسب څخه وتلي او د خندا وړ کېداى شي، خو څرنګه چې دا ډول حالتونه له اجتماعي بې عدالتۍ سره اړه نه لري، نو دطنز موضوعات نه بلل کېږي. که پر دې ډول خلکو وخاندو، نو دا به طنز نه، بلکې هجوه، هزل او کوميډي وي. په دې ډول ليکنه کې نه يوازې دا چې د طنز هدف مو له پامه غورځولی، بلکې اخلاقي او بشري معيارونه مو هم تر پښو لاندې کړي دي. يو ادبي اثر چې په هره اندازه د خپل ولس او خپلو خلکو ارزښتونو ته پام کوي، په هماغه اندازه د بشريت لويې کورنۍ ته نژدې برېښي او نړيوال بلل کېږي. (۲۲: ۴۹ مخ)

(c) ketabton.com: The Digital Library

طنز ته ورته خېلونه

هجوه، هزل، کومیډي او ټوکه په طنز کې د بحث وړ موضوعات نـه دي، خو دا چې د خندا په برخه کې له طنز سره نژدې خپلوي لري، نو ډېری لوستونکي او آن لیکوال هم د طنز او یادو خېلونو تر منځ سم تـوپیر نـه شي کـولای. مـوږ پـه دې بحـث کـې دا څلـور واړه خېلونـه پـه لنـډ ډول معرفي او بیا یې له طنز سره پرتله کوو.

۱ : هجوه: (Lampoon)

هجوه عربي کلمه ده چې په لغت کې دیـو چـا د عیبونـو ویلـو، غنـدلو، ښکنځلو، پوچوخبرو او بد ویلوته وایي او په ادبي اصطلاح کې هغه نثر یا نظم دی چې د چاعیبونه په زیږه او کله کله د ښکنځلو پـه ژبـه بیـانوي. هجوه ویل په عربو کې زوړ تاریخ لري او پښتو ته هم له عربي ژبې څخه

(c) ketabton.com: The Digital Library

راغلې ده . عربو به د خپلو اتلانو او وياړونو يادولو ته (مفاخره) ياني وياړنه او دښمنانو غندلو ته (هجو) ويل. مفاخره به يوازې په اشخاصو پورې اړه نه درلوده، بلکې وطن، قوم، تاريخ، بتان، خدای ګوټي او ځينې نور ارزښتونه هم پکې ستايل کېدل، خو د پاچاهانو، شتمنو او زورواکو خلکو ستاينې ته به يې (مدح) او مدح ويونکي شاعر ته به يې (مداح) وايه.

هغه شاعر چې د پاچا يا بل واکمن په ستاينه کې به يې شعر وليکه، نو پاچا به د انعام په ډول پيسې يا بل مادي امتياز ورکاوه، خو کوم شاعر چې به دغه امتياز تر ګوتو نه کړ او يا به يې ونه‌ه لړ وه، نو د پاچا په غندلو او سپکولو به يې خوله پورې کړه. هجوه لکه طنز ادبي سبک دی او په خاص ادبي ژانر پورې اړه نه لري، بلکې په هر ژانر او قالب کې ليکل کېدای شي، خو تر ډېره بريده په نظم کې ويل کېږي. (۲۲: ۲۱۰ مخ)

هجوه او طنز يوازې د خندا او ظرافت په برخه کې تر خپل منځ خپلوي لري، ياني طنز او هجوه دواړه خلک خندوي، خو داسې هجوه هم شته چې له قهره ډکه او چندان خندا نه لري. په طنز کې هدف د اجتماعي فساد په ګوته کول او غندل دي چې هدف يې اصلاح وي، خو په هجوه کې د فساد پر ځای معلوم شخص په نښه کول وي چې هدف يې سپکاوی، شخصي عقده او غچ اخيستل دي.
(۴: ۳۰- ۴۴ مخونه)

په هجوه کې انتقاد مستقيم، خو په طنز کې غير مستقيم وي. دهجوې پيغام لوڅ او هنري ارزښت يې لږ وي،خو طنزي پيغامونه ظريفانه،

(c) ketabton.com: The Digital Library

هنري او په ادبي صنعتونوپسولل شوي وي. د هجوې ژبه پوچه وي، خو په طنز کې د ژبې عفت ته پوره پام کېږي. په طنز کې اخلاق یو مهم اصل ګڼل کېږي، خو په هجوه کې د ټولنې اخلاقي معیارونو ته پام نه کېږي. طنز اجتماعي رسالت لري او دټولنې یوه لویه برخه مخاطب کوي، کېدای شي یو ملت او آن ټول بشریت مخاطب کړي، خو د هجوې ساحه کوچنۍ او معمولا فرد یا یوه ډلګۍ په نښه کوي. (۹: ۷مخ)

څرنګه چې هجوه له پخوا څخه د نظم په بڼه لیکل کېده، نو تر اوسه یې هم په همدې بڼه ژوند کړی او نثري بېلګې یې لږ لیدل شوي دي.
څرنګه چې ادب له اخلاقو سره نږدې اړیکې لري او هجوه اخلاقي معیارونه تر پښو لاندې کوي، نو ځینې ادبپوهان یې ګردسره له ادب څخه دباندې بولي، په تېره بیا هغه لیکوال خو هجوه بیخي په هنر کې نه شاملوي چې هنر د ژوند لپاره یا ګټور هنر پر تیورۍ باور لري.
که له لیکوالو او شاعرانو څخه راتېر شو، نو اوس هجوه هغه لوستونکي او اورېدونکي هم نه خوښوي چې اجتماعي اخلاقو او د ژبې عفت ته ژمن دي. همدا دلیل دی چې اوس د هجوې لیکل لږ شوي او هجوه یوازې په ولسي باندارونو کې په شفاهي ډول ویل کېږي. داسې ډېر لیکوال او شاعران شته چې هجویه اثار لري، خو له شرمه یې نه چاپوي او ان په خپل ادبي اثارو کې یې هم نه شمېري.
په پښتو ژبه کې خوشال بابا، غني خان، استاد محمد انور نومیالی، سلیمان لایق، محمداسماعیل اړم، جعفر خان اڅکزی او عصمت قانع

(c) ketabton.com: The Digital Library

چاپ او ناچاپ هجویه اثار لري. دلته د بېلګې په ډول د عصمت قانع مشهور هجویه شعر یو بیت راواخلو چې د پارلمان مسخره نومېږي:

برېتو په پارلمان کې، ږیرور په پارلمان کې
اِخوان هم ورسره دی، پرولیتر په پارلمان کې
(۳۳: ۳۸ - ۴۰ مخونه)

۲: هزل: Pornography

هزل عربي کلمه ده چې په لغت کې ډنګرولو، چټي او خوشي خبرو کولو او فحش ویلو ته وایي، خو په ادبي اصطلاح کې هغه نثر، شعر، انځور او هنري حرکت ته ویل کېږي چې مضمون یې د انسان تناسلي آلاتو، جنسي اړیکو او د شرم ځایونو یادول او هدف یې تفریح او کله کله د یو چا توهین وي. (۴۲:۲۹۴ - ۳۷۵مخونه)

هزل هم د خندا او ظرافت په برخه کې له طنز سره خپلوي لري او خلک خندوي. په هزل کې هم د هجوې غوندې د اخلاقو او اجتماعي ادابو خلاف خبرې کېږي او هغه څه ویل کېږي چې په ټولنه کې شرم ګڼل کېږي. هجوه معمولا د شعر په قالب کې جوړېږي چې هم لیکلې او هم فولکلوریکه بڼه لري. په هزل کې د هجوې په پرتله قهر لږ او خندا ډېره وي. په هزل کې اساسي هدف تفریح وي، خو کله کله د یو معلوم شخص غیبت او سپکاوی هم پکې کېږي. (۴۷:۲٦ - ۲۷ مخونه)

هزل له طنز سره ښکاره توپیرونه لري. په هزل کې هدف تفریح او سپکاوی او په طنز کې هدف د ټولنې اصلاح او معلوم شخص ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

سپکاوی نه کېږي. د طنز ژبه په ادبي صنعتونو پسوللې او ښکلې شوې وي، خو په هزل کې هر څه بربنډ او بې پردې ویل کېږي.

پخوا هزل لیکل لکه د نورو ژبو غوندې په پښتو ژبه کې هم دود و، خو اوس نه یوازې دا چې نه لیکل کېږي، بلکې د ادب برخه هم نه ګڼل کېږي. هغه شاعران چې اوس هم هزلیه شاعري کوي، نه یوازې دا چې له شرمه یې نه چاپوي، بلکې په خپلو ادبي اثارو کې یې هم نه شمېري، بس یوازې یې د تفریح لپاره په ځانګړو باندارونو کې په شفاهي ډول وايي. د دې خبرې د ثبوت لپاره د استاد نومیالی وینا را اخلو. ((ما خپل بې ادبه ادب یاني هزلیه اثار ښاغلي سلیمان لایق، عبدالباري جهاني، محمد معصوم هوتک، عبدالرحیم هاتف، ډاکټر صادق فطرت ناشناس او نورو لیکوالو او شاعرانو ته واستول او مشوره مې ځنې وغوښته چې ایا دا اثر د ټولنې په درد خوري که یه؟ ایا چاپ یې کړم که یه؟ خو دوی د چاپ مشوره را نه کړه او ځینې یې پټه خوله پاته سول او ګرد سره یې ځواب را نه کړ)).

په پښتو ژبه کې خوشال بابا لومړنی شاعر دی چې هزلیه شاعري یې څو څو واره چاپ شوې ده. په معاصره دوره کې استاد محمد انور نومیالی، سلیمان لایق او عصمت قانع نومونه یادولای شو چې د نورې شاعرۍ تر څنګ هزلیه شاعري هم لري. زه دلته د لوستونکو د معلوماتو لپاره د خوشال بابا د هزلیه شاعرۍ یو بیت راوړم چې وايي:

زه د (...) له لاسه چاو ته فریاد کړم
لمونځ زما له لاسه ووځي چې (...) یاد کړم
(۱۴: ۶۴۵ - ٦۴٦ مخونه)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳: کوميډي (Comedy):

کوميډي هغه تمثيلي او ليکلی اثر دی چې د ليدونکي او لوستونکي پام ځان ته ور اړوي او د تفريح سبب کېږي.کوميډي معمولاً د داستان په فورم کې ليکل کېږي لکه لنډه کيسه، ډرامه، ناول او داسې نور. ارستو په عمومي ډول ادبيات پر دريوعمده برخو وېشي او يوه برخه يې تمثيلي هنر بولي. وروسته تمثيلي هنر هم پر دوو عمده برخو وېشي- چې يوه برخه يې کوميډي او بله تراژيدي بولي.

پخوا چې دلوستو خلکوشمېر لږ او د چاپ اسانتياوي نه وې، نو د ليکلو اثارو وېش او مطالعه ګران کار و، ځکه نو کوميډي اثار تمثيل کېدل،خو اوس يې هم تمثيلي اوهم يې ليکلې بڼه لرو لکه د دانته آليګيري (الهي کوميډي) رومان او داسې نور. نامتو ارواپوه (زيګمونډ فرويډ) د کوميډي هدف تفريح بولي او پر دوو عمده برخو يې وېشي- چې يوه بې ازاره او بله هدف لرونکې کوميډي بولي.د کوميډي هدفونه هم دوه ډوله بولي چې يوه ته رسوا کوونکی او بل ته ويجاړوونکی هدف وايي. رسوا کوونکی هدف لکه په يو چا ملنډې وهل او د هغه عيبونه ښکاره کول او ويجاړوونکی هدف لکه يو څوک سپکول او خلکو ته د هغه بد انځور وړاندې کول.

(۴۱: ۲٦ - ۲۷ مخونه)

اروپايي ادبپوهان کوميډي پر څلورو برخو وېشي:

الف: رومانتيکه کوميډي:

په دې ډول کوميډي کې عاشقانه پېښې ډېرې ليدل کېږي. د دې کوميډي اتل که څه هم ډېرې ستونزې ګالي، خو داستان په خوښۍ او

(c) ketabton.com: The Digital Library

خوشالۍ پای ته رسېږي. لکه د شکسپیر (د ژمي په نيمه شپه کې خوبونه ليدل) ډرامه.

ب: طنزي کوميډي:

زما په اند د طنزي کوميډي اصطلاح اشتباه ده. که څه هم د طنز او کوميډي تر منځ خندا مشترک عنصر ګڼل کېږي، خو د طنز نور عناصر او هدف له کوميډي سره ډېر توپير لري. طنزي کوميډي په حقيقت کې د طنز تمثيلي بڼه ده. لکه څنګه چې مخکې مو وويل پخوا کوميډي خلکو په ليکلې بڼه نه مطالعه کوله، بلکې يوازې به تمثيل کېده او که ليکل کېده هم، نو پيغام به يې د مطالعې له لارې نه، بلکې د تمثيل له لارې خلکو ته وړاندې کېده او ليکلی متن به يې د ډرامې د سکريپټ په بڼه و. د دې اثارو يوه ډېره پخوانۍ بېلګه د لرغوني يونان د اريستوفان کوميډي ډرامې دي چې لومړی پر ستيج تمثيل او وروسته چاپ شوي دي.البته داسې کوميډي او طنزي اثار هم لرو چې لومړی چاپ او وروسته په تمثيلي بڼه وړاندې شوي دي، لکه د ترکي عزيز نسين او اسپانوي ليکوال سروانتيس اثار چې تر چاپ وروسته تمثيل شوي دي.
(۴۳: ۱۰۰ - ۱۰۳ مخونه)

ج: رفتاري کوميډي:

په دې ډول کوميډي کې د ټولنې عرف، عادات او رواجونه ارزول کېږي لکه د برناردشاو کوميډي اثار.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د: سبکي کوميډي (Farce):

دا ډول کوميډي ليدونکی يا لوستونکی ډېر خندوي. اتـل يـې لـه خپـل اصلي تناسب څخه وتلی ښوول کېږي، کله ډېر کوچنی او کله ډېر لـوی وي چې په دې ډول د خندا وړ ګرځي لکه د فرانسـوي ليکـوال (مـولېر) کوميډي اثار. کوميډي هم له طنز سره د خندا او ظرافت پـه برخـه کـې خپلوي لري، خو له طنز سره يـې توپيرونـه دا دي چـې کوميـډي يـوازې ليدونکی يا لوستونکی خندوي او په ټولنه کې ناخوالو او فساد تـه ګوتـه نه نيسي، حال دا چې طنز په ټولنه کې پر ناخوالو او فساد بريـد کـوي. په کوميډي کې خندا هدف او طنز کې وسـيله وي. کوميـډي پـه خنـدا پيل او خندا پای ته رسېږي، خو طنز په خندا پيل او ژړغوني حالت پای ته رسېږي. په کوميډي کې کله کله افراد هم په نښه کېږي، خو په طنـز کې د افرادو پر ځای پـر اجتماعـي نـاخوالو او فسـاد بريـد کېـږي. (۲۳: ۱۵۷ - ۱٦۰ مخونه)

کوميډي هم لکه طنز ادبي سبک دی او په هر ژانر او قالـب کـې ليکـل کېدای شي. کوميډي په پښتو ژبه کې هم لکه د نـورو ژبـو پـه شـان پـر تمثيلي بڼې سربېره په ليکلې بڼه ډېره ليکل شوې ده، په تېره بيا د شعر برخه يې ډېره غني ده. کوميډي د هجوې او هزل په پرتله طنز ته ډېـره نژدې ده، ځکه نو عام خلک کوميډي اثـارو تـه طنـز وايـي. څرنګـه چـې کوميډي د طنز په پرتله د ټولنې جـدي مسـايل نـه مطـرح کـوي او عـام خلک يې د ټيټ ذوق محصول ګڼي او له بلې خوا په افغاني ټولنه کې د طنز غوندې په درنه سـترګه نـه ورتـه کتـل کېـږي، نـو ځينـې ليکـوال او شاعران خپلو کوميډي اثارو ته د طنز نوم ورکوي. دلته د بېلګې په ډول

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ښاغلي عبدالوهاب مينه يار کوميډي شعر را اخلو چې د موږکانو واده نومېږي:

دا واورئ مضمون دی د هر قسم حيوانانو
شوق يې و جوړ کړی، و واده د موږکانو
*****
خدمت وکړ کوترې ور جارو يې هغه ځای کړ
تجير جولاگي راوړ او ور پټ يې هغه سرای کړ
رقعې شوپرک واخيستې خبر يې هر اشنای کړ
دېگونه غونډک پرېولل او دا امر يې پر ځای کړ
په گډه اتڼ واچاوه خزدکو، منگوړانو
شوق يې و جوړ کړی، و واده د موږکانو
*****
بورا د زوم لپاره کنډاله کړه ور گل پوشه
پتنگ څراغان بل کړل، هلتې جوړ کړ جم و جوشه
زنځه سترې سوې، ويل شنې چای کړئ جوشه
مږه لنگه سوې ورته ناسته وه خاموشه
غزل ويل غوماشي، رقص وکړ خڅکانو
شوق يې و جوړ کړی، و واده د موږکانو
*****
راغوښتی يې و باز او پر ښه تخت يې کښېنولی و
پوځ يې د رقم رقم مرغانو را بللی و

(c) ketabton.com: The Digital Library

کارغه په تورلباس کې لڅې پښې تشریف راوړی و
توتي مینا خاله ته د واده کارډ ورلیږلی و
له ډېرې خوشالیه عطر کار کړله سویانو
شوق یې و جوړ کړی، و واده د موږکانو
*****

په دې شپه کې دمخه وزې سره کړل خپل لاسونه
یږ هم ډېر رقص وکړ، غورځوله یې برېتونه
پسه و ډېر خوابدی، ویل ورک سوي مي بوټونه
تازي باندار خراب کړ، ویل تنبور پرې کړل تارونه
باندار چې یې خراب سو، رش و کش جوړ کړ مچانو
شوق یې و جوړ کړی، و واده د موږکانو
*****

راغی و میدان ته اوښ لالا باجه په غاړه
سورنا وهله چرګې د چغال ښنګ ته ولاړه
غوا مات کړ خپل ډولک اخیر پر خپله تړه ولاړه
رسمي مېلمه ملخ و چې پیره وه پر ولاړه
ضربې پرله پسې وهلې ټولو چنګابنانو
شوق یې و جوړ کړی، و واده د موږکانو
*****

(c) ketabton.com: The Digital Library

واده د حیوانانو و مضمون چې یې انجام سو
کیسه ډېره اوږده ده د قلم رنګ مي تمام سو
لمر ولوېد مینه یاره بس یې کړه تیاره ماښام سو
د پند مسرۍ لري، خو که د چا لږ ور ته پام سو
ظاهره مزاحیه ده باندې وخاندئ یارانو
شوق یې و جوړ کړی، و واده د موږکانو.
(۳۹: ۱۱٦-۱۱۲ مخونه)

۴: ټوکه (Jock):

ټوکه د ولسي ادب تر ټولو کوچنی داستاني فورم دی. ټوکې لومړی د یوه شخص یا یوې ډلې له خوا جوړېږي، خو د هغه شخص نوم یا ډلې نوم نه ورسره یادېږي، وروسته لاس پر لاس ولسي باندارونو ته لاره مومي او د ولس ګډ مال ګڼل کېږي. ټوکې د یوې ټولنې پر ناخوالو او اجتماعي نیمګړتیاوو باندې د ولسي نقد هینداره ده. په هره اندازه چې په یوه ټولنه کې ظلم، تېری او نادودې ډېرې شي اوخلک نه شي کولای په ازادانه ډول د دغو ناخوالو پر وړاندې خپل غږ پورته کړي یا د خلکو د زده کړې کچه ټيټه وي، نو هلته ډېرې ټوکې جوړېږي.

پر افغانستان باندې د روسانو د پوځي یرغل پر مهال خلکو پر جهادي تنظیمونو او واکمن کمونست ګوند ښکاره انتقاد نه شوای کولای، نو هغه و چې خپل غبرګون به یې د ټوکې په بڼه ښووده. داټوکې که څه هم په ظاهره په ولسي- باندارونو کې د تفریح لپاره ویل کېدې، خو په حقیقت کې یې د وخت له سیاستونو سره د ولس کرکه ښووله.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځيني ليکوال او شاعران د ټوکې هدف يوازې خندا اوتفريح ګڼـي، خـو زه فکر کوم چې په ټوکه کې د طنـز، هجـوې او هـزل درې واړو سـبکونو ځرک ليدلای شو. ځرنګه چې د دې ځلورو واړو سبکونو ځانګړتياوي مـو مخکي بيان کړي، نو دلتـه يـې بيـا نـه تکـراروو او يـوازې د داسـې يـوې ټوکې بېلګه راوړو چې طنز ته ورته جوړښت او پيغام لري. دا ټوکه د غـير مسلکي او هغه معلم انځور وړاندې کوي چې خپل ټولګی نـه شي اداره کولای.

((يوه ښوونځي ته د نظارت هيئت يا تفتيش ورغی. ګـوري چـې پـه يـوه ټولګي کې خورا شـور او غالمغـال دی. شـاګردان څـوک غېـږې بـاسي، څوک په کړکيو کې ناست دي، څوک پـه چـت پـورې ځړېـږي او څـوک سندرې وايي. لنډه دا چې په ټولګي کې د دوړو له لاسه چنـدان څـوک نه ښکاري، خبره خو ګردسره نه اوربدل کېږي. د تفتـيش يـوه غـړي تـه سخت قهر ورغی. په ټولګي کې تر ټولو مشر هلـک يـې تـر غـوږ ونيـو او ځو کلکې چپلاخې (څپېړې) يې ورکړې. ويل نور که کشران دي، تـه خو لوی سړی يې، ته د دې پر ځای چې دوی دي غلي کړي وای ته پـه خپله له دوی سره کنبېوتلی يې او غالمغال دي جوړ کـړی دی. بيـا يـې زده کوونکو ته وويل چې ښوونکی مو چېرې دی؟ زده کوونکو پـه خنـدا ورته وويل: صاحبه دا تاسې چې تر غوږ نيولی دی، زموږ ښوونکی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د طنز بڼې

طنز یو پراخ هنر دی چې پر ادبیاتو سربېره له نقاشۍ، سینما او تیاتر سره هم خپلوي او نژدې اړیکې لري. لکه ځنګه چې اوبه د مایع، جامد او ګاز په بڼه موندل کېږي، دغسې طنز هم بېلابېلې بڼې او شکلونه لري لکه شفاهي، لیکلی، تصویري او تمثیلي شکلونه. دا چې کومه بڼه یې غوره، ګټوره او موثره ده د موضوع په حجم، د لیکوالو او مینه والو په ذوق، سویې، امکاناتو او ژوند په شرایطو پورې اړه لري. په دې بحث کې به د طنز هره بڼه له خپلو ځانګړتیاوو، اړتیاوو او شرایطو سره په لنډ ډول بیان کړو:

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱: شفاهي طنز

شفاهي طنز خورا اوږد تاریخ لري. له کومه وخته راهیسې چې انسانانو خبرې کول شروع کړي، نو ورسره سم د ظرافت حس (Sense of humor) څرکونه هم لیدل شوي دي. ځینې خلک د ظرافت یو خاص استعداد لري. په دغسي خلکو باندې ولسي بانډارونه تاوده او خبرې یې د هر چا خوښېږي. د ولسي- ادب په ټولو فورمونو (نظم او نثر) کې داسي بېلګې لرو چې د طنز ټولې ځانګړتیاوي لري، ان دا چې داسې په تول پوره طنزونه هم لرو چې له لیکلي طنز سره سیالي کولای شي. د شفاهي طنز ښه بېلګه ټوکې دي چې ځینې یې د طنز په کانې پوره خېژي او د ټولنې خورا مهم موضوعات پکښې را اخیستل شوي وي، یاني هم اجتماعي انتقاد، هم ظرافت او هم اصلاحي هدف لري. شفاهي طنز د وړاندې کولو له مخې پر دوه ډوله وېشل کېږي. یو دا چې یو څوک په ولسي بانډار کې طنز خپله تمثیلوي. دا ډول تمثیل کېدای شي چې د کیسې ویلو یا د حرکاتو په ډول وي. دوهم دا چې یو ولسي سړی په بانډار کې له کوم حرکت پرته یوازې کیسه کوي.

د شفاهي طنزونو یو بل ډول هم لرو چې هغه د لیکوالو شفاهي طنزونه دي. کله چې یو لیکوال له ډاره خپل طنز نه شي چاپولای یا د چاپ امکانات نه لري، نو خپل طنز په ولسي بانډارونو کې د کیسې په فورم کې وایي او داسې رنګ ورکوي چې ګواکي دا هسې یوه ټوکه او له بل چا څخه یې اورېدلې ده. نور خلک چې د لیکوال طنزونه اوري، نود ټوکې په ډول یې په ولسي بانډارونو کې وایي چې په دې ډول دا طنز

(c) ketabton.com: The Digital Library

په شفاهي بڼه خوله پر خوله له یوه نسل څخه بل نسل ته ځي او د وخت په تېرېدو سره د ولسي ادب برخه ګرځي.

د لیکلي او شفاهي طنز تر منځ یو توپیر دا دی چې د لیکلي طنز لیکوال معلوم، خو د شفاهي طنز لیکوال نامعلوم دی. بل توپیر یې دا دی چې په لیکلي طنز کې پر فرد نه، بلکې پر اجتماعي ناخوالو باندې انتقاد کېږي، خو په شفاهي طنز کې اکثره مشخص افراد په نښه کېږي. ځرنګه چې په شفاهي طنز کې لیکوال نه دی معلوم، نو موضوع شخصي عقده او غچ اخیستل نه بلل کېږي، ځکه چې انتقاد کوونکی او د انتقاد وړ لوری دواړه ولس دی.

۲: لیکلی طنز

تر شفاهي طنز را وروسته لیکلی طنز اوږد تاریخ لري. کله چې لیک ایجاد شو او انسان خپل اوازونه، افکار او مفاهیم د انځورونو او تورو په بڼه پر کاڼو، پوستکو او کاغذونو باندې ولیکل او بیا د صحافت صنعت رامنځ ته شو، ورسره سم طنز پر شفاهي بڼې سربېره په لیکلې بڼه هم رواج وموند. لکه څنګه چې لیکلي متنونه پر نظم او نثر وېشل شوي، دغسي لیکلي طنزونه هم پر همدې دوو برخو وېشل کېږي. لومړني لاس ته راغلي طنزونه د اریستوفان منظوم اثار دي چې تر میلاد دمخه په لرغوني روم کې لیکل شوي دي. طنز د لیکنې په هر فورم او ژانر کې لیکل کېدای شي لکه ادبي، ژورنالیستیک او داسې نور فورمونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳: تصویري طنز

تصویري طنز پر ځلورو عمده برخو وېشل کېږي لکه کاریکاتور، کارټون، کاریفوټو او طنزي انځور چې په دې بحث کې به هره برخه جلا جلا وڅېړو.

الف: کاریکاتور (Caricature)

د کاریکاټور کلمه د ایټالوي ژبې له (Caricatura) څخه راوتلې او وروسته په انګلیسي ژبه کې دود شوې ده. کاریکاتور د انځورګرۍ هغه ډول ته ویل کېږي چې د یوه انسان یا شي انځور داسې جوړ شي چې په هغه کې مبالغه شوې وي او د انځور ځینې برخې لویې یا کوچنۍ وښودل شي او په دې ډول د خندا وړ وګرځي. د کاریکاتور پیغام ډېر څرګند نه وي، لړۍ نه لري، بلکې یوازې یو انځور وي، یوازې په چاپي رسنیو کې خپرېږي او تر ډېره حده په فرد پورې اړه لري. (۲۸: ۱۹۲۶ مخ)

ب: کارټون (Cartoon) :

کارټون د څو کاریکاتورونو مجموعه یا دڅو نفرو یا څو شیانو هغه انځور دی چې تر خپل منځ ځانګړې اړیکې لري یا په بله اصطلاح ویلای شو چې کارټون هغه غیر واقعي او نیمه واقعي انځور دی چې پـه ګرافیک کې د طنزي، هجویه، هزلیه او کومیډي هدفونو لپاره جوړېږي.
کارټون په منځنیو پېړیو کې د نقاشۍ یوه ځانګړې برخه وبلل شوه چې پر غالیو، ختینو دېوالونو، ښیښو او لرګیو باندې جوړېده، خو په نولسمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

پېړۍ کې چاپي رسنیو ته راغی او په دې ډګر کې خورا وځلېده. د شلمې پېړۍ په لومړیو کې د کومیک سټریپ (Comic Strip) په نوم کارټوني بڼه دود شوه چې د پرله پسې انځورونو په مرسته یوه کیسه بیانوي. کله چې سینما راغله، نو کارټون سینما ته هم لاره ومونده چې اوس پر کارټوني تصویري کیسو سربېره کارټوني فیلمونه هم جوړ شوي او ډېر مینه وال لري. (۳۲: ۵۰ مخ)

ج: کارټوني عکس

کارټوني عکس ته (کاریفوټو) یا (فوټوکاټور) هم وایي چې اکثره په اجتماعي رسنیو کې خپرېږي او د کاریکاتور پر ځای کار ځنې اخیستل کېږي. کله چې کمپیوټر او بیا د رسامۍ او ګرافیک سافټ ویرونه جوړ شول، نو کارټوني عکسونو هم رسنیو ته لاره ومونده. په کارټوني عکس کې د یو چا واقعي عکس له خپل تناسب ځخه ایستل کېږي، اصلي عکس او کارټوني شکل یې سره ګډ او نوی عکس ځنې جوړېږي. کارټوني عکسونه اکثره د هجوې په موخه جوړېږي چې هدف یې د یو چا سپکاوی وي. (۴: ۱۵۴ مخ)

د: طنزي انځور

طنزي انځور د یو چا یا یوه شي واقعي انځور ته ویل کېږي او هیڅ ډول ګوتي نه پکې وهل کېږي. دا ډول انځورونه په افغانستان کې تازه دود شوي او اکثره یې په اجتماعي رسنیو کې خپرېږي. تر دې مهاله چې ما د طنز په اړه ځومره څېړنې کړي، نو د طنز د دې شکل په اړه مې څه

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه دي لوستي، ځکه مې نو د (طنزي انځور) نوم ورکړ. د طنز په دې شکل کې د ټولنې تل پاتې او همېشني موضوعات نه را اخیستل کېږي، بلکې اکثره یې لنډ مهاله اجتماعي، سیاسي، اقتصادي او فرهنګي حالات بیانوي. کېدای شي چې د وخت په تېرېدو سره خلک د دې ډول طنزونو په پیغام باندې پوه هم نه شي، مثلا په افغانستان کې د ولسمشرۍ دریم ځل انتخاباتو نتایج ډېر وځنډېدل، داسې مجلس به نه و چې هلته به دا موضوع نه یادېده. په دې اړه په اجتماعي رسنیو کې د اوښ یو انځور خپور شو چې له یوې کنډوالې څخه یې پر دېوال سر راپورته کړی وي او ورسره لیکل شوي وه چې: ((وا خلکو! هغه د انتخاباتو نتایج څنګه شوه؟)) تر ۲۰۱۵م کال وروسته د افغانستان ډېری ځوانانو د کار لپاره اروپا ته مخه کړل. په دوی کې داسې ځوانان هم ول چې هیڅ ډول اقتصادي او امنیتي ستونزې یې نه درلودې، بس هسي د اروپا ژوند یې خوښ و. په دې وخت کې د یوه خره انځور خپور شو چې خاوند یې له غوجلې څخه دباندې راکشوي، خو خر شاته زورونه وهي. ورسره لیکل شوي و چې: ((زه له اروپا پرته ځای کار نه کوم)).

طنزي انځورونه پر دوو برخو وېشل کېږي چې په دې ډول دي:

الف: یوازې انځور

دا ډول انځورونه واقعي وي، لکه کارټوني انځور ګوتي نه پکې وهل کېږي، خو په خپل ځان کې داسې دوه متضاد حالتونه لري چې لیدونکو ته خندا ورولي، مثلا د ولسي جرګې یو وکیل د غونډې پر مهال

(c) ketabton.com: The Digital Library

په درانه خوب ویده دی. په یوه سټوډیوم کې کانسرټ جوړ شوی دی. د سټوډیوم څنګ ته د پولیسو یو جنرال په رسمي یونیفارم کې وني ته ختلی او د کانسرټ ننداره کوي.

ب: انځور او تبصره

په دې شکل کې انځور د خندا وړ نه دی، خو له انځور سره لیکل شوې تبصرې انځور د خندا وړ ګرځولی دی. مثلا یو عسکر په مورچل کې په درانه خوب ویده دی او (ویښ زلمی) ورسره لیکل شوی دی. د یوې ډېرې فیشني نجلۍ له نیمه لڅ عکس سره لیکل شوي چې: ((دا نجلۍ ډېره بېوزله ده، آن دا چې بېچارګۍ د اغوستو کالي هم نه لري)).

۴: تمثیلي طنز

تمثیلي هنر له ډېرو پخوا زمانو راهیسې د ادبیاتو په تاریخ کې یو ځانګړی او مهم بحث دی. دا بحث د ادبپوهانو له خوا د تمثیلي هنر، داستاني ادب او ډراماټیک ادب په نومونو یاد شوی ، خو په وروستیو وختونو کې دا وېش تر پخوا دقیق شوی دی. هغه داستان چې د کاغذ پر مخ لیکل شوی وي داستاني ادب ورته ویلای شو، خو کله چې د سټیج پر سر تمثیل شي، فیلم یا ډرامه ورباندې جوړه شي د ادبیاتو له ډلې څخه وزي او د هنر د یوې بلې کورنۍ غړی بلل کېږي چې تمثیلي هنر یې بولي.(۳۸: ۱۲۵ مخ)

که څه هم اوس مهال هره ډرامه، تیاتر او فیلم د یوې لیکلي کیسې له مخې تمثیل کېږي، خو له یاده کیسې یا نکلونه کول خورا اوږد تاریخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

لري. په لرغوني يونان کې د راپسودونه (Rhapsodes) په نوم يوه ډله نکلچيان اوسېدل. دوی به خلکو ته د (ايلياد) او (اوديسه) او داسې نور شفاهي نکلونه کول چې خلکو به ډېر خوښول. دې نکلچيانو به يوازې نکلونه نه کول، بلکې ځينې حرکات به يې هم ورسره اجرا کول چې اوسنی تمثيل ورته ويلای شو.(۴۳: ۴ مخ)

نو ويلای شو هغه طنزي کيسه چې په ژوندۍ بڼه پر ستېج باندې تمثيل شي، فيلم وربانديې جوړ شي، ډرامه وربانديې جوړه شي او يا د سينما يا ټلويزيون له لارې ننداري ته وړاندې شي، تمثيلي طنز بلل کېږي. په تمثيلي طنزونو کې نه يوازې دا چې د ليکوالو تمثيلي پارچې، طنزي لنډې کيسې او طنزي ناولونه راځي، بلکې هغه ولسي يا شفاهي طنزي کيسې هم د تمثيلي طنز برخه بلل کېږي چې د ولسي خلکو له خوا تمثيل کېږي. په پښتني ولسي ادب کې ګڼ شمېر داسې کيسې لرو چې طنزي رنګ لري او د ټولنې خورا مهم موضوعات پکښې رانغاړل شوي وي. دا ډول کيسې په مېلو او ښاديو کې هم د نارينه وو او هم ښځمنو له خوا تمثيل کېږي.(۵۱: ۱۴۰ مخ)

د طنزي ممثلينو له ډلې څخه يو هم عبدالخالق و چې په (سنګر حوالدار) سره يې شهرت درلود او له نن څخه نژدې اويا کاله پخوا يې په کندهار کې د ښادۍ محفلونه تاوده ساتلي وو. سنګر حوالدار به په مېلو، ښاديو او کانسرټونو کې د مونولاګ په بڼه ځينې ولسي- کيسې تمثيل کولې چې يوه بېلګه يې د شکور ماما کيسه ده.

پخوا يې د ارګ يا پاچا ساتونکي ته (شاهي) ويل. کله چې دسقاو زوی حبيب الله کلکاني کابل ونيو او غازي امان الله خان له کابل څخه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ووت، نو شاهیان هم خپلو کورونو ته ولاړل. په دې تښتېدلیو عسکرو کې شکور ماما هم شامل و چې له خپلو څو ملګرو سره کندهار ته روان و. شکور ماما دوی په سره ژمي کې غزني ته ورسېدل او هلته یوه مسجد ته ورغلل چې شپه تېره کړي. مسجد تاوخانه درلوده او شکور ماما دوی ښه تاوده شول، خو نابېره مسجد ته ملا صاحب راغی او شکور ماما دوی ته یې وویل: ((بې دینانو ورسئ اودسونه تازه کړئ او لمونځونه وکړئ!)) شکور ماما د اوداسه لپاره یوه کاریز ته ولاړ. دا چې له یوې خوا یې ټوله ورځ پلی مزل کړی او ډېر ستومانه و او له بلې خوا اوبه هم ډېرې سړې وې، نو استنجا وهل ډېره ځورووونکې ورته وبرېښېده. هر وار چې به یې لپه له اوبو ډکه کړه، نو ملا صاحب ته به په قهر شو: ((ملا خدای دې خوار کړه، ما او خدای سره پرېږده چې لمونځ کوم او که یې نه کوم،ستا یې زما او خدا تر منځ څه؟)). شکور ماما تر اوداسه وروسته مسجد ته راغی او لمونځ یې وکړ. په دې وخت کې د اصغر په نوم یوه خان ډوډۍ ورته راواستول.

سنګر حوالدار د شکور ماما په رول کې ټول هغه څه بیانوي چې له کابل څخه بیا تر کندهار پورې په لاره کې ورباندې تېر شوي او یا یې لیدلي دي. سنګر حوالدار د کیسې د ټولو کرکټرونو رول یوازې لوبوي او په کیسه کې طبیعي غږونه (Sound effects) هم خپله تر خوله باسي. دا کیسه که څه هم فولکلوریکه یا ولسي بڼه لري، خوپه اماني دوره کې د ارګ د ساتونکو یو روښانه انځور یې بللای شو.(۱۸: ٦٩ مخ)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د طنز قالبونه

مخکې مو وويل چې طنز ځکه خپلواک ژانر نه دی چې د هر ژانر په قالب يا لوښي کې ليکل کېدای شي، که هغه منظوم او يا منثور، شفاهي يا تحريري، ادبي يا ژورناليستيک او يا د ليکنې نور قالبونه وي. پخوانيو ليکوالو طنز پر دوو ډولونو وېشه چې يو ادبي او بل يې ژورناليستيک طنز باله. د دوی هدف دا و چې طنز يوازې په ادبي او ژورناليستيک قالب کې ليکل کېدای شي، خو اوس موږ ګورو چې طنز د ليکنې په هر قالب کې ليکل کېدای شي لکه طنزي خاطرات، طنزي

(c) ketabton.com: The Digital Library

قاموس، طنزي فال کتل، طنزي دائرة المعارف، طنزي ژوندلیک او داسې نور.

د طنزي قالب او پاروډي تر منځ یوه نازکه پوله موجوده ده. په پاروډي کې هم یوه زاړه قالب ته نوې محتوا ور اچول کېږي او د طنزي محتوا لپاره هم زوړ قالب غوره کېږي، خو توپیر یې دا دی چې په پاروډي کې له یوه مشهور قالب، کمپوز، لحن، لباس، خبرو او حرکاتوسره نوې نسخه تړل کېږي، خو د طنزي قالب لپاره د پخواني قالب شهرت مهم نه دی. مثلا موږ په پښتو ژبه کې یو مشهور متل لرو چې وایي: ((د خره مرګ د سپو اختر دی)). اوس که ووایو چې: ((د موټرو ټکر د ترافیکو اختر دی))، نو دا پاروډي شوه، خو که یو طنز د راپور، خبر، مرکې، تبصرې، سفرنامې، لنډې کیسې، هایکو،څلوریځې او مثنوي په قالب کې ولیکو پاروډي نه بلل کېږي. که څه هم ادبي، ژورنالیستیک او نور قالبونه د سبک له مخې پاروډۍ ته ورته دي، خو مطلق پاروډي ځکه نه شو ورته ویلای چې د نوي نسخې له مخې لوستونکو ته زړه نسخه نه وریادوي او دوو نسخو تر منځ توپیرونو ته یې پام نه وراوړي.

په عمومي ډول یو هنري اثر له دوو توکو څخه جوړ دی چې یو محتوا او بل یې شکل یا قالب دی. لومړی د لیکوال ذهن ته یوه سوژه، خیال یا مفکوره راځي او بیا د هغه د وړاندې کولو لپاره یو قالب غوره کوي. د ښه هنري اثر ځانګړتیا دا ده چې محتوا او قالب داسې سره اغږل شوي او ګډ شوي وي چې لوستونکی یې ګردسره د بېلتون احساس و نه کړي. (۲۱: ۲۰۲ - ۲۰۳ مخونه)

د قالب غوره کولو پر مهال باید دا دوه ټکي په پام کې ونیول شي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

الف: د محتوا او قالب تر منځ تناسب

د غوړيو جوړولو فابريکه چې بازار ته څومره اندازه غوړي استوي، نـو پـه هماغه اندازه قالب يا لوښی ورته غوره کـوي لکـه بېلـر، حلبـي قطـۍ يـا ټيم، بوتل، ستل او پلاستيکي کڅوړه، نو بايد دغه ډول د طنز قالب هم د محتوا د حجم له مخې غوره شي. که موږ يوه کـوچنۍ طنـزي محتـوا چې د متل، خبر، ځلوريځې او نورو کوچنيو قالبونو په اندازه وي او موږ يې د لنډې کيسې يا ناول په قالب کې وړاندې کړو، داسې ښکاري لکه په پنځه کلن ماشوم چې د پلار جامې واغوستل شي يا يوه اوږده طنزي کيسه چې بايد د ناول يا رومان په قالب کـې وړانـدې کېـدای شي، خـو موږ يې د لنډې نثري ټوټې په بڼه وړاندې کړو، داسـې مثـال لـري لکـه څوک چې غواړي د پنځه کلن ماشوم کالي د هغه پلار ته ورواغوندي.

ب: د قالب له ځانګړتياوو سره د ليکوال اشنايي

کله چې طنز ليکوال د محتوا له حجم او انـدازې سره سـم قالـب غـوره کړ، بايد وګوري چې ايا د غوره شوي قالب له ځانګړتياوو سره بلددی که نه؟ مثلاً له يو چا سره دريشي ښه ايسي او د دريشۍ لپاره يې مناسب ټوکر رانيو او بيا يې ګنډونکي ته يووړ، خو کـه دا ګنـډونکی دريشي- نـه

(c) ketabton.com: The Digital Library

شي جوړولای د دریشۍ انتخاب ګټه و نه کړه. که یو طنز لیکوال شاعر نه وي او لږ تر لږه د نظم له ځانګړتیاوو او تخنیکونو سره بلد نه وي، د نظم په قالب کې طنز نه شي لیکلای. که یو طنز لیکوال د لنډې کیسې راپور، خبر، ګردي مېز او نورو قالبونو له ځانګړتیاوو او تخنیکونو سره اشنا نه وي، واضح خبره ده چې په دې قالبونو کې طنز نه شي لیکلای، نو په کار ده چې طنز لیکوال له خپل تغرسره سمې پښې وغځوي او داسې قالب غوره کړي چې دی ورباندې لاسبری وي، که داسې و نه کړي، نو د شکل او محتوا تر منځ توپیر له ورایه ښکاري او د طنز هنري اړخ ته زیان رسېږي.

په پښتو ژبه کې لکه څنګه چې نظم تر نثر مشر ـ دی، دغسې ـ د طنز لومړني څرکونه هم په نظم کې لیدل کېږي، خو د شلمې پېړۍ له وروستۍ نیمايي څخه په نثري قالبونو کې طنز لیکل دود شوي دي. دلته په ټولو قالبونو کې د لیکل شویو طنزونو بېلګې راوړل بحث ډېر اوږدوي ، نو د بحث د لنډون لپاره به د طنزي قالبونو یو څو بېلګې راوړو.

د نظم بېلګه:

د دوو ورونو وېش

کشره وروره هر څه غواړې دا یې ستا

د بابا د میراث ښه اشیا یې ستا

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کور ټول کالي زاړه دي، ماتې راکړه
پتنوسپوښ دی نوی نزی، ها يې ستا

ها پایزېب دي د بې رحمي میرې زما وي
ها د لاس تسبېح د مړه بابا يې ستا
ها بدخویه ازاري اوښ ما ته راکړه
مجلسي پیشو د ګران بابا يې ستا

د دوو ورځو فاتحې خرڅ راته راکړه
غړغړې، نارې، ماتم ژړا يې ستا

دا موجودي پیسې ډېري زما په کار دي
په دباندې کې د پور ادا يې ستا

ها د درو زړو باغو قباله راکړه
د اوبو کوزه، کارېز، کلا يې ستا

ها پنځه ودانې ځمکې ما ته راکړه
اس، پسه، خر و غویی او غوا يې ستا

د سرای غولی دې زما تر شریفې وي
تر اسمانه د لوړ بام هوا يې ستا

(c) ketabton.com: The Digital Library

ها مات څنډی د صابون دېگ دي زما وي
ها کاچوغه د خوږې حلوا يې ستا

شپږ گډوې، دوه صافي گان، کفگير دي زما وي
لوی گړونج او سلواغه د ځا يې ستا

مخلص وروره که راضي يې خو به ښه وي
او که نه يې زما د سر بلا يې ستا.
(۳۷: ۱۴۹ - ۱۵۰ مخونه)

د ځلوريځې بېلگه:
تقديريان
څومره چې مريد کې وي خرتوب هغه پتير خوري
داسې صدر وايه چې ډوډی سره وزير خوري
وگوره دې بل ته چې برېتک يې ببر کړی دی
کسب نه هنر شته، خان لالا يې په تقدير خوري.
(۳۰: ۷۰۲ - ۷۰۳ مخونه)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مثنوي بېلګه:

ګوندي په جنت کې

د شینوارو په مالت کې یو ملا و
هم مشهورپه نصیحت هم په تقوا و
ورته ناست به کلیوال وه په سلګونو
راروانې وې جوپې د عالمونو
مسئلې به یې چې هره ورځ کولې
د ولس له سترګو اوښکې تویېدلې
ټول مخلوق دده په خوله دده په زړه وه
ښځې، نر وه که زلمي وه که زاړه وه
که د سر او که د مال پر سر دعوې وې
فیصلې به د ملا صاحب له خولې وې
یوه ورځ یې کړې کیسې د دوزخونو
د مارانو، لړمانو او اورونو
ویل یې ښه کوئ له بدو توبه ګار سئ
او که نه نو په غضب به ګرفتار سئ
هسې نه چې له شیطان سره پرلارسئ
اور لړونې د دوزخ د سره انګار سئ
د یوه لمانځه اویازره غوټې دي
د دوزخ ژورې کندې او شېلې دي
اویا کاله په غوټه کې دي اورونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

هر يو کال يې زمور اويازره کلونه
څه به وايم د مارانو لړمانو
د دوزخه په امان سئ مومنانو
هر يو مار لري اويا زره سرونه
په هر سر کې يې اويازره غاښونه
هر لړم لري اويازره نېښونه
په هر نيش کې يې د زهرو خروارونه
څوک به لوېږي په غاښو کې د مارانو
څوک به شومه وي د اور د لړمانو
چې پر لاره د ابليس څوک برابر وي
تر ابده به يې ځای دغه سقر وي
خدای ورکړي مومنانو ته باغونه
پيدا کړي يې فردوس او جنتونه
پکښې سروکال تازه خوږې مېوې وي
جگې وني تکې شنې، يخې سايې وي
د شربتو او شيدو لري حوضونه
په ويالو کې يې بهيږي شرابونه
هر مومن ته دومره ځمکې وررسيږي
چې اسونه پکښې ځغلي ستړي کيږي
د ياقوتو زمردو يې قصرونه
د طلا پکښې ځلېږي قنديلونه
هرمومن ته اوياحوري وي ولاړې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښايستې وي لکه بتې جگې غاړې
تر بيلوړو يې روښان وي اندامونه
له وريښمو يې جوړ سوي مړوندونه
لا اويا ورته ولاړ ښايسته غلمان وي
د مومن امر ته گوري غلامان وي
يو تر بله وي ښايسته داسې ښکارېږي
لکه لعل د مرغلرو چې ځلېږي
کړی ورځ د جنتې کړي خدمتونه
په لاسو کې يې د سرو ميو جامونه
او که څوک تر نورو خلکو پرهيزگار وي
تل مشغول په بنده گی د خپل بادار وي
لا په برخه به يې نور وي نعمتونه
غلمان حوري او د سروزرو قصرونه
چې په شپه کړي د خالق عبادتونه
خدای به ورکړي د ښايستو حورو پوځونه
په دا منځ کې يو پښتون سو ورته پورته
خوله يې خلاصه کړه په سوال د ملا لور ته
ويل جار سمه د خدای تر نعمتونو
هم تر حورو هم غلمانو هم قصرونو
خدای دې موږ ته هم نصيب کړي جنتونه
د شيدو او د شرابو ډک سيندونه
مگر وايه په جنت کې هم بدي سته؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

د قومونو له تربرو سره سيالي سته؟
يو د بل په دښمنۍ کي وژل کېږي؟
په بدۍ کي چاته ښځي وررسېږي؟
ملا وويل! سړيه ته غافل يې
ته روان پر کږو لارو د باطل يې
چې هرچا ته خپله برخه وررسېږي
د ګونديو ضرورت نه ليده کېږي
چې نه مرګ، نه ناروغي، نه غريبي وي
لا به څوک وي چې په خيال کي يې بدي وي؟
پښتانه ويل زما نه دي جنتونه
بې غيرتو ته کوه نصيحتونه
څه توپير دی د انسان او د وزګړي
چې په چا باندي پور نه لري د مړي
د هغې بدۍ مزه وي په قرنونو
چې نيکه يې کيسې وکړي د نيکونو
ژوند هغه دی چې دي زړه له خروښه ډک وي
درسره وي سل ګولۍ ډک دي ټوپک وي
دا څه ژوند دی چې نه جنګ وي نه تربور وي
نه دي لاس د خپل تربور په وينو سور وي
نه د اصل او کم اصل وي خبري
نه د چا له توري پورته سي بڅري
نه د (بيټ)نه د (سړبن) خبري کېږي

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه غلجی نه درانی به معلومېږي
نه دا ځای د میړنو، نه پښتنو دی
چې د بل په خیرات پایي د هغو دی
دا جنت یا د ملا یا د میرزا دی
یا چې نه لري غیرت د هغه چا دی
پښتانه خدای پیدا کړي په بدي کي
ورور له ورورسره اوسېږي په گوندي کي
څوک اصیل څوک پیدا سوي کم اصلان دي
وایه څنگه په جنت کي په یو شان دي؟
(۱۰: ۳۱۵ - ۳۲۰ مخونه)

د هایکو بېلگه:

چت باندې ناسته وه هلال کمېټۍ
موږ یې په تمه و چې میاشت به گوري
هغوی له پاسه جینکو ته کتل. (۲۸: ۲۵مخ)

د ډرامې بېلگه:

د سړک پروژه

لومړۍ صحنه:

انجنیر دلبر خان: (په وارخطایي) رئیس صاحب هیئت راغی

(c) ketabton.com: The Digital Library

رئیس: (په بې پروایي) نو رادي شي ولي وارخطا يې؟

انجنير: (په وارخطايي) صاحب د سړک به څه ځواب ورکوو؟

رئيس: ولي په سړک څه شوي دي؟

انجنير: بوديجه خلاصه شوه او د سړک پنځمه برخه لا هم نه ده جوړه شوې

رئيس: (په خندا) ياره دلبرخانه لکه د مرغۍ دومره وړوکی زړه دي دی، ما ويل چې ته به څومره غټ زړه لرې

انجنير: صاحب په غټوالي مي مه تېروځه، په دغسي کارونو کې ډېر بې زړه يم

رئيس: زه پوهېږم، خو که په يوه بله پروژه کې هم راسره وې، نو دا وېره به دي نه وي

انجنير: صاحب اوس دا ووايه چې هيئت ته به څه ځواب وايو؟

رئيس: د مصرف سندونه دي جوړ کړي که نه؟

انجنير: هو سندونه مې جوړ کړي، خو که هغوی سړک وګوري، بيا به څه کوو؟

رئيس: هغه دوه لکه ډالر چې پاته وه، هغه خو لرو که نه؟

انجنير: هو هغه لرو، خو د يونيم مليون نورو ډالرو ځواب به څنګه ورکوو؟

رئيس: (په خندا) وا لېونيه! دا دوه لکه ډالر د هغه دوه مليونو ډالرو ځواب ويلای شي

انجنير: صاحب پوه نه شوم؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

رئیس: (په خندا) وا ساده سړیه! له دې دوو لکو څخه به سمدستي یو لک ډالره هیئت ته ورکړو او پاته یو لک به هم والي صاحب ته ورکړو، نور څه وایې؟

انجنیر: (زړه نازړه) ولا صاحب هیڅ مي سر په خلاص نه شو

رئیس: خیر دی وروسته به دي سر خلاص شي.

دوهمه صحنه

رئیس: صاحب د سړک کار خو مو ولیده؟

د هیئت مشر: هو وموليده، خو ډېر لږ ځای مو جوړ کړی او کار مو ډېر ورو روان دی

رئیس: صاحب ته رښتیا وایې، خو بودیجه خلاصه شوه

د هیئت مشر: (په حیرانتیا) بودیجه خلاصه شوه؟

رئیس: هو صاحب! یوازې دغه یو لک ډالر پاته دي او دا مو ستاسې برخه ساتلې ده، ځکه چې په دې یو لک ډالرو هسې- هم کوم کار نه کیږي

د هیئت مشر: هو رښتیا وایاست، ځکه چې حتما به مو د کارگرانو اجوره هم لوړه شوې وي

رئیس: هو صاحب! باور وکړئ چې اوس یو موټر خاوره تر یو موټر خیره هم گرانه ده، همداسې د موټرو کرایې، د کارگرانو مزدوري او نور درواخله

(c) ketabton.com: The Digital Library

د هیئت مشر: تاسې ملامت نه یاست، اوس ولاکه څوک تشه خبره هم بې پیسو وکړي. زه حیران یم چې په یو نیم ملیون ډالرو مو پر پنځه کیلومتره سړک باندې څومره ډېرې خاورې اچولي دي؟

رئیس: ولا صاحب شپه او ورځ مو پر ځان یوه کړې او کار ته مو اوږه ورکړې ده

د هیئت مشر: څه غم مه کوه، په وزیر صاحب حتما تقدیرنامه درته اخلم او د هغه بل سړک پروژه هم تاسې ته درکوو، ځکه چې تاسې د کار ډېره ښه تجربه لرئ

رئیس: مننه صاحب، خدای مو زموږ له سره مه کموه

د هیئت مشر: (خاندي) او خدای دي دا توري خاوري هم د سړک له سره نه کموي.

رئیس او د هیئت مشر دواړه خاندي [1]

د ډایلاگ بېلگه:

پوښتنه: شاعر او لیکوال څه فرق لري؟

ځواب: هیڅ فرق نه لري، بس دومره فرق لري چې لیکوال خپل او شاعر د بل ماغزه خوري. [2]

---

[1]: نااشنا، ننگیار، د گوړې اچار راډیویي خپرونه، ازادی راډیو، کب، لسمه، ۱۳۹۴ه ش

[2]: اڅکزی، جعفر، سوالا ځوابا، کوټه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خبر بېلګه:

وزیران باید رزمي ورزش زده کړي.

در په دره خبري اژانس خبر راکوي چې تر دې وروسته که کوم وزیر ولسي جرګې ته د تائید لپاره معرفي کېږي، نو باید کنګفو، ټیکواندو، پهلواني، کراټه، سوک وهل او کبډي یې زده او ښه پکې تکړه وي، ځکه چې هلته د وکیلانو د برید امکان ډېر دی. خبر زیاتوي چې ورتلونکي وزیران دي د خپلو کمیسونو تنې هم ښه کلکې وتړي چې د لاس اچولو پر مهال یې ګرېوان څېري نه شي.

د ورزشي چارو پوهان وایي چې دا ډېر ښه زېری دی، ځکه وزیران هسې هم ورزش نه کوي او ورځ په ورځ یې خېټې ختېږي، نو کله چې د وکیلانو د وهلو او څملولو وېره ورسره پیدا شي، ایله به ورزش ته مجبور شي.[۳]

د راپور بېلګه:

له څو کلونو راپه دې خوا د جراحي ډاکټرانو او قصابانو تر منځ لوبه کې ډاکټرانو له قصابانو څخه د لوبي میدان ګټلی و، خو د اتلولۍ په وروستیو لوبو کې چې د عملیاتو په برخه کې د ښار د جېب وهونکو (کیسه برانو) او جراحي ډاکټرانو تر منځ ترسره شوې، جېب وهونکو وکولای شول چې په څو ثانیو کې د اپنډیسي او چورې عملیات ترسره

---

[۳] : ناآشنا، ننګیار، د ګوړې اچار، ازادۍ راډیو، ۵ ، ثور ۱۳۹۵ ه ش

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړي. سرګردان باشي چې د دې لوبې ننداره کوونکی و، د خپلو سترګو لیدلی حال داسې بیانوي:

ما په خپلو ګناهکارو سترګو ولیدل چې یو تن جېب وهونکي په ښاري بس کې د چورې د ناروغ عملیات په بریالیتوب تر سره کړ. همدا راز مې په یو بل بس کې ولیدل چې د یوه سپرلي د جېب په غوڅولو سره یې د هغه د اپنډیسي عملیات هم ترسره کړ.

ژوري هیئت تر یو لږ بحثونو وروسته د لوبې کپ د ښار جېب وهونکو ته په دې خاطر ورکړ چې ډاکټران د دې ډول عملیاتو لپاره هم ډېرې پیسې غواړي او هم ناروغان په اوونیو اوونیو په روغتونو او په کتنځیو کې په انتظار کې ورته ناست وي، خو جېب وهونکي دغه ډول عملیات د پیسو او د وخت له ضایع کېدو پرته ترسره کوي. (٦: ۳۸مخ)

د ښیرا بېلګه:

۱: خدای دي د ملي وحدت کابینه درڅخه جوړه کړي چې نه مرې او نه رغېږې.

۲:خدای دي د پوهنتون محصل کړه چې د ورځې له خوا نجونو ته د کتلو او شپې له خوا د برېښنا د نشتوالي له امله درس نه شې ویلای.

۳: خدای دي د پارلمان وکیل کړه چې د پنځو کالو لپاره د خپل ولایت، کلي او ولس مخ و نه وینې.

۴:خدای دي ماسټر کړه چې نه دولت کار درکوي او نه د خلکو له شرمه ریړۍ چلولای شې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵: خدای دي په کانکور کې د ادبياتو پوهنځي ته کامياب کړه چې نه دي د استادانو املا زده وي او نه يې په څلور کاله کې تا ته درزده کړي.
(عبدالنافع، همت)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د طنز ليکلو تخنيکونه

ټول پوهېږو چې غالۍ له وړيو جوړه شوې، خو دا چې له وړيو څخه تارونه څنګه جوړ شوي، څنګه رنګ شوي او بيا دا تارونه څنګه سره اوبدل شوي د غالۍ اوبدونکي ځانګړي تخنيکونه (Techniques) بلل کېږي. د غالۍ رنګ، ګلان، د ګلانو ډولونه، د ګلانو او رنګونو تناسب او نور ظرافتونه د ځانګړو تخنيکونومحصول بلل کېږي. مـوږ مخکـې وويـل چې طنز له دوو اساسي توکو څخه جوړ دی چې يو خندوونکی انځور او بل انتقاد دی، خو په دې بحث کې زمـوږ موضـوع دا ده چـې پـه ليکنـه کـې انتقـاد او خنـدوونکی انځـور يـا ظرافـت څنګـه پـه هـنري ډول سره وګنډو؟ د هر رکن مقدار او د دې دوو ارکانو تر منځ تناسب څنګـه پـه پام کې ونيسو؟

لکه څنګه چې يـو انځـورګر د خپـل هـنري اثـر د تخليـق لپـاره رنګونـه کاروي، دغه ډول يو اديب له لفظونو څخه کار اخلي. دا چې الفاظ بايد څنګه وکارول شي بېلابېل تخنيکونه لري چې ادبي صـنعتونه هـم ورتـه ويلای شو. په ادبياتو کې ادبي صنعتونه خورا اوږد بحث او ډېـر ډولونـه

(c) ketabton.com: The Digital Library

لري، خوموږ په دې بحث کې یو څو ادبي صنعتونه را اخلو او د طنز په رڼا کې یې تشریح کوو.

طنزي تخنیکونه په مجموع کې پر دوه ډوله وېشل کېږي چې یو معنوي او بل لفظي تخنیکونه دي. معنوي او لفظي تخنیکونه هر یو یې خپل اغېز او مینه وال لر ي، خو لفظي تخنیکونه دا نیمګړتیا لري چې یوازې په خپله ژبه کې اغېز لري، که بلې ژبې ته وژباړل شي، اغېز بایلي او لوستونکي نه شي خندولای. هغه طنز لیکوال چې اثار یې په نورو ژبو ترجمه شوي او نړیوال شهرت یې موندلی، د بریالیتوب یو راز یې دا دی چې هغوی په خپلو طنزونو کې له معنوي تخنیکونو څخه کار اخیستی دی. د یادونې وړ ده چې دا تخنیکونه د طنز تر څنګ په کومیډي، هزل او هجوه کې هم کارول کېږي.

۱: پېښې یا تقلید (Parody)

هغه ادبي تقلید چې په هغه کې د یوه اصلي اثر شکلي او سبکي ځانګړتیاوي خوندي، خو محتوا او موضوع یې بدلون موندلی وي، پېښې یا پاروډي نومېږي. د دې تخنیک له مخې په یوه مشهور او پخواني قالب کې نوې محتوا وړاندې کېږي او نوې نسخه داسې نښې نښاني لري چې سړي ته پخوانۍ نسخه وریادوي. کله چې د نوي او پخوانۍ نسخې تر منځ توپیرونو ته د خلکو پام ورواوړي، نو خندا ورځي.
(۴۴: ۴-۳ مخونه)

پاروډي څلور ډولونه لري چې دلته یې هر ډول په لنډ ډول تشریح کوو:

(c) ketabton.com: The Digital Library

الف: د ادبي سبک پېښې

د سبک پېښو ډېر رواج موندلی او ډېر لوستونکي لري. تر دې مهاله په پښتو کې د ګڼ شمېر هنري اثارو سبکونه پاروډي شوي دي. لکه متلونه، لنډۍ، وياړنه، بابولاله، نشرح، د موسيقۍ کمپوزونه او داسې نور.په پښتو ژبه کې تر ټولو لرغونی لاسته راغلی هنري اثر د امير کروړ وياړنه ده. امير کروړ د امير پولاد زوی او په دوهمه هجري پېړۍ کې يې اوسنی غور او څېرمه سيمې تر ولاک لاندې وې. اميرکروړ له خپل پلار سره په څو جګړو کې برخه اخيستې او ډېرې جګړې يې ګټلې دي. دی د جنګي اتلوالۍ تر څنګ شاعر هم و چې خپلې جنګي سوبې يې په يوه وياړنه کې يادې کړي دي.(۴۵: ۱۱-۴۴ مخونه)

دوولس سوه کاله وروسته په غور کې يو ستر ناورين پېښ شو. د (۱۳۹۴ ش کال) د لړم په مياشت کې يوه شل کلنه مېرمن چې (رخشانه) نومېده يو چا ته په زوره واده شوه، خو رخشانې دا واده و نه مانه او د خپلې خوښې يو ځوان يې خوښ کړ. په دې ډول د خلکو له خوا په زنا تورنه او د صحرايي محاکمې په نتيجه کې يې سنګسار کړه چې دې سنګسار په ملي او نړيواله کچه غبرګونونه راوپارول. په دې لړ کې ليکوال او شاعر محمديار يار د امير کروړ د وياړنې سبک پاروډي کړ او په دې ډول يې د رخشانې د سنګسارولو پر وړاندې خپل غبرګون وښود. د ښاغلي يار شعر تر ډېره بريده هجويه بڼه لري چې په دې ډول دی:

(c) ketabton.com: The Digital Library

رخشانې ته د امیر کروړد زوی ویاړنه

زه یم زمری بل د سنگسار   داسې اتل‌نسته
د غور په غبږ کې رخشانې ته بل اجل‌نسته
داسې غوبل نسته
له ما اتل نسته

***

د شهوت غشي مې برېښنا ځي پر ښځمنو باندې
په ژوبله یونم یرغالم پر ناموسونو باندې
پر عفتونو باندې
له ما اتل نسته

***

زما د وحشت پر خول تاوېږي دوړخونه اهاړ
د غور غرور مې پښو کې پروت دی غرق په وینو لتاړ
کړم ایوادونه اوجاړ
له ما اتل نسته

***

زما د ترور تر تورې لاندې دی هرات و تخار
کړم د کابل او سرپل پېغلتوبونه سنگسار
کوي ابلیس افتخار
له ما اتل نسته

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوښکې له سترګو د انسان د پاکې موربهوم
په هریرود، آمو، ارغند، کونړ کې اور بهوم
وینې هر لور بهوم
له ما اتل نسته
***
د کندز سوبه مې په حکم د لاهور وکړه
په ټیټو سترګو، سرټیټي مې د دې ورور وکړه
سپکه مې مور وکړه
له ما اتل نسته
***
خپلو وګړو لره غور کې لوی پېغورجوړوم
د خور پر سترګو سوداګر ګرځوم شور جوړوم
د دین انځور جوړوم
له ما اتل نسته
***
پر خپلو خلکو باندې قهر له خپل زړه نه کوم
دوی په پردي سوځي وهم ښه یې ځپنه کوم
کور یې سوځنه کوم
له ما اتل نسته
***

(c) ketabton.com: The Digital Library

د غور د غرونو پر غرور کوم غوبل ويرغال
نړۍ ته ښيم ننداره د خپل وحشت وقتال
په ورځو، شپو، مياشتو کال
له ما اتل نسته.

ب: د خبرو، اواز او حرکاتو پېښې

هر انسان جلا اواز، خبرو کولو انداز او خبرو کولو ځانګړي حرکات (Body Language) لري. په دې ډول تخنيک کې د يوه مشهور شخص د اواز، خبرو کولو ډول او حرکاتو پېښې کېږي چې دا ډول تخنيک تر ډېره بريده په تمثيلي هنر کې کارول کېږي. ځينې ممثلين يا ناټکيان د خپل هېواد يا نړۍ مشهورو اشخاصو د اواز، خبرو او حرکاتو پېښې کوي چې ډېر مينه وال لري. ځينې حيوانات هم داسې روزل شوي چې د انسانانو پېښې وکړي، مثلا آس اتڼ کوي، بيزو د انسان په ډول پر دوو پښو ځي يا د خپل خاوند له سر څخه سپږي راباسي. دغه ډول يو شمېر ممثلين هم د حيواناتو د اواز او حرکاتو پېښې کوي، مثلا پر څلورو ځي يا د سپي په شان غاپي يا د خره په شان هينګارې وهي.

ج: د جامو او سينګار پېښې (Travesty)

په دې ډول تخنيک کې يو څوک د يوه مشهور شخص په ډول کالي اغوندي او ځان هغسې جوړوي. مثلا چارلي چاپلين به خپل برېتونه او نور لباس د هيټلر پر ډول جوړاوه او بيا به يې داسې حرکات کول چې هټلر مسخره او سپک کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د: د فکر او دریځ پېښې (Burlesque)

په دې ډول تخنیک کې د یوه مشهور شخص د فکر او دریځ پېښې کېږي او معمولاً یو څوک د خپل ظاهري جوړښت خلاف دریځ غوره کوي. مثلا یو مور او شتمن سړی د سوالگرانو غوندې موقف نیسي یا دا چې یو څوک د بنې له مخې سوالگر او بېوزله ښکاري، خو نابېره څرگنده شي چې نوموړی ډېر شتمن سړی دی یا د پوهنتون استاد په ټولگي کې د پوډري غوندې خبرې کوي یا پوډري سټیج ته پورته شي او د پوهنتون د استاد یا سیاستوال غوندې وینا پیل کړي.

۲: گروټېسک (Grotesque)

په دې تخنیک کې کرکټرونه د خندا تر څنگ لوستونکي ډاروي هم. پخوا له دې تخنیک څخه یوازې په کارټون کې کار اخیستل کېده، مثلا انسان ته به یې لکۍ، اوږده غابښونه، ښکرونه، ببر وېښتان، اوږده غوږونه او ډاروونکې څېره ورکوله، خو اوس دې تخنیک د هنر نورو برخو ته هم لاره موندلې ده. گروټېسک د کومیډي او تراژیډۍ، خیال او واقعیت مشترک انځور دی. د دې تخنیک په مرسته کولای شو چې یو خندوونکی تخیل له واقعیت سره وتړو.

د نامتو روسي لیکوال یوگني زمیاتین (Yevgeny Zamyatin) طنزي رومان چې (د قضا او قدر هگۍ) نومېږي د همدې تخنیک په مرسته لیکل شوی دی.د دې رومان مرکزي کرکټر د ژویوپوهنې (Zoology) یو پروفیسر دی چې (پرسیکوف) نومېږي. نوموړی غواړي یوه سوربخونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

شعاع کشف او بیا د دې شعاع په مرسته د ژوندیو موجوداتو بدن لوی کړي. باالاخره بریالی کېږي چې ډېرې لویې چرګې تولید کړي. دا چرګې خورا لویې هګۍ اچوي، خو یوه ورځ نابېره له دې هګیو څخه ډېر غټ چرګان، ماران، سمسارې او نور حیوانات راوزي او پروفیسر-خوري.

(۴۹: ۳۰ - ۳۲ مخونه)

د یو زر و یوه شپه نکلونو یوه برخه (د سیندباد سفرونه) نومېږي. په دې نکلونو کې سیندباد د خپل سفر خاطرات خپل یوه مېلمه ته بیانوي. دی د خپل سفر په بهیر کې له داسې ژوندیو موجوداتو سره مخ کېږي چې عجیبې او غریبې جولې او بڼې لري. مثلاً یوه برخه یې داسې ده: ((په یوه جزیره کې مو یوه لویه ماهۍ ولیده. ماهۍ ته چې ورننوتو،نو نابېره مویو لوی دېب (دېو) مخ ته ودرېد. دېب له رنګه تک تور او لکه یوه جګه ونه دومره لوړ و. سر یې د سپي او غوږونه یې ډېر اوږده او پر اوږو پراته وو، یوازې یوه سترګه یې درلوده چې هغه هم د پزې پر سر وه)). (۲۲: ۱۸۹ - ۱۹۱ مخونه)

په وروستیو کې د ګروټیسک تخنیک سینمایي هنر ته هم لار موندلې او د دې تخنیک په مرسته ګڼ شمېر کارټوني فیلمونه جوړ شوي لکه د شریک (Shrek) کارټوني فیلم چې مرکزي کرکټریې له جسمي پلوه عجیب او غریب جوړښت لري. د متضادو عناصرو ګډ انځور، خندا، ډار ، مبالغه او غیر عادي حالتونه د ګروټیسک عمده ځانګړتیاوي بلل کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳: د ژویو نکلونه (Fable)

نکلونه ډېر لرغونی تاريخ او په شفاهي ادب کې خورا لوړ مقام لري لکه د لرغوني يونان، روم، هند او مصر شفاهي ادبيات. تر ميلاد اته پېړۍ مخکې د لرغوني يونان په ادبياتو کې نکلونو ور ځای درلود، چې د هيسوډ (Hesiod) نومي شاعر په اثارو کې د باز او بلبل کيسه يې يوه بېلگه ده. نکلونه نه يوازې دا چې په شفاهي بڼه له يوه نسل څخه بل نسل ته لېږل شوي او په دې ډول يې زرگونه کاله ژوند کړی، بلکې يو شمېر نکلونه ليکوالو هم ليکلي چې ځينو يې دا کار د سياسي، اجتماعي او تعليمي هدفونو لپاره کړی دی.(۲۲: ۱۸۹ – ۱۹۱ مخونه)

پخوانيو خلکو د سياسي، اجتماعي، تعليمي او فرهنگي مسايلو په اړه خپل نظريات په کيسو او افسانو کې خوندي کول. د دې ډول اثارو يوه بېلگه (کليله او دمنه) کتاب دی چې د لرغوني اريايي دورې افسانې پکې خوندي شوي.دا نکلونه په هندوستان کې (ويشنو سارما) په سانسکريټ ژبه راغونډ کړي او د (پنچه تانتره) په نوم شهرت لري. دا کتاب چې اکثره کرکټرونه يې حيوانات او تعليمي پيغامونه لري، له سانسکريټ څخه په پهلوي ژبه ترجمه او په دې ډول يې اسلامي هېوادونو ته لاره موندلې ده.(۲۰: ۲۰ - ۲۱ مخونه)

نکلونه څکه زرگونه کاله وروسته هم ډېر مينه وال لري چې اکثره کرکټرونه يې ژوي او د کرکټرونو تر څنگ کشمکش، پېښې او چاپېريال خلاف العاده انځور وړاندې کوي او په دې ډول د تعجب، خندا او تلوسې سبب کېږي. نوي داستاني اثار که څه هم ځينې يې رښتيا او يا رښتيا ته ورته او انساني عقل يې منې، خو په واقعي کيسو کې هم

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژوي د سېمبولونو په توګه کارېږي او په کیسه کې د تخیل تومنه پیدا کوي. په معاصر داستاني ادب په تېره بیا طنز کې حیواني کرکټرونه جوړول د طنز له بریالیو تخنیکونو څخه ګڼل کېږي. لکه څنګه چې د ژویو نکلونه ډېر لرغوني دي دغه ډول د همدې تخنیک له مخې لیکل شوي اثار هم اوږد تاریخ لري چې د اریستوفان (مرغان) او (چونګوښې) نومي اثر یې ښه بېلګه ده.

په شلمه پېړۍ کې انګرېز طنز لیکوال جورج آرویل (George Orwell) د څناورو فارم نومي طنزي ناول هم یوه ښه بېلګه ګڼلای شو. دا کتاب یوه سیاسي او اجتماعي کیسه ده چې کرکټرونه یې حیوانان دي. په کیسه کې سرکوزان د څو نورو حیوانانو په مرسته انقلاب کوي، د فارم خاوند له فارم څخه شړي،د فارم ټول واک په لاس کې اخلي او وروسته واکمنه ډله یو د بل په شکنجه کولو او وژلو پیل کوي. دا کتاب چې پر کمونیزم نقد او د پخواني شوروي اتحاد سیمبولیک انځور بلل کېږي، خورا لوړ شهرت لري او د نړۍ په څو ژبو ترجمه شوی دی.

په پښتو ژبه کې (سپي څنګه مډالونه وګټل؟) طنز کرکټرونه هم حیوانان دي. دا داستان د دوو سپیو خاطرات دي چې یو سپی (جنرال براون جیټ) او په افغانستان کې د امریکا له نظامي قواوو سره کار کوي او بل سپی (چارچشمه) نومېږي چې په کابل کې ژوند کوي. د جنرال جیټ وروستۍ دنده د جمهوري ریاست په ماڼۍ (ارګ) کې د خلکو تلاشي کول دي.

یوه ورځ چارچشمه تر یوې مورۍ یا سوړې ارګ ته ورننوزي او له جنرال جیټ سره ویني. جنرال جیټ له چارچشمه سره خواخوږي ښکاره

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوي، خپلې ځانګړې کوټې ته یې بیایي، اوبه او خواړه ورکوي او بیا د زړه خواله سره کوي. داستان د ګوانتنامو، ابوغریب، باګرام او کندهار په زندانونو کې د امریکایي عسکرو ظلمونه او کابل کې د جهادي تنظیمونو خپلمنځي جګړې او ناخوالي انځوروي.(۵۵: ۳۶ - ۵۱ مخونه)

۴: خیالي نړۍ (Utopia)

دې تخنیک ته په فارسي کې (ارمان شهر) وایي او معمولا په داستاني طنزونو کې کارول کېږي چې کرکټرونه، چاپېریال، مهال، خبرې، کشمکش، پېښې او داسې نور اړخونه یې خارق العاده او غیر طبیعي وي. له دې تخنیک څخه د لومړي ځل لپاره تر میلاد (۱۲۰) کاله مخکې یوناني مورخ او لیکوال (لوسیان) کار اخیستی دی. د لوسیان داستان د (هیرودت) او (هومر) د سبک له مخې پارودۍ شوی چې داسې پیل کېږي: ((موږ له خپلو پنځوسو ملګرو سره په سمندر کې سفر پیل کړ. اتیا ورځې وروسته مو کښتۍ یوې داسې جزیرې ته ورسېده چې له عجیبه رازونو څخه ډکه وه. له یوه ډبرلیک څخه پوه شوو چې(هراکلس) تر دې ځایه پورې هم راغلی دی)). په دې داستان کې نورې عجیبه پېښې هم راغلي دي، مثلا وایي چې ((یوه زوروره دوړدوړکه (بړبوکۍ) راغله او زموږ کښتۍ یې هوا ته پورته کړه. په هوا کې پورته کېدو، پورته کېدو، پورته کېدو چې اخیر سپوږمۍ ته ورسېدو. هلته مو ولیدل چې د سپوږمۍ اوسېدونکي پر غټو غټو مرغانو سپاره او د لمر له اوسېدونکو سره د یوه ستوري د ملکیت پر سر په جګړه بوخت دي. په پای کې زموږ کښتۍ بېرته سمندر ته راکښته او یوه نهنګ ژوندۍ تر

(c) ketabton.com: The Digital Library

ستوني تېره کړه. د نهنـګ پـه خېټـه کـې يـو سـمندر اوبـه ولاړې وې. د سمندر په منځ کې مو يوه جزيره وليده او په جزيره کې يو لـوی ځنګـل هم و. څرنګه چې موږ ډېر وېرېدلو، نو په منډه جزيرې ته ورغلو او هلته پټ شولو. يو څه وخت وروسته مو زړه تنګ او په جزيره کې مو ځنګله ته اور واچاوه. د نهنګ نس د ځنګله د اور په لمبو وسـوځېد او مـوږ يـې تـر خولـه بيرتـه راوغورځولـو)). پـه سـمندر کـې دا سـفر دوام کـوي او د (اوديسه) غونـدې يـوې عجيبـه نـړۍ تـه رسـېږي. داسـتان لـه مبـالغې، درواغو او خيالي انځورونو څخه ډک دی. لوسيان غوښتي چې په خپـل دې طنز سره د خپل وخت سيلانيان مسخره او درواغجـن وښـيي.(۴۲: ۴۹۵ - ۵۱۲ مخونه)

۵: آيروني (Irony)

آيروني هغه طنز ته ويل کې چې د کنايې صنعت پکې کارول شوی وي. آيـروني د طنـز ليکلـو لپـاره تـر ټولـو غـوره، مـوثر او ګټـور تخنيـک دی. مشـهور امريکـايي ليکـوال (چارلزبرسـلر) وايـي چـې آيـروني د کلماتـو داسې استعمال ته وايي چې په ښکاره يو مطلب ورڅخه څرګندېږي، خو په واقعيت کې د دې کلماتو برعکس مطلب ورڅخه مـراد وي. د آيـروني اساسي ځانګړتيا د ظاهر او باطن تر منځ تضاد دی. په دې تخنيک کې يو کرکټر په خوله يو څه وايي، خو اصل واقعيت هغه دی چې دی يې نه وايي. (۳٦: ۳۸ - ۴۷ مخونه)

(افغانستان ته د نوبل جايزه ورکول کېږي) طنز هم د آيروني تخنيک لـه مخې ليکل شـوی دی. پـه دې طنـز کـې ولسمشر- يـوه کميسـيون تـه

(c) ketabton.com: The Digital Library

وظيفه سپارلې وي چې له فقر او بېوزلۍ سره د مبارزې کولو لپاره پلان جوړ کړي. د دې طنز يوه برخه داسې ده: ((د کميسيون مشر د غونډې پر مهال لکه مارته چې شپېلۍ ووهې غاړه اوږده کړه او ويې ويل : که په افغانستان کې غريب خلک نه وای، نو غربت به هم نه وای. زما په فکر ترڅو چې مو په افغانستان کې غريب خلک نه وي ختم کړي، غربت به هيڅکله هم ختم نه شي. له دې خبرې سره سم د کميسيون ټولو غړو د تائيد په ډول چکچکې وکړې.

د دفاع وزارت استازې د خپلې نيکټايي غوټه ټينګه کړه او ويې ويل : دا خو واقعاً ډېر ښه نظر دی، خو ايا امريکا به په دې کار کې زموږ ملاتړ وکړي؟ دکميسيون مشر په خندا اوږې پورته واچولې او ويې ويل : ته هم عجيبه خبري کوې؟ امريکايان خپله هره ورځ پر غريبو خلکو بمبارۍ کوي او بل نو دا د غربت ختمولو لپاره تر ټولو اسانه او ارزانه لار ده. موږ وليدل چې کله موږ له شېرپور څخه غريب خلک وشړل، نو هلته غربت هم ختم شو. که موږ له هغوی سره مرستې کولای، نو ميلينونو ډالرو ته اړتيا وه، خو اوس يوازې يوه بلډوزر دا اړتيا پوره کړه. له غربت سره د مبارزې کولو پلان اساسي ټکی دا دی چې ټول وزارتونه مکلف دي چې بېوزله خلک وځپي، کله چې بېوزلان ختم شول، غربت خپله ختم کېږي. د اطلاعاتو او فرهنګ وزارت استازي يو وار د کميسيون مشر ته وکتل او بيا يې په ډډ اواز وويل: رئيس صاحب ډېر ښه وړانديز مو وکړ. تاسي ګورئ نړيوالې ټولنې له دې دومره ډېرو مرستو سره سره په افغانستان کي غربت ختم نه کړ، خو که موږ په خپلو لږو امکاناتو دا کار وکولای شو، زه باورلرم چې د سږکال د نوبل جايزه به

(c) ketabton.com: The Digital Library

خامخا افغانستان ته ورکړل شي)).(٥٦: ٥٢ - ٥٧ مخونه)

٦: تشبيه

تشبيه عربي کلمه ده چې په لغت کې ورته والي ته وايي، خو د ادبي اصطلاح له مخې په يوه مانا کې د دوو شيانو ګډون تشبيه بلل کېږي. د تشبيه غرض يا هدف د مشبه تعريف، د حال بيان، ستايل او بديو ښکاره کول دي، خو په طنزي تشبيه کې هدف معمولاً د مشبه بدوالی او مسخره کول وي. د تشبيه په تخنيک کې مبالغه راځي، مشبه له خپل تناسب څخه وزي او د خندا وړ ګرځي.(۳: ۴۲ - ۵۰ مخونه)

کله چې په طنز کې د يو منفي کرکټر ذهن، جسم او اجتماعي موقف له يو بد شي سره تشبيه شي، نو د خلکو سترګو ته هغه بد شی درېږي، له يوې خوا خندا ورځي او له بلې خوا يې منفي کرکټر په نظر کې سپک ايسي او قهر يې ورته راځي. د طنزي تشبيهاتو څو بېلګې ((د نصرو لالا واده)) نومي طنز کې موندلای شو:

((نصرو لالا چې به پر لاره روان و، نو لکه کباړ بايسکل ټولو پرزو يې کړپی او غړنجی کاوه. د زنګنو تکليف يې هم درلود، لکه غورازه موټر بې له ټېله کولو نه چالانېده. عمر يې تر اويا کالو اوښتی و، خو دا چې د تارياکو په پيسو مست و، نو په ودونو نه مړېده او دا يې څلورم واده و. که څه هم درې نورې ښځې يې ژوندۍ او په صورت جوړې وې، خو نصرو لالا لکه پوډري په ډېرو ودونو روږدي شوی و.

کله چې د آئينه مصحف وخت راغی، نو ښځو نارې کړې چې هلک راولئ. نصرو لالا لکه زعفران له شرمه تک ژيړ واوښت، پر يوه او بل اندې

(c) ketabton.com: The Digital Library

شو، لکه موټر چې ګېر ته نه لوېږي، خر خر او غور غور يې پورته شو، خو بيا هم نه شواى ولاړېداى. په دې وخت کې يې ځوان زوى راغى او هغه يې په غېږ کې د ناوي خوني ته بوت. په لاره کې يې پښې لکه د الوتکې ټايرونه چې نه ايله کېږي هماغسې ټولې پاته وې.

نصرو لالا د شپاړس کلنې ناوې څنګ ته پر تخت ناست و. پر ژېړبخونه رېږه يې شنه نسوار داسې ځلېدل لکه د رسامۍ چټل نويسه کتابچه. نصرو لالا لکه د پرتوګانس لرګى داسې ډنګر و، د اس غونډې اوږد اوربوز يې د ناوي خوا ته ورکوږ کړى و. اوږده غوږونه يې داسې ښکارېدل لکه د رکشې دوې دروازې چې خلاصې پاته وي. د ناوې څنګه ته داسې ښکارېده لکه توره پيشې چې په سپينه نکلي پياله کې شيدې څټي.

نصرو لالا سګرېټى هم واهه، کله چې به يې خبرې کولې، نو د مستريانو خبره رينګ يې اواز کاوه او سږو يې هم ښه په درز کې شپېلۍ وهله. آئينه مصحف لا نه و پيل شوى چې زوم ټوخې شين کړ. ټوخې يې وار په وار پسې ډېرېده. له ټوخې سره به يې سر، اوږې او زنګنونه داسې په منظم ډول ښورېدل لکه ټرکټر چې چالان پاته وي او ميټکاټونه، ګېرونه او سټرينګ يې ښوري. د آئينه مصحف نندارچيانو، په تېره بيا خسرګنۍ ته دا انديښنه ورولوېده چې داسې نه وي خداى مه کړه زوم له ټوخې سره يو ځاى له بلې خوا هم وټوخې او پزه مو راپرې کړي.

سهار ملا اذان د نصرو لالا مشرې مرور د ناوي د خونې ور وټکاوه. د خونې له دننه څخه يوازې د نصرو لالا غړومبى اورېدل کېده. د خونې ور له ټکېدو سره سم خلاص شو. د ناوي تر خوله د ځګونو نرۍ

(c) ketabton.com: The Digital Library

برېښنده لیکه د زرین بالښت خوا ته تللې او په ګرېوان کې یې په نسوارو لړلو پلاستیکي غاښونو یوه زامه نښتې وه. نصرو لالا لکه مست اوښ تر خوله ځګونه بادول، په دې ځګونو کې یو و نیم زرین خالونه هم برېښېدل، تور او پنډ شونډان یې وښورول او د مړکانو ضد دوا خالي قطۍ ته یې اشاره وکړه: ورته وګوره! دې بدمرغې ځان په خپله وواژه. خپل شل منه تاریاک مې ارمان دي چې په ولور کې مې ورکړل. (۵۷: ۴۱۲) پرله پسې ګڼه)

۷: مبالغه (Exaggeration)

مبالغه د ټولو ملتونو په ادبیاتو کې لیدل کېږي. د دې صنعت لمن دومره لویه ده چې پر ادبیاتو سربېره په مجسمه جوړونه، نقاشۍ او سینما کې هم کار ځنې اخیستل کېږي. کله چې یو شاعر یا لیکوال د یوه شي ښه والی یا بدوالی داسې حد ته ورسوي چې پېښېدل یې سخت، نادر یا ناممکن وي، مبالغه بلل کېږي. مبالغه پر درې ډوله ده لکه تبلیغ، اغراق او غلو. په تبلیغ کې د یوه شي تصدیق یا تکذیب په داسې ډول کېږي چې تر اوسه پېښ شوی نه وي، خو د عقل او عادت له مخې امکان لري. په اغراق کې بیا د یو شي ستاینه یا غندل په دومره شدت سره شوې وي چې د عادت له مخې امکان نه لري، خو عقل یې مني. غلو بیادې ته وایي چې د یوه شي ستایل او غندل نه عقل مني او نه د عادت له مخې امکان لري.

ځرنګه چې په طنز کې خلاف العاده انځور اساسي رکن دی، نو د مبالغې صنعت د دې کار لپاره خورا موثر او ګټور تخنیک بلل کېږي. په

(c) ketabton.com: The Digital Library

طنز کې مبالغه پر تبلیغ، اغراق او غلو سربېره دوه نور ډولونه هـم لـري. دا ډولونه له دې دریـو ډولونـو سره تـړاو لـري چـې یـو لـوی کـول او بـل کوچني کول دي. د دې تخنیک له مخـې د ټـولنې کـوچني مسـایل یـا کوچني کرکټرونه خورا لوی ښودل کېـږي او د ټـولنې پـام ورتـه رااوړي. طنز لیکوال لـه خپـل قلـم څخـه ذره بـین جـوړوي او لوسـتونکو تـه یـوه کوچنۍ سپږه د فیل غوندې غټه ور ښیي. دغه ډول یو لوی زورواکـی او شتمن سړی خوار او سپک ښیي.دا کار له څو لارو کېـدای شي. یـو دا چې په الفاظو کې په نیم یا سپک نوم یادشي، لکه وزیرګی، پاچاګوټی، والي ګی، چټل خان، ملک وشمه او داسې نور نومونو یـاد شي او یـا دا چې له لویو حیوانانو سره تشبیه او په دې ډول سپک معرفـی شي. بلـه لار یې دا ده چې هغوی ته ځینې سپک اصطلاحات منسـوب شي لکـه د کاغـذه دېـب، فیـل دی پـه خلفـه تړلـی دی او داسـې نـور نومونـه او اصطلاحات ورته وکارول شي. بله لار یې دا ه چې هغوی په خپل عمـلي موقف او ژوند کې ناکام، کـوچني او سـپک وښـوول شي. (۴: ۵۵ - ۵۸ مخونه)

افغان طنز لیکوال ښاغلی حمید مفید چې په المان کې اوسېږي او پـه دري ژبه طنزونه لیکي، له دې تخنیک څخه خـورا پـه ماهرانـه ډول کـار اخلي. د بېلګې په ډول به د نوموړي له (ادم اوپن) کتاب څخه یو طنـز راواخلو: ((د المان د هامبورګ ښار په یوه مجلل هوټل کـې پرتمینـه او شـانداره غونـډه روانـه ده. د هـامبورګ ښـاروال خـورا پـه قـاف او لام او فاتحانه انداز خبرې کوي. په غونډه کـې د ماسـکو، ریـاض، نیویـارک او

(c) ketabton.com: The Digital Library

نورو لويـو هېوادونـو ښـاروالان مېلمانـه او د چاپېرپـال سـاتنې او خپلـو ښارونو د پاک ساتلو په اړه بحث کوي.

په دې وخت کې د (يوهانس مولر) په نـوم يـو اروپـايي چـې د ښـار پـه واټونو کې د تشناب د نشتوالي له امله د تالار برنډې ته راغی او داسـې فکر يـې کـاوه چـې دا تشـناب دی. لـه خپـل جيـب څخـه يـې کاغـذي دسمال راوايست، پزه يې په پاکه کړه او بيا يې دسمال لاندې واچاوه. تر دې وروسته يې په ارامـه پتلـون و ايسـت، لمـن يـې پـر سر واړولـه او پـر اودس مات کښېناست. د ښيښې شاته د مسکو ښاروال لـومړی سـړی و چې دا صحنه يې وليده او پـه زوره زوره يـې وخنـدل. تـر دې وروسـته د رياض ښاروال پوخ وهل او په زوره يې خنـدا شروع کـړه. وروسـته د ټولـو ورپام شو او په ګډه يې خندا پيل کړل. د هامبورګ ښاروال له شرمه تک سور شو، د غونډې برخه والو ته يې وکتل، ويې ليدل چې ټـول دبانـدې ګـوري او ده تـه يـې پـام نشـته. وينـا يـې پرېښـوده او پـر خپـل ځـای کښېناست. (يوهانس مولر) چې پر کومه لار راغلی و، بيرته پر هماغه لار ولاړ، بس يوازې د ښارونو د پاک ساتلو په خاطر يې د هدفمندو انسانانو د روزنې په نړيوال کنفرانس کې ګډون وکړه. (۴۰: ۱۵۹ مخ)

۸: د ستاينې په بڼه غندنه (الذم بما يشبه المدح)

په دې ادبي صنعت کې يو شاعر يا ليکوال په خپل کلام کې د يوه شي غندنه په داسې ډول کوي چې په ښکاره ستاينه، خـو پـه حقيقـت کـې غندنه وي. لکه خوشال بابا چې وايي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

عادل پاچا پیدا شو
اورنګ شاه د دین غمخور
خپل پلار تړي په عدل
په فتوا وژني خپل ورور. (۵۴: ۱۵۰ مخ)

موږ په پښتو ژبه کې د دې تخنیک پر بنسټ جوړ شوي ډېرداسې اصطلاحات ، محاورې، متلونه او کنایې لرو. مثلا یوه اصطلاح لرو چې وایي: په پک چې ریشخند وهې، نو ورته ووایه چې څنېوره. کېدای شي داسې بېلګه هم ولرو: د ښار په یوه ګڼه ګوڼه ځای کې درنه چاودنه شوې او سلګونو ملکي خلکو ته یې تلفات اړولي دي. ولسمشر- د وژل شویو خلکو خپلوان ارګ ته د فاتحې او تسلیت لپاره وربللي دي. په وربلل شویو خلکو کې یو سپین ږیری د نورو په استازیتوب ولاړېږي او داسې وایي: ((جناب ولسمشره! قربان مو شم، تاسې ډېر مهربانه یاست. زموږ لپاره مو شپه او ورځ پر ځان یوه کړې او ملت ته خدمت کوئ، په تېره بیا په امنیتي برخه کې ستاسې خدمتونه له هیچا هم پټ نه دي. له کومې ورځې راهیسې چې تاسې ارګ ته تشریف راوړی، په ټول افغانستان کې یو ملکی سړی هم نه دی وژل شوی. تاسې د سولې اتل یاست، خدای مو سیوری زموږ له سر څخه مه لیري کوه، عمرمو ډېر شه، خدای مو تخت او بخت برقراره لره)).

۹: انطاق او تجنیس

تشخیص په لغت کې پېژندلو او انطاق نطق او خبرو کولو ته وایي، خو په ادبي اصطلاح هغه صنعت دی چې یو بې سا شي ته سا ورکړل شي

(c) ketabton.com: The Digital Library

او بيا د هغه په ژبه خـبرې ورسره وشي يـا بـې سـا شـيان تـر خپـل مـنځ خبرې وکړي او انسان ورباندې پوه شي.(۲۴: ۹۷ مخ)

دا صنعت په طنـز کـې تخيـل پيـدا کـوي، يـو شـی لـه خپـل تناسـب او طبيعي حالـت څخـه بـاسي او پـه نتيجـه کـې د خنـدا لامـل گرځـي، د بېلگې لپاره به د ښاغلي کاتب پاڅون (د زړه خواله) نومي طنز راواخلو: د کتابتون په يوه الماری کې دوو کتابونو په خپلو کـې د زړه خوالـه سره کوله. لومړی کتاب چې له مخ نه يې خـړې خـاورې دوړېـدلې، د څنـگ گاونډي ته وويل: پخوا ښه و د موجودی په وخت کې به خاورې اودوړې راځنې پاکېدلې، خو نن په خړو خاورو کې ډوب يو.

دوهم کتاب چې پر شونډو يې دوې گـوتې خـاورې پرتـې وې پـه ځـواب کې وويل: پر خاورو شکر باسه. پر دې ووېرېږه چې سبا د خاورو پر ځای په ايرو کې ډوب نه شې. د دوهـم کتـاب خـبره رښـتيا شـوه. سـبا بـاقي شوي معتمد کتابتون ته اور واچاوه او د باقيـاتو سـندونه يـې پـه مصرف مجرا شول. (۷: ۴ مخ)

۱۰: طباق الاضداد يا تناقض (Incongruity)

طباق په لغت کې يو ځای کولو او اضداد د ضد جمـع ده، خـو پـه ادبي اصطلاح کې هغه صنعت ته ويل کېږي چې يو شاعر يا ليکوال پـه خپـل کلام کې دوې مخـالفې يـا متضـادې مانـاوې راوړي وي. دا تخنيـک پـه طنز کې ډېر بريالی او د خندا لامل گرځي. موږ ووېل چې کلـه انسـان له داسې حالت سره مخ شي چې له تناسب څخه وتلی او خلاف العـاده ورته ښکاره شي، نو خندا ورځي، لکه د خبرو او عمل تر منځ تنـاقض، د

(c) ketabton.com: The Digital Library

صفت او موصوف تر منځ تناقض، د لفظ او مانا تر منځ تناقض، د موظف او وظیفې تر منځ تناقض او داسې نور. مثلا موږ باور لرو چې روغتون د روغتیا او شفا ځای دی. په روغتون کې اکثریت ناروغان تداوي او جوړېږي، خو که موږ له رسنیو څخه داسې خبر واورو چې له فلاني روغتون څخه د لومړي ځل لپاره دوه ناروغان روغ ووتل، د خندا وړ خبره ده. په دې اړه د آغلي ملالۍ بشیر یوه لنډه کیسه رااخلو چې (غلبېل او کوزه) نومېږي. د دې کیسې نوم هم جالب او د اضدادو د تخنیک ښه مثال دی. په کندهار کې اصطلاح ده چې وایي: غلبېل کوزې ته ویل سورۍ. هدف یې دا وي چې غلبېل خپله سورۍ سورۍ و، خو کوزې ته یې پېغور ورکاوه چې ته سورۍ یې. په دې کیسه کې هم یوه بوډۍ خپله چیلم څکوي، خو د نورو سګرېټ څکول لویه ګناه ورته ښکاري. کیسه په دې ډول ده:

((پر اوار تغر ناستې بوډۍ د ختو دېوال ته شا ولګوله او مخامخ ولاړ ځوان له پوښتنو ډکو سترګو ته یې وکتل:

وۍ زویه مور یې داسې ښځه وه چې خدای دې ځنې ساته! د داسې مور به څه لور وي.

ځوان: ولې مورې؟ په مور یې څه شوي و؟ ښه خلک نه و؟ ژر راته ووایه څنګه خلک و؟

بوډۍ: زویه څه درته ووایم؟ که رښتیا راباندې وایې زما خو یې مور خوښه نه شوه.

ځوان: ښه مور یې څه کوې، زه خو یې له مور سره واده نه کوم، لور یې څنګه وه؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

بوډۍ: هی زما ساده زویه! د دې مور به څه لور وي. هر څومره چې ښه شي بیا هم د هغې مور لور به وي.پوهېږې چې مور یې څه کول؟ سګرېټ یې څکول، سګرېټ!

له دې خبرې سره سم بوډۍ په دواړو غوږو نیولو سره د لاسو چلیپا جوړه کړه او بیا یې لمسۍ ته ورغږ کړه: لورکۍ هغه چیلم مې را سم کړه چې سر مې چوي، بیا یې له ځان سره وویل: توبه خدایه توبه!

(۵: پرله پسې اتمه ګڼه، څلورم مخ)

۱۱: بدلون (Distortion)

په دې تخنیک کې د یوې کلمې یا عبارت شکل یا مانا ته د خندولو یا مسخره کولو لپاره بدلون ورکول کېږي. دا ډول بدلون پر درې ډوله دی لکه لفظي بدلون، معنوي بدلون او ګرامري بدلون چې دلته یې هر ډول لږ لږ تشریح کوو:

الف: لفظي بدلون:په دې ډول بدلون کې د یوې کلمې، جملې یا پاراګراف الفاظو ته بدلون ورکول کېږي. لکه اجماع په جماع، تحصیل په تعطیل، انتخابات په انتصابات، هنرمند په هنربند او صحت عامه په صحت خامه اړول. د دې بدلون یوه غوره بېلګه به د درې ناپوهانو (Three Idiot) نومي هندي فیلم څخه را واخلو. په دې فیلم کې د محصلینو د فراغت د غونډې لپاره چمتووالی نیول کېږي. غونډه خورا پرتمینه په پام کې نیول شوې چې د هندوستان لومړی وزیر او نور لوړپوړي دولتي چارواکي هم ورته رابلل شوي وي. د پوهنتون د ادارې

(c) ketabton.com: The Digital Library

له خوا پرېکړه کېږي چې د محصلینو په استازیتوب بـه د دې پوهنتـون یو بهرنی محصل (چیتور) خبرې کوي. دکتابتون مسئول د چیتور لپاره بیانیه په هندي ژبه لیکي، خو چیتور پـه هنـدي ژبـه نـه پـوهېږي، نـو پرېکړه کېږي چې چیتور به بیانیه ټکي په ټکي یادوي او په غونډه کې به یې هم له یاده وایي. مخکې تر دې چې چیتـور لیکـل شـوې بیانیـه ترلاسه او یاد یې کړي، د (رنچوړ) په نوم یو ډېر شوخ او ټوکي محصل په غلا او چل ول د چیتور کمپیوټر خلاصوي او په بیانیه کـې د (چمتکـار) کلمه په (بلتکار) اړوي. چمتکار په هندي ژبه کې ابتکـار یـا کارنامـه او بلتکار جنسي تېري ته وایي. دا فیلم په کنـدهار کـې (پـلار پروډکشـن کمپنۍ) په پښتو دبله کړی او(کارنامه) کلمه یې په (عِماله) اړولې چـې په دې ډول یې دا بیانیه نوره هم د خندا وړګرځولې ده. د بیانیې پښـتو متن په دې ډول دی:

((درنـو حـاضرینو، ښـاغلو او آغلـو! جلالـتمآب لـومړی وزیـر پـري پټـې صاحب، درنو استادانو او محصلینو! السلام علیکم

نن که زموږ د پوهنتون نوم د لمر په شان ځلېږي، نو ویاړ یـې یـوازې د یوه سړي دی چې هغه زموږ د پوهنتـون رئـیس ډاکټـر وایـرس دی. دی ډېر زیارکښ او ستر انسان دی. له تېرو دېرشـو کـالو راهیسـې پـه دې پوهنتون کې پرله پسې عِماله کوي، هیله ده چې بیا به هم عماله کولـو ته دوام ورکړي. د دې پوهنتون محصلین خو بیخي حیران شوی چې یو سړی په خپل ژونـد کـې دومـره عمالـه ځنګـه کـولای شي هـا؟ ښـاغلي ډاکټر وایرس تر ډېرو تجربو وروسته ځان دې ځـای تـه رارسـولی دی. د

(c) ketabton.com: The Digital Library

وخت قدر پېژندل او وخت په مناسب ډول لګول خو بايد سړی له ده څخه زده کړي.

نن موږ محصلين په پوهنتون کې يو، خو سبا به په هيواد کې او له هېواد څخه دباندې خپاره شو، زه باور لرم چې په هر هېواد کې چې اوسو، نو هلته به هم عماله کوو او د دې پوهنتون نوم به نور هم ځلوو. نړۍ ته به ښيو چې د عمالې کولو کوم ظرفيت چې د دې پوهنتون په محصلينو کې شته، هغه د نړۍ په هيڅ ځای کې هم نشته.

جلالتمآب لومړی وزير صاحب!

موږ عمالې ته ډېره اړتيا درلوده، کور مو ودان چې زموږ پوهنتون ته مو عماله ورکړې ده. که څه هم عماله له هر چا سره شته، خو زموږ رئيس صاحب يې بيخي په جېب کې ګرځوي او هيچا ته يې نه ورکوي. جلالتمآب لومړی وزير صاحب! زه فکر کوم چې اصلا دا عماله تاسې ده ته په لاس ورکړې ده، تاسې يې وګورئ چې دی دا عماله څنګه پر ځای کاروي)).

ب: معنوي بدلون: په دې بدلون کې يوه کلمه يا عبارت د خپلې اصلي مانا پر ځای داسې مانا يا تفسير کېږي چې د خندا وړ ګرځي. د بېلګې په توګه به د ښاغلي کاتب پاڅون (ورکشاپ) نومي طنز راواخلو: ((ورکشاپ ترکيبي کلمه ده چې له (ورک) او (شاپ) څخه جوړه شوې ده. (ورک) دپښتو ژبې د ورک او لادرکه مانا لري او (شاپ) په لاتينه ژبه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې دوکان يا هټۍ ته ويل کېږي، نو ويلای شو چې ورکشاپ هغه هټۍ ده چې سامان آلات او هر څه پکې ورک وي. که ورک هم نه وي، نو د ترميم لپاره مياشتې مياشتې انتظار باسي. ډېر ځله داسې هم پېښېږي چې د سامانونو پرزې پکې ورکې شي)).(۸: ۸ مخ)

ج: گرامري بدلون: په دې ډول بدلون کې د يوه لغت ريښې او گرامري جوړښت ته بدلون ورکول کېږي، مثلاً يو لغت يا جمله په مصنوعي ډول عربي، انگرېزي يا پښتو بلل کېږي لکه الکمپيوټر، الموټر، السورناچيه، الربابيه، ډوډيته الماښاميه، الکبابت الشاميه او ضمنا بولانيه او شلومبيت الترويه او تر خوراک وروسته پړمخې پرېوتيه.

۱۲: سرچپه کول: (Reversal)

دا تخنيک هم بدلون ته ورته دی، خو توپير يې دا دی چې په دې تخنيک کې يوازې يوه کلمه، يو مفهوم، يو شی او يو عمل سرچپه کېږي او په دې ډول له تناسب څخه وزي او د خندا وړ گرځي. مثلا يو چا پښې پورته نيولي او پر لاسونو روان وي. د خندا پر ځای ژاړي، امير د مامور نقش لوبوي، مقتدی ملاامام ته نصيحت کوي. بې سواد باسواد ته زده کړه ورکوي، لوی سړی د کوچني کارونه کوي، نارينه د ښځو ځانگړي کارونه کوي. د بېلگې لپاره به د بي بي سي راډيو د پخواني خبريال ښاغلي گوهر رحمان گوهر خبره راواخلو، دی وايي: ((يو وخت مې په پېښور کې د پاکستان له ملي راډيو سره د خبريال په توگه کار

(c) ketabton.com: The Digital Library

کاوه. يوه ورځ په سټوډيو کې نوکري وم او د خبرونو، راپورونو، مرکو، ويناوو او سندرو تر منځ مې په ژوندۍ بڼه اناونسونه ورکول. په دغه ورځ مو د نشراتو په مهالوېش کې د پاکستان د بابای قوم (بابای ملت) محمدعلي جناح وينا هم درلوده. د جناح وينا چې خپره شوه، نو ما بايد داسې اناونس ورکړی وای: گرانو اورېدونکو! تاسې د بابای قوم قايد اعظم محمد علي جناح وينا واورېده، اوس به د گلنار بېگم په خواږه اواز کې يوه سندره واورئ، خو په اشتباه کې خبره راخخه سرچپه شوه او داسې مې وويل: گرانو اورېدونکو! تاسې د بابای قوم قايد اعظم محمد علي جناح په خواږه اواز کې سندره واورېده، اوس به د گلنار بېگم وينا واورئ)).

۱۳: دخندا وړ نوم ايښودل

په دې تخنيک کې پر يوه شخص، ادارې، کار يا فکر باندې داسې نوم ايښودل کېږي چې د خندا او ملنډو وړ وگرځي. لکه لوېشتکی، جگلاښو، ډارن، تورمخی، فيشنتون، د تعرض وزرات، کېبل شاهي، سوټه کراسي، ټوپکسالاري او داسې نور. دا ډول نومونه هغه وخت ډېر د خندا وړ گرځي کله چې نوم له شخصيت سره سمون و نه لري، لکه بې سواد ته ميرزاخان، ډارن ته دلاورخان، په ونه ټيټ ته چينارگل، بدرنگ ته ښايسته خان او بوډا ته زلمی وويل شي. دغه ډول ځينو انسانانو ته د سپکاوي په نيت د حيوان نوم کارول هم د خندا وړ گرځي لکه خر، سپی، سرکوزی، چرگ، مېږی، گيدړ، سورلنډی، چنگاښ، چونگښه، خزدکه او داسې نور.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۴: ناسمه املا

ناسمه املا لفظي تخنیک بلل کېږي چې یو شمېر طنز لیکوال یې د لوستونکو د خندولو لپاره کاروي. د لوستونکو د خندا لامل دا دی چې د وخت په تېرېدو سره د انسان ذهن او سترګې له ځانګړي او مشخص لیکدود سره اشنا او د لیکدود په اړه خپل ذهن ته یو تصویر او تناسب سپاري، نو کله چې یوه کلمه یا جمله له طبیعي جوړښت او تناسب څخه وتلې ورته ښکاره شي، انسان ته خندا ورځي. د اوبو او برېښنا وزیر ښاغلي ممتازالحق لنډ ژوند لیک د ناسم لیکدود یوه بېلګه ده.

د هوبو او برېخنا وظیر شاه خلي مومطاض الهک لانډزوندلیق

شاه خلی مومطاض الهک د مرهون صراج الهک ژوی په (۱۳۴۸ه ش) قال فه قابل قې دې نرۍ طه سترګې غرولي دي. ابتداعیه طالیماط یې د حلمند ولایط مرکز لښقرګاه قې فیل او د بقلوریا د پراغط صند یې د امریقا د جرثي هیالت لارنسویل شاونزي چخه ترلاثه کړی ډی. فه ۲۰۰۱م قال قې یې د بالطیمور فوحنتون چخه فه هیداره او طجارط کې د ماصترۍ صند تر لاثه کړ دی.

شاه خلي مومطاض الهک سانوي او لیصانث ذده قړي فه فاکسطان کې په خسوسي ډهول طرثره قړي جي. نوموړي د ذده کړې فه بحیر کې له زینو موصصاتو سره هم قار کاوه. دغه ډول د امریقا فه ټیقثاظ هیالت کې له یوې غیر انتفاهي موصصې ثره د وقیل او نړیوالو روابتو کې د هولسمشر سلاحکار حم فاته شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د طنز ژبه

طنز له ادبياتو او ادبيات له الفاظو سره اړه لري. په ادبياتو کې ژبه د وسيلې تر څنګ هدف هم وي، ځکه چې ادبي ښکلا د الفاظو په بڼه راڅرګندېږي او لوستونکی تر اغېز لاندې راولي. انسان د وخت په تېرېدو سره له الفاظو سره عادت کېږي او دا الفاظ يې په ذهن کې يو تناسب جوړوي چې ولسي ژبه هم ورته ويلای شو. کله چې ولسونه په ژبه کې نوي لغتونه واوري، نو نه ورباندې پوهېږي او که پوه هم شي، نو خپل يې نه ګڼي، هغه دی چې په نتيجه کې ژبه له تناسب څخه وتلې ورته ښکاري او نوي لغتونه يې د موسيقيت او آهنګ له پلوه پر غوږونو ښه نه لګېږي. کېدای شي ولسونه د وخت په تېرېدو سره له نويو لغتونو سره عادت او وروسته يې خپل وګڼي، خو که په ليکنه کې په لومړي ځل له داسې کلماتو سره مخ کېږي، نو سترې کېږي، له ليکنې يې خوا توريږي او لوستل پرېږدي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

که څه هم ساده، روانه او ولسي ژبه د هرې ښې لیکنې ځانګړتیا ده، خو په طنز کې اړتیا بلل کېږي. څرنګه چې د طنز لوستونکي عام خلک دي او اکثره لوستونکي طنز د تفریح لپاره لولي، نو باید د طنز ژبه ساده او ولسي وي. طنز لیکوال باید داسې الفاظ غوره کړي چې د آهنګ تر څنګ عامه او څرګندده مانا هم ولري. په طنز کې ولسي-کنایې، محاورې، اصطلاحات، ولسي شعرونه او متلونه کارول او ځینو کرکټرونو ته جالب تکیه کلامونه ورکول نه یوازې دا چې لیکنه په زړه پورې کوي، بلکې د هرې سویې د خلکو لپاره یې لوستل اسانه کېږي.

د لفظي صنعتونو استعمال هم د طنزي ژبې یوه مهمه برخه ده. په لفظي صنایعو کې همدا الفاظ په هنري ډول سره اوډل کېږي او په طنز کې د خندا تومنه پیدا کوي. په ځینو بانډارونو کې به مو لیدلي وي چې یو څوک په خبرو کې اشتباه وکړي،یوه کلمه ناسمه تلفظ کړي او خلک یې پر خبرو خاندي. موږ کولای شو چې په شعوري ډول ځینې کلمې یا جملې داسې سره واړوو چې د خندا وړ وګرځي.مثلا یو نظامي قوماندان وایي: موږ د کوماندو لپاره داسې ځوانان غوره کوو چې له جسمي پلوه پیاوړي وي. اوس که په دې جمله کې د (جسمي) پر ځای (جنسي) کلمه راوړو د جملې مفهوم بدلون مومي او د خندا وړ ګرځي.
استاد نومیالی د (بازسازي) کلمه په (بادسازي) اړوي او د ثور د اوومې کودتا د طنز په ژبه داسې مسخره کوي:

د ټمبه غوایي له ببخه سا وتله په تېزي
دوی ویل دا ده بازسازي، ما ویل دا ده بادسازي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

طنز ليکوال ګڼ شمېر تخنيکونه په واک کې لري چې په مرسته يې په طنـز کـې خنـدوونکی انځـور جـوړ او کـولای شي چـې پـه دې ډول لوستونکو تـه د ټـولنې ګـڼ شـمېر ظريـف اړخونـه وروښـيي او هغـوی وخندوي، خو که و نه توانېږي چې د خپل طنز لپاره داسـې سـوژه پيـدا کړي چې په خپل ځان کې د خندا مالګـه لـري او يـا د خنـدا لپـاره لـه معنوي صنعت څخه کار واخلي، نو لفظي صـنعت اسـانه کـار دی او پـه طنزي ليکنه کې د خندا برخه پوره کولای شي.

په طنزي ژبه کې بله مهمه خبره پـه يـوه موضـوع پـورې تـړلي ځـانګړي اصطلاحات او ټرمينالوژي ده. موږ مجبور يو چې د طنز ليکلو پر مهـال دا اصطلاحات مشخص او پر ځای وکاروو. مثلاً که غـواړو د معـاينې يـا عملياتو پر مهال له ناروغ سره د ډاکټر غير مسـلکي اخـلاق وښـيو، نـو بايد د معاينه کولو يا عملياتو په بهير کې ټول پړاوونه، افزار او پرسونل په خپلو طبي نومونو معرفي کړو، که داسې و نه کړو، نو لوستونکی باور نـه کوي چې دا د يوه روغتون انځور دی. کله چې د روغتون انځـور نـه وي، نو لوستونکو ته په روغتون کې نيمګړتياوي هم نه شو ورښوولای. که پـر يوه نظامي موضوع طنز ليکو، نو بايد ټول مروج عسکري اصطلاحات پـه پام کې ولرو. که په طنز کې يو عسکر خپل قوماندان ته په (لالو ماما) ورغږ کړي، لوستونکی باور نه کوي چې ګواکې دا دي يوه نظامي قطعـه وي.

په طنز کې د اجتماعي ناخوالو په اړه د لوستونکي قضاوت کول د هدف يوه مهمه برخه ده او لوستونکی هغه مهال ښه قضاوت کولای شي چـې د ليکنې تر اغېز لاندې راشي او د ليکنـې تـر اغېـز لانـدې هغـه وخـت

(c) ketabton.com: The Digital Library

راتلای شي چې انځور واقعي غوندې ورته ځرگند شي. که لیکوال په یوه موضوع پورې له ټړولو ځانگړو اصطلاحاتو سره بلد نه وي، نو ښه به دا وي چې له یوه مسلکي شخص سره مشوره وکړي.

د موضوع تر څنگ د طنز لپاره د قالب انتخاب هم د طنز پر ژبه اغېز کوي. په ادبي لیکنه کې له گڼ شمېر ادبي تخنیکونو او تخیل څخه کار اخیستلای شو، خو په ژورنالستیک اثر کې هر ادبي صنعت نه شو کارولای. که د احمد په نوم د یوه ځوان د وژل کېدو پېښه په لنډه کیسه کې را اخلو، نو ویلای شو چې (د احمد په مرگ اسمان هم ډېر غمجن و، زړه یې تک شین و، سپوږمۍ هم په ویر لړلې وه، نن یې بیخي مخ انسانانو ته ور ښکاره نه کړ او د تورتم شاته پټه وه) خو که پر همدې پېښه راپور جوړوو، نو داسې ژبه نه شو کارولای. ژبه په ادب کې هم وسیله او هدف دی، خو په ژورنالیزم کې یوازې وسیله ده. په ادبي اثر کې الفاظ د ښکلا او موسیقیت لپاره غوره کېږي، خو په ژورنالستیک اثر کې د ژبې هدف یوازې د موضوع وضاحت او پیغام رسول وي، نو د طنز لپاره چې هر ډول قالب غوره کوو، مجبور یو چې په هماغه قالب پورې تړلې ژبه وکاروو.

ځینې طنزي تخنیکونه هم ځانگړې ژبه لري چې باید پام ورته وشي. د بېلگې په ډول پاروډي په طنز کې یو تخنیک دی. که یو کلاسیک سبک پاروډي کوو باید ژبه یې د زړې نسخې غوندې وي. د بېلگې په ډول محمدیار یار د امیر کروړ ویاړنه پاروډي کړې ده. یار صاحب تر ډېره بریده هڅه کړې چې د امیر کروړ په ویاړنه کې راغلي لغتونه استعمال کړي. که څه هم د امیر کروړ په ویاړنه کې ځینې لغتونه اوس له

(c) ketabton.com: The Digital Library

استعماله لوېدلي او يار صاحب هم په خپلو نورو شعرونو کې داسې لغتونه نه کاروي، خو د پارډي تخنيک دې ته اړ کړی چې د امير کروړ د دورې ژبه استعمال کړي. په لنډ ډول ويلای شو چې د طنز ژبه بايد روانه، ولسي، له موضوع، قالب او طنزي تخنيک سره سمه انتخاب شي. که طنز ليکوال خندوونکې سوژه نه شي پيدا کولای يا معنوي صنعت سم نه شي کارولای، نو کولای شي له لفظي صنعت څخه کار واخلي او په دې ډول په طنز کې خندوونکی قوت پيدا کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د طنز لیکلو عملي پړاوونه

تر دې ځایه مو د طنز پر تیوري بحث وکړ. اوس به د موضوع دا اړخ وڅېړو چې په عملي ډول طنز څنګه ولیکو؟ کوم کار لومړی او کوم یې وروستی وکړو؟ له سره تر پایه کوم ټکي په پام کې ونیسو او له کومو پړاوونو څخه تېر شو؟ هر لیکوال د لیکلو ځانګړې کړنلاره او ډول ولري، خو د طنز لیکلو پړاوونه له نورو لیکنو سره توپیر لري. زه غواړم په دې بحث کې تر ډېره بریده له لوستونکو سره خپلې شخصي تجربې شریکې کړم. زه طنز په پنځو عمده پړاوونو کې لیکم چې په دې ډول دي:

۱: موضوع غوره کول

د طنز لیکلو په بهیر کې سوژه یا موضوع غوره کول لومړی گام دی. موضوع معمولا درې سرچینې لري لکه تجربه، مشاهده او مطالعه. د لیکوال خپلې تجربې تر ټولو ښه سرچینه گڼل کېږي، ځکه پېښنه وربانديې تېره شوې، اغېز یې وربانديې کړی، ذهن یې ورناارامه کړی او په پېښنه پورې تړلي ټول اړخونه یې په خپلو سترگو لیدلی دي لکه

(c) ketabton.com: The Digital Library

مکان، زمان، کرکټرونه، د پېښې عوامل، نتیجه او داسې نور اړخونه. تر ټولو مهمه دا ده چې لیکوال د پېښې کرکټر پاته شوی دی.

په ظاهره د طنز لپاره موضوعات ټاکل اسانه کار برېښي. لیکوال کولای شي د اجتماعي ناخوالو یو اوږد لیست چمتو کړي، خو په دې لیست کې هره موضوع به تش جسد ته ورته وي چې روح یې اجتماعي انتقاد او د خندا تومنه ده. کېدای شي له انتقاد سره د ادبي صنعت په مرسته خندوونکی انځور هم وتړو، خو ولسي رنګ به یې کمزوری وي، نو ښه به دا وي یوه داسې موضوع غوره کړو چې ولسي- کیسه هم ورسره تړلې وي. د دې کار یوه ګټه دا ده چې دا ډول کیسې په خپل ځان کې د خندا تومنه لري. دوهم دا چې پوهېږو موضوع څومره مهمه او د خلکو له ورځني ژوند سره تړلې ده. دریم دا چې موضوع له ولس څخه راوتلې ده، که د هنر په ګېڼه او لوړ تخیل سینګار او بیرته ولس ته وړاندې شي، ولس خپل انځور پکېویني او د زړه له تله یې خوښوي.

که لیکوال پام وکړي، نو په خپل ورځني ژوند کې یې خامخا داسې څه تجربه کړي او یا ورسره مخامخ شوی چې طنز وربانديې لیکل کېدای شي. د بېلګې په ډول یو لیکوال په خپل موبایل کې کریډیټ جمع کوي، خو کله چې خپل یو دوست ته زنګ وهي، نو د مخابراتي شبکې له خوا ورته ویل کېږي چې تاسې کافي کریډیټ نه لرئ. په دې وخت کې لیکوال حیرانېږي، له ځان سره وایي چې ما خو همدا اوس کریډیټ جمع کړ، شبکه ولې داسې وایي؟ په دې وخت کې د مخابراتي شبکې د شکایاتو نمبر ته زنګ وهي او خپله ستونزه ورسره شریکوي. شبکه ورته وایي چې تاسې (اسلامي معلومات) نومي ځانګړی پیکېج یا بسته

(c) ketabton.com: The Digital Library

فعاله کړې ده. کله چې په خپل موبایل کې کریډیټ جمع کوئ، نو پیسې یې د هماغه پیجکېج له مخې په اوتومات ډول شرکت ته ځي او تاسې داسې فکر کوئ چې خدای مه کړه زموږ شبکه ستاسې پیسې غلا کوي. په دې وخت کې لیکوال په قهر کېږي او د شبکې د خدماتي څانگې مامور ته داسې وایي: ((درواغ مه وایه، ما هیڅکله هم دا پیکېج نه دی فعاله کړی، بیخي ورسره بلد نه یم او بله خبره داده چې زه هندو یم، نو د اسلامي معلوماتو پیکېج به ولې فعاله کوم؟ ښکاره خبره ده چې ستاسې شبکه له مشتریانو څخه پیسې غلا کوي)).

لیکوال تر دې تجربې وروسته د نوموړې مخابراتي شبکې غلا ته متوجه کېږي او غواړي چې دا کار وغندل شي. د مخابراتي شبکو په اړه به خلک ډول ډول شکایتونه لري، خو لیکوال ته دا موضوع ځکه مهمه ده چې یو خو یې دی قرباني شوی او بل نو د ده تجربه پکې شامله ده. دا تجربه د لیکوال کار اسانه کوي، ځکه کیسه په خپل ځان کې انتقاد او د خندا تومنه دواړه لري او په لږ بدلون سره طنز ورباندې لیکل کېدای شي.

د موضوع موندلو بله سرچینه مطالعه ده. دلته زموږ هدف د چاپي موادو مطالعه نه، بلکې ټولې هغه کیسې او پېښې دي چې لیکوال ته د خلکو، کتابونو او رسنیو له لارې رسېږي. د بېلگې په ډول د کورنیو چارو وزیر د نشه یي توکو پر ضد د مبارزې په اړه مطبوعاتي کنفرانس رابللی وي. یو خبریال له وزیر څخه داسې پوښتنه کوي: د کابل په ډېرو ځایونو کې هیروئین په ښکاره ډول او سپینه ورځ خرڅېږي. ایا تاسې دا خلک نه شئ نیولای؟ نه پوهېږئ چې دا پوډر چېري جوړېږي، له کومه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځایه راځي، سوداګر یې څوک دي او څوک لاس ورسره لري؟ وزیر په خندا ورته وایي: ((موږ د بشري خواخوږۍ له مخې د پوډرو دوکانونه نه بندوو، ځکه چې په کابل کې زرګونه پوډریان ژوند کوي، که موږ د پوډرو خرڅولو دوکانونه وتړو، پوډریانو ته پوډر نه رسېږي او په تکلیف کېږي، ان دا چې کېدای شي مړه شي، ځکه هغوی دومره توان او پیسې نه لري چې پوډر خپله له بهرنیو هیوادونو څخه راوارد کړي او یا دي د پوډرو رانیولو لپاره لیري سیمو ته ولاړ شي)).

په رسنیو کې دې ته ورته زرګونه خبرونه او راپورونه خپرېږي چې لیکوال ته موضوع ورکوي. د بېلګې په ډول لیکوال په ټکسي کې سپور دی او له (الف) راډیو څخه داسې یو خبر اوري: ((په کابل کې د تور صمد په نوم یوه مشهور غله ځان پولیسو ته وسپاره. تور صمد د پولیسو له خوا د څو نفرو په وژلو او ګڼ شمېر غلاوو تورن شوی دی. پولیسو له دوو کالو راهیسې د هغه د نیولو هڅه کوله، آن دا چې د هغه د وژلو یا ژوندي نیولو پر سر یې لس ملیونه افغانۍ نغده جایزه هم ایښې وه، خو تور صمد تری تم و او هیڅوک نه پوهېدل چې هغه به چېري پټ شوی وي. تور صمد نن سهار لس بجې په کابل کې پولیسو ته تر سپارلو مخکې (الف) راډیو ته وویل چې دی ځکه ځان پولیسو ته سپاري چې غواړي د ده پر سر ایښوول شوې جایزه په خپله وګټي.))

په دې خبر کې که څه هم د خندا تومنه شته، خو اجتماعي انتقاد ورپوري تړل نور فکر او کار غواړي. کله چې موږ د خلکو له خولې یا رسنیو کې داسې خبرونه یا راپورونه اورو، نو ضرور نه ده چې هغه پېښه کټ مټ راواخلو، داسې کیسې موږ ته د اجتماعي انتقاد او خندا اغېزل

(c) ketabton.com: The Digital Library

شوي ډېر ښه مواد په لاس راکوي، کېدای شي په یوه پېښه کې یوازې د خندا مالګه موجوده وي، خو لیکوال باید دا مواد په ډېر هنرمندانه ډول پاخه، لیکنې ته چمتو او پاته اړخونه یې بشپړ کړي. لیکوال باید خامخا په کیسه کې نغښتی انتقاد، د خندا علت، د پېښې مکان، زمان، کرکټرونه او نور اړخونه څه ناڅه بدل کړي، که داسې و نه کړي، نو لیکنې ته یې ټوکه یا شفاهي طنز ویلای شو چې د لیکوال ملکیت نه بلل کېږي.

د موضوع موندلو دریمه سرچینه مشاهده او ولسي- باڼدارونه دي. لیکوال خامخا په ټولنه کې داسې څه په خپلو سترګو ویني او یا یې له خلکو اوري چې که لږ بدلون ورکړل شي، نو په تول پوره طنزونه ځنې جوړېدای شي. د بېلګې په ډول یو سړی په باڼدار کې ناست او د دولتي مامورینو له رشوت څخه سر ټکوي. وایي له کوچنیو مامورینو څخه نیولې بیا تر وزیرانو پورې ټول په فساد ککړ دي. بل ورپسې راغبرګه کړي چې ولسمشر خپله له فاسدو او رشوت خورو سره شریک دی، که ورسره شریک نه وای، نو فاسد مامورین به یې نه مقرر کول او یا به یې جزا ورکړې وای، خدای مې دي غاړه نه بندوي که ولسمشر له هر مامور سره شریک نه وي، نو له وزیرانو سره خو خامخا شریک دی، هسې درواغ وایي چې زه له فساد سره مبارزه کوم، داسې کوم او هغسې کوم. بل باڼداري بیا وایي: یاره زه خو وایم که ولسمشر رښتیا هم له فساد سره مبارزه کوي، نو خپل ټول وزیران، مرستیال وزیران، رئیسان، والیان او نورې غټې بلاوې دي په یوه پلمه ارګ ته وروغواړي او بیا دي د دوی په

(c) ketabton.com: The Digital Library

منځ کې ځانمرګي وکړي، په دې ډول به له افغانستان څخه فساد يو مخ ورک شي.

اوس که په دې ولسي باندار کې د خلکو نظريات سره راغونډ کړو، نو نه يوازې دا چې د طنز لپاره مو يو ښه موضوع پيدا کړه، بلکې د طنزي کيسې يو ښه پلاټ مو هم تر ګوتو کړ. په دې کيسه کې هم اجتماعي انتقاد او هم د خندا تومنه شته، خو دا چې ولسمشر په څه ډول په ارګ کې ځانمرګی کوي د خندا پله يې نوره هم غنې کېدای شي. زما د ډېرى طنزونو موضوعات او کيسې له ولسي باندارونو غوره شوي دي. زما يو طنز (په ارګ کې ځانمرګی) چې په (۱۳۹۲ ه ش) کال ليکل شوی، موضوع او پلاټ يې د پورتني ولسي- باندار څخه غوره شوي دي.

۲: د موضوع په اړه څېړنه

کله چې ليکوال موضوع غوره کړه بايد په ذهن کې يې ښه پخه کړي. داسې نه شي چې لکه ډاګي يا پوسته رسوونکی کيسې له ولسي- باندارونو څخه راواخلي او بيا يې کټ مټ په هماغه بڼه بيرته ولس ته ورسوي. ليکوال بايد لکه يو مجسمه جوړوونکی د غره سپېره او زيږه ډبره په خپلو هنرمندو ګوتو وتوږي، د ولس د خوښې، اړتيا، ذوق او غوښتنو سره سم يې وسکښي او بيا يې ولس ته وړاندې کړي. په لومړي ګام کې د موضوع ټولو اړخونو ته د ليکوال پام نه وراوړي، نو ښه لاره دا ده چې موضوع له ځان سره يادابښت او هغه اړخونه يې هم وليکي چې تر دې مهاله د ده په ذهن کې راګرځي. تر يادابښت وروسته که څه هم ليکوال

(c) ketabton.com: The Digital Library

په بل کار بوخت کېږي، خو ذهن يې له هماغې موضوع سره تړلی وي، که لږ وخت وروسته بيرته پر هغه موضوع کار وکړي، نو موضوع به يې په ذهن کې ښه پخه او انکشاف ته چمتو شوې وي.

کله چې موضوع په ذهن کې پخه شوه او ليکوال ډاډه شو چې موضوع په ليکنه ارزي، نو بايد د موضوع په اړه څېړنه وکړي. مثلا که موضوع طبي وي، نو بايد له ډاکټر سره مشوره وشي. که څه هم ډاکټر به ليکوال نه وي، خو لږ تر لږه په طبي اصطلاحاتو کې مرسته کولای شي. د موضوع د مسلکي څېړنې تر څنگ له ليکوالو سره مشوره کول هم ډېره گټه لري. که څه هم ځينې ليکوال دا کار شرم گڼي يا ډارېږي چې څوک به يې موضوع غلا او يا به ناسمه مشوره ورکړي، خو ما (همت) د ليکوالو له سلا مشورو ډېره ښه نتيجه ترلاسه کړې ده. له داسې ليکوالو مې هم ډېر څه زده کړي چې آن د طنز الف و با هم نه پېژني. زه ځينې وختونه خپل طنزونه تر خپرېدو مخکې عامو خلکو ته هم لولم او د هغوی غبرگون گورم. غواړم پوه شم هغه هدف چې ما د طنز لپاره ټاکلی ايا خلک يې احساس کولای شي؟ ايا دوی ته خندا ورځي او د خندا په پای کې اجتماعي ناخوالو ته متوجه کېږي؟ ايا د طنز ژبه خوږه، ساده او د پوهاوي وړ ده؟

ليکوال بايد له ځانه وپوښتي چې ايا رښتيا يې طنز ليکلی او که يې په دې نوم هجوه، هزل يا کوميډي اثر ليکلی دی؟ ايا رښتيا يې يوه اجتماعي بې عدالتي په نښه کړې او که يې په غير شعوري ډول اجتماعي ارزښتونه تر پښو لاندې کړي دي؟ دې پوښتنو ته ځوابونه په يوازې سر نه شو موندلای، نو ښه به دا وي چې خپل اثار تر خپرېدو

(c) ketabton.com: The Digital Library

مخکې له ولس سره شریک کړو. زه داسې څو لیکوال پېژنم چې لس شل کاله د طنز په نوم لیکنې کوي، خو طنز نه شو ورته ویلای، هغه څه چې دوی یې طنز بولي نه یې خپله تعریفولای شي او نه یې لوستونکي هغسي انګېري.

ما څو واره له عامو خلکو څخه ډېر ښه نظریات اورېدلي دي. آن دا چې ځینې وختونه طنز ولیکم او د مشورې لپاره لازم څوک پیدا نه کړم، نو خپلو بچیانو ته یې لولم او د هغوی نظریات اخلم. زما په اند دا ضرور ده چې کله موږ کومه لیکنه ټولنې ته وړاندې کوو باید لومړی یې امتحان کړو چې مطلوبه نتیجه ورکوي که نه؟ که یې لازمه نتیجه نه ورکوله باید له سره کتنه ورباندې وکړو. زما په اند لیکوال باید تل ځان پوه کړي چې خلک د ده د لیکنو په اړه څه نظر لري؟ که داسي و نه کړي، نو د لیکنو سا به یې له زېږېدو سره سم ختلې وي.

۳: د هدفونو غوره کول

کله چې مو موضوع په ذهن کې پخه او لیکلو ته چمتو شوه، نو د هدفونو وار رارسېږي. په لیکنه کې هدفونه پر دوو برخو وېشلای شو چې یو اساسي او بل فرعي هدفونه دي. د بېلګې په ډول غواړو له کم عمره نجونو سره د بوډاګانو سړو واده کول وغندو. تر غور وروسته پرېکړه کوو چې طنز د لنډې کیسې په بڼه لیکو. غواړو وښیو چې په کیسه کې د نصرو لالا په نوم اویا کلن بوډا له یوې شپاړس کلنې نجلۍ سره د هغې له خوښې پرته واده کوي. اوس دې هدف ته د رسېدو لپاره باید څو فرعي هدفونه وټاکو. د بیلګې په ډول غواړو چې بوډا د لوستونکو په

(c) ketabton.com: The Digital Library

نظر کې سپک معرفي کړو، د هـوس لېـونی یـې وښـیو، دا کـار یـې بـې ضرورته وګڼو، عملا یې داسې وښیو چې یو ناوړه کار یې کړی، باطله لار یې غوره کړې او خلک کرکه ځنې کوي، پـه جسـمي لحـاظ کمـزوری او آن دا چې پر خپلو پښو د ناوي خونې ته هم نه شي تلای. دا ټـول هغـه څه دي چې زموږ مرکزي هدف پیاوړی کوي.

په طنز کې د هدف تر څنګ د پیغام خبره هم خورا مهمه ده. هغـه څـه چې د لیکنې په هره لیکه او پاراګراف کې د لوسـتونکو پـام هـدفونو تـه وراړوي پیغام بلل کېږي، نو ویلای شو چې پیغام هدف ته د رسېدو لپاره وسیله ده. که یو فرعي هـدف دا وي چـې نصرـو لالا پـه جنسيـ لحـاظ کمزوری وښیو، نو دې هدف ته د رسېدو لپاره د دې انځـوریز پـاراګراف په مرسته پیغام ورکولای شو:

((نصرو لالا د ناوي له مخ څخه شال پورته کړ، خوله یې ویړه شوه، لکـه د غوجلي موږي ژیړ او خیرن غاښونه یې ښکاره شول، په جېبونو کې یې ګوتي ووهلې. د ګولیو څو خیرن پاکټونـه یـې را وایسـتل، یـوې او بلـې خوا ته یې سره واړول، ببرې وروځې یې لکه د تږي خـره راوځړېـدې، یـو پاکټ یې ورپورته کړ او بیا یې بیرته په نورو پاکټونو کې ورواچاوه، له دې سره سم یـې رنـګ لکـه زعفـران ژیـړ واوښـت او لـه ځـان سره وبونګېـد: اوففففففففف! هغه زمـا د ځـوانۍ ګـولۍ څـه شـوې؟ لکـه چـې راڅخـه هېـرې شـوي دي)). کلـه چـې ګـورو نصرـو لالا د جنسيـ قـوت ګـولۍ خوري، نو په ذهن کې مو د طنز یو فرعي هدف یاني جنسيـ کمـزوري راګرځي، له دې سره سم مو د ښځو مظلومیت سـترګو تـه درېـږي او لـه نصرو لالا څخه کرکه کوو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لوستونکی د طنز لوستلو په بهیر کې د پیغامونو په مرسته په نوبت یوه یوه فرعي هدف ته متوجه کېږي او له مرکزي هدف سره تړاو ورکوي. کله چې لوستل پای ته رسېږي، نو د لوستونکي ذهن پر مرکزي هدف تمرکز کوي. هدفونه باید جلا پر یوه کاغذ ولیکل شي چې وروسته په شعوري ډول هر هدف ته جلا جلا پام وشي، خو که هدفونه و نه لیکل شي، نو کېدای شي یو ډېر مهم هدف راڅخه پاته شي. که څه هم د لنډکیو طنزونو لپاره د هدفونو یاداښت ته اړتیا نشته، خو که طنزي ناول یا طنزي راپور لیکو، نو باید هدفونه یې مخکې له ځان سره یاداښت او د لیکنې پر مهال په خپل نوبت پام ورته وکړو.

۴: د لوښي یا قالب غوره کول

کله چې مو موضوع، څېړنه او هدفونه غوره کړل، د دې وخت دی چې مناسب لوښی، قالب یا چوکاټ ورته غوره کړو. باید پام وکړو چې لوښی د محتوا په اندازه وي. که د طنز محتوا په څلوریزه کې ځایېږي باید د قصیدې په قالب کې یې وړاندې نه کړو او که محتوا د ناول په اندازه لویه وي باید د لنډې کیسې په قالب کې وړاندې نه شي. که کوچنی محتوا ته لوی قالب غوره کړو تاوان یې دا دی چې لوستونکی ستړی کوي، طنز بې خونده، وچ او بې مفهومه ورته ښکاري او په نتیجه کې یې لوستل پرېږدي. دغه ډول که لویه محتوا په کوچني چوکاټ کې وړاندې کړو د موضوع جزیات نه شو وړاندې کولای، په دې صورت کې مجبور یو د موضوع ټولو اړخونو ته پام و نه کړو، پر هر څه سرسري تېر شو چې په نتیجه کې د طنز هنري او ریالستیک اړخ کمزوری کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د قالب په غوره کولو کې د لیکوال استعداد او تجربه هم ضرور ده. که څوک شاعر نه وي، نو د نظم په بڼه طنز نه شي لیکلای، که په داستاني لیکنو کې برلاسی نه وي، نو د ناول، لنډې کیسې یا سفرنامې په قالب کې ښه طنزونه نه شي لیکلای. دغه ډول که څوک خبریال نه وي، نو په ژورنالیستیک قالب کې لیکل شوي طنزونه یې د خلکو نه خوښېږي، نو په کار ده چې لیکوال په هغو قالبونو کې طنزونه ولیکي چې پر هغه پوره حاکمیت ولري.

۵: د طنز لیکلو تخنیکونه غوره کول

تر قالب یا لوښي وروسته باید د طنز لیکلو تخنیکونه غوره شي. مخکې مو ویلي وه چې طنز له دوو اساسي ارکانو څخه جوړ دی چې یو اجتماعي انتقاد او بل خندوونکی انځور دی. انتقاد کول ډېر اسان کار دی، آن دا چې عام خلک هم انتقاد کولای شي، خو انتقاد له خندوونکي انځور سره تړل او بیا هغه په هنري انداز سره وړاندې کول په طنزي تخنیکونو یا ادبي صنعتونو پورې اړه لري.
د تخنیکونو غوره کول هم تر یوه بریده د طنز په موضوع او محتوا پورې اړه لري. تور طنزونه ځان ته جلا او سپین طنزونه جلا تخنیکونه لري. مثلا آیروني، د ستاینې په بڼه غندنه او ګروټیسک هغه صنعتونه دي چې په طنز کې د انتقاد خوا ځلوي او د ترخه یا تور طنز لپاره ښه نتیجه ورکوي. دغه ډول پاروډي، تشبیه، بدلون، مبالغه، سرچپه کول او ناسمه املا بیا هغه تخنیکونه دي چې په طنز کې د خندا اړخ پیاوړی چې له دې ډول تخنیکونو څخه معمولا د سپین طنز په لیکلو کې کار

(c) ketabton.com: The Digital Library

اخيستل کيږي. که ليکوال د طنز تر ليکلو مخکې خپل استعداد او طنز محتوا ته پام وکړي او بيا په هغه رڼا کې د طنز ليکلو صنعتونه له ځان سره يادانبت کړي، نو په تول پوره طنز ليکلای شي.

پــای

(c) ketabton.com: The Digital Library

ماخذونه:

۱: الفت، گل پاچا، (۱۳۳۹ه ش) لیکوالي، املا او انشا، کابل: پښتو ټولنه

۲: ادیب، عبدالکافي (۱۹۹۰م) خورې پاڼې، چارسده، پښتونخوا: ملت پبلیکېشنز

۳: بېنوا، عبدالروف،(۱۳۹۰ه ش) ادبي فنون،کندهار: علامه رشاد خپرندویه ټولنه

۴: باختري، منیژه، (۱۳۸۸ ه ش) انگبین نیشخند و شرنگ نوشخند، کابل: انتشارات سعید

۵: بشیر، ملالۍ، (۱۳۹۵ ه ش) غلبېل او کوزه، کندهار: ټاټوبی جریده، څلورم کال، پرله پسې اتمه گڼه

(c) ketabton.com: The Digital Library

٦: پاڅون، کاتب، (۱۳۷٦ه ش) د ښار په سټېډیوم کې، پېښور: دانش خپرندویه ټولنه
۷: پاڅون، کاتب، (۱۳۷٦ ه ش) پندونه او خوندونه، پېښور: دانش خپرندویه ټولنه
۸: پاڅون، کاتب، (۱۳۷٦ ه ش) د بنجاره هټۍ، پېښور: دانش خپرندویه ټولنه
۹: پولارډ، آرتر، (۱۳۷۸ه ش) طنز، تهران
۱۰:جهاني، عبدالباري، (۱۳۹۳ ه ش) راز و نیاز، کندهار: نارنج خپرندویه ټولنه
۱۱: حبیبي، عبدالحی،(۱۳۸۴ه ش) د پښتو ادبیاتو تاریخ، پېښور : دانش خپرندویه ټولنه
۱۲: حبیبزی، طلا، (۱۳۸۸ه ش) طنز او خندا، کابل: دانش خپرندویه ټولنه
۱۳: حلیم، صفیه، (۱۹۹۴م)د سندباد اووه سفرونه، پېښور: دانش خپرندویه ټولنه
۱۴: خټک، خوشال خان،(۱۳۹۳ه ش) د خوشال کلیات، کابل: دانش خپرندویه ټولنه
۱۵: خموش،عبدالقدیر، (۱۳۹۰ ل) په پښتو ادبیاتو کې د طنز پیدایښت او پایښت، ننگرهار: ختیځ خپرندویه ټولنه
۱٦: روهي، محمد صدیق، (۱۳۸۴ه ش) د پښتو ادبیاتو تاریخ، پېښور : دانش خپرندویه ټولنه

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۷: روهي، محمد صديق،(۱۳۸٦ش) ادبي څېړنې،کابل: دانش خپرندویه ټولنه

۱۸: رحماني، عبدالرحمن، (۱۳۹۴ه ش) د موسیقۍ رنګونه او پیوندونه، کابل

۱۹: رشیدي، جمشید، (۱۳۹۱ه ش)ادب تیوري،کابل: انتشارات نامي

۲۰: زېرى، صالح محمد، (۱۳۹۰ ه ش) کلیله او دمنه، کندهار: علامه رشاد خپرندویه ټولنه

۲۱: سادات، عاقله، (۱۳۹۳ ه ش) ادبڅېړنه، پېښور: میهن خپرندویه ټولنه

۲۲: شینوارى، دوست،(۱۳٦۵ه ش) د ادب د تیورۍ اساسونه، کابل: دولتي مطبعه

۲۳: شمیسا، سیروس، (۱۳۸٦ه ش) انواع ادبي، تهران

۲۴: شېرزاد، محمد اقا، ادبي فنون، ۱۳۹۲ش، کابل

۲۵: ښکلی، اجمل،(۱۳۹۱ ه ش) د کره کتنې مکتبونه، ننګرهار: مومند خپرندویه ټولنه

۲٦: ښکلی، اجمل، (۱۳۹۰ه ش) کال سبکپوهه، کابل: دانش خپرندویه ټولنه

۲۷:ظفري، مظفر عالم (۱۹۹٦م) اردو صحافت مین طنز و مزاح، لاهور: پیروز سنز

۲۸: ظفر، ظفرخان، (۲۰۰۴م)د ناوي لور ، پېښور: یونیورستي بک اجنسي

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۹: عمید، حسن، (۱۳۸۱ ه ش)، فرهنګ عمید، تهران: موسسه انتشارات امیر کبیر

۳۰: غني، غني خان، (۲۰۱۴م) لټون، پېښور: یونیورسټي بک ایجنسي

۳۱: غضنفر، اسدالله، (۱۳۹۲ه ش)د نثر لیکلو هنر، ننګرهار: مومند خپرندویه ټولنه

۳۲: فریاد، سید فاروق، (۱۳۸۲ ه ش) هنر ګرافیک، کابل

۳۳: قانع، عصمت، (۱۳۹۴ه ش) د یاغیانو سرود، کابل

۳۴: کاڼی، محمد طاهر، (۱۳۹۴ه ش) بهرني لیکوال، کابل: علومو اکاډمي

۳۵: کریچلي، سیمون، (۱۳۴۹ه ش) در باب طنز ، تهران

۳۶: کوکه، داګلاس کالین، (۱۳۸۹ه ش) آیروني، تهران

۳۷: مخلص، ولي محمد،(۱۳۷۶ه ش) د لوی مخلص کلیات، کوټه: صحاف نشراتي موسسه

۳۸: مکي، ابراهیم، (۱۳۸۳ ه ش) شناخت عوامل نمایش، تهران

۳۹: مینه یار، عبدالوهاب،(۱۳۸۹ه ش) د خیال پسرلی،هلمند: هلمند ادبي بهیر

۴۰: مفید، حمید، (۱۳۹۱ه ش) ادم اوپن، انتشارات تاک

۴۱: مرچنټ، ویلیم ملوین، (۱۳۷۴ه ش) کومیډي، ایران: کتابخانه ملي ایران

۴۲: نوراني، جلال، (۱۳۹۱ه ش)هنر طنزپردازی،کابل: بیهقي کتاب خپرولو موسسه

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴۳: نوراني، جلال،(۱۳۸۹ه ش) ادبیات دراماتیک، کابل: انتشارات سعید

۴۴: نوراني، جلال، (۱۳۹۰ش) پرودی و پرودی سازان، کابل: میوند خپرندویه ټولنه

۴۵: نوراني، جلال، (۱۳۹۰ش)گروتیسک، کابل: میوند خپرندویه ټولنه

۴۶: نظري، محمود، (۱۳۹۵ه ش) د طنز نړیوال تاریخ، لومړی ټوک، کابل: دانش خپرندویه ټولنه

۴۷: نظري، محمود، (۱۳۸۷ ه ش) طنز څه شی دی؟(۱۳۸۷ ه ش) کابل: دانش خپرندویه ټولنه

۴۸: نظري، محمود، (۱۳۸۷ ه ش) حاضر ځوابي کابل: دانش خپرندویه ټولنه

۴۹: هوتک، محمد،(۱۳۳۹ ه ش) پټه خزانه، کابل: د پوهنې وزارت

۵۰: هېوادمل، زلمی، (۱۳۷۹ه ش) د پښتو ادبیاتو تاریخ، پېښور : دانش خپرندویه ټولنه

۵۱: هیوادمل، زلمی، (۱۳۹۰ ه ش) د پښتو نثر اته سوه کاله ، کابل: دانش خپرندویه ټولنه

۵۲: هاشمی، محی الدین،(۱۳۷۲ ه ش)د لیکوالۍ فن ، پېښور: دانش خپرندویه ټولنه

۵۳: هاشمي، محی الدین،۱۳۹۳ ه ش)، د ادبپوهنې څانګې، کابل: د افغانستان د علومو اکاډمي

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵۴: همکار، محمد ابراهیم، (۱۳۹۲ه ش) بدیع فن او پښتو شاعري، ننګرهار: مومند خپرندویه ټولنه

۵۵: همت، عبدالنافع، (۱۳۸٦ه ش) سپي ځنګه مډالونه وګټل؟ کندهار: نارنج خپرندویه ټولنه

۵٦: همت، عبدالنافع، (۱۳۹۰ ه ش) سیاسي عینکې، ننګرهار: مومند خپرندویه ټولنه

۵۷: همت، عبدالنافع، (۱۳۹۵ ه ش) د نصرو لالا واده، کندهار: سورغر اوونیزه، (۴۱۲) پرله پسې ګڼه

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library